BROJ 14. 1909. GODINA XVII.

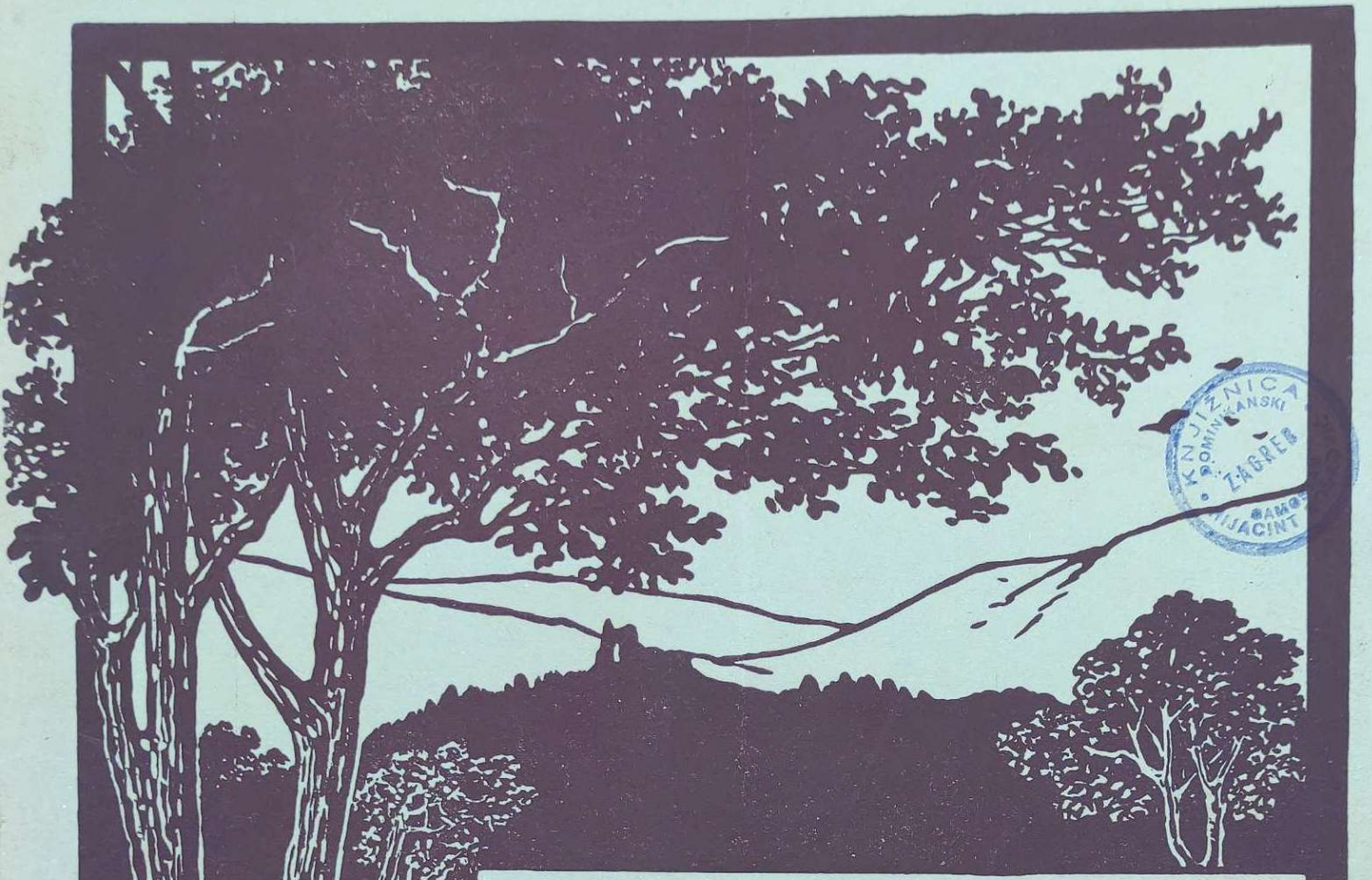

KNJIŽNICA DOMINIKANSKI ZAGREB SAMOSTAN SVETI JACINT

PROSVJETA

SADRŽAJ 14. BROJA:

ERNEST KRAMBERGER: Bogata udovica. (Svršetak). — M. Ć. ĆATIĆ: Uveli cvijetak. — M. ŠP.: Podmaršal Ivan vitez Tomičić od Gorice. — JOSIP JADREŠKIĆ: Novi šešir. — TEODOR JESKE-CHOINSKI: Kad sunce zalazi. (Nastavak.) — Z. B.: Bilješke iz Venecije. — LA MARCHESA COLOMBI: Ljubavna šutnja. (Preveo A. Bortulin.) — KNEZ ODOJEVSKI: Posljednji kvartet Betovenov. (Preveo Pavao M. Rakoš.) — MATILDA SERAO: Ljubavna pripovijest. (Preveo M. G.) — LISTAK.

SLIKE:

A. Weczerzick: Lisica i jež. — Epp Rud.: Voliš li me? — Louyot E.: Novi kupališni gost. — U Alpama. — Luka u La Valetti na otoku Malti. — Utvrde luke La Valette na otoku Malti. — Gospodja Bullock Workman, putnica na Himalaji, prelazi rijeku na mostu, spletenom od vrbove kore. — Okoliš Nagara na granici kitajskoga Turkestana. — Knez Bülow. — Bethmann-Hollweg. — Pavao Meyerheim: Žetva. (Umjetnički prilog.)

„Prosvjeta" izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. • Godišnja cijena poštom ili dostavom u kuću 14 kruna, inače samo 12 kruna. • Za inozemstvo 20 kruna. • Pretplatu prima i Uprava „Prosvjete", Zagreb, Gajeva ulica br. 7. • Rukopisi se ne vraćaju.

Uredjuje Emilij Laszowski. Naklada tiskare Antuna Scholza.

PROSVJETA

BROJ 14 o o o
15. SRPNJA 1909.

Bogata udovica.

Ernest Kramberger.

Šaljiva pripoviest.

IV.

Prošlo nekoliko dana. Radinović je u to potražio Vujanovića u „zlatnom orozu," htievši mu priobćiti, da ništa izvjestnog od udovice saznao nije. Prijatelja pako nije našao, jer je otišao nekamo u službenom poslu. To je Radinoviću bila najmanja briga. Većma se trsio, da i opet udje u kuću broj pet u širokoj ulici. Nešta ga je zamamljivalo onamo. I nije oklievao te sam si priznao, da je ono mamilo samo sobarica Šarićkina.

Koliko god puta bi si dozvao u pamet, da je ludorija motati se oko sobarice, koja si traži za drugovanje ljude iz svojih krugova, toliko puta se opet sjetio, da ga ona drži tamničarom. Sveudilj mu se obnovi želja, da ju vidi, i s njom se pozabavi, pa bilo samo na kratak čas. Djevojka mu ušla u volju više, nego ikoja druga dosele. Nije ga mamila samo njena ljepota, nego i dražest i ljubkost.

Često bi obilazio oko broja petoga, ne bi li gdje opazio djevojku. Ta sobarice se pokazuju na prozoru, stresaju i prašinu s krpa, obrisača kroz prozor prolaznicima na glavu, pa zalaze i u dućane po žemlje i koješta, što im trebaju gospodje njihove. Radinović ne bi mario, ako bi mu sobarica makar i lonac sa cvićem s prvoga kata bacila na glavu, samo da ju vidi. Nosio tvrd šešir te nije bilo straha, da bi mu probila glavu.

Ali sve badava, nema je pa nema. Tako je četir dana vrebao na dobru zgodu, dok se napokon nije sjetio, da mu je kazala udovica Šarićka, neka dodje drugi put te će mu reći svoje mnienje glede prijatelja Vujanovića. Pa ako baš i nije tako rekla, razlog je dovoljan, da ide pitati.

Kupio tri liepe ruže, crvenu, žutu i bielu te obukavši posve novo odielo podje poznatom stazom.

Nije vidio, gdje se iza kapaka na kući Šarićkinoj nalukava ženska glava, koje je brzo nestalo, kad je on zakoraknuo prama pragu ulaznih vrata. I nije opazio za sobom Vujanovića, gdje prolazi ulicom i kako je stao zabezeknut i gledao za njim.

Došavši pred vrata gospodje Šarićke hvatao ga neki strah ,da možda ne će vidjeti sobarice. Bilo mu je kano vojskovodji prije bitke, jer ne zna, kako će okrenuti sreća junačka. Da je znao tko već čekajući stoji za vratima, srce bi mu radostno zatitralo. Pozvonio.

Sobarica mu otvorila. Porumenila ko svibanjsko jutro, a kano da je bila još ljepša; bar joj biela pregača i bieli ovratnik sa zlatnim lancem oko njega pristojali neobično milo. Rudljaste pletenice, ovijene oko glavice bijahu najljepši ures tomu krasnomu licu sa nosićem, rumenim ustnicama i malenim ružičastim uhom.

„Ah!" — uzklikne nehotice Radinović, začaran od tolike miline. „Ta danas ste gospojice, kao zlatno sunce! Čovjek vas ne bi smio gledati bojeći se osliepiti. Kraljica ste, a ne sobarica." — Topli osjećaji dirnuše u srce Radinovića. Prije, no što je mogla zapriečiti, uhvatio djevojčinu mehku ručicu te ju poljubio.

Ona mu ju uztegne. „Ne laskajte mi, gospodine" — reče motreći ruže u rukama mladića. „Kako to liepo cvieće nosite gospodji Šarićki."

„Nije cvieće za nju, nego za Vas."

„Meni?"

„Vama. Ljutili se ili ne, moram vam reći, da... da..." — Radinović htio reći, da vas ljubim, ali se uzpregao te reče: „da to cvieće znamenuje neku simboliku. Ova biela ruža, to je srce izkreno, nepomućeno zlim strastima i dobro; žuta je znak zavisti, koja je gnjevna svakomu onomu, koji je sretan biti predmetom vaših misli; a ova crvena pokazuje plamen, kojim gori srce onoga, koji vas štuje."

Djevojka slušala rieči, koje su bile odviše birane, a da bi mogle biti misli običnoga tamničara. Svakako joj se činilo, da taj mladić nije, što je rekao. „To je cvieće zbilja krasno," — reče — „ali ga ja primiti ne smijem, jer, jer — da vam je otvorila vrata gospodja Šarićka, dobila bi ga ona."

„Mislite? — Oh, gospojice, varate se, varate." — On se zacrveni te će zlovoljno: „Veliko mi veselje u srcu ubijate. Mislio sam vas obradovati, pa sad eto ne ćete mojega cvijeća. Vidim, da nisam pametan. Molim" — nadoveže mrko — „je li gospodja Šarićka u sobi?"

Sobarica se nasmieši, oko joj zakriesilo neobičnim sjajem, al ipak izlazilo neko ganuće. Bilo kano da će djevojka nešto reći, al onda pritaji, te pokaza rukom na vrata, da je gospodja unutra.

Radinović položi ruže na stolak do sobnih vrata i udje.

Šarićka sjedila do prozora zabavljena vezivom. Dignuvši se sa svojega mjesta odzdravi Radinoviću, koji joj se naklonio. Lice mu bilo ozbiljno od nutarnje turobnosti, dočim je gospodja gledala mnogo prijaznije nego što prvi put. I bila toga radi kano ljepša.

„Dozvolite milostivna" — započe Radinović — „dolazim u poslu Vujanovićevu."

„A dà" — gospodine, gospodine . . . oprostite, zaboravih ime."

„Ra ..... htio bubnuti on pravim imenom, ali se domislio agentske uloge te reče: „Kaloper, milostivna, Kaloper se zovem."

„Dà, gospodine Kaloperu, dolazite dakle poradi gospodina Vujanovića."

„Jest."

„A rekoste, da ste agenat za ženitbe?"

„Nije li to, dozvolite," — zapita gospodja — „u tom slučaju ako ne radite za novce, kako rekoste, nije li to posao nezahvalan? Mislim, da je bolje raditi za s e b e. Čovjek s e b e sama bolje zastupa nego drugoga." — Po-

gleda smiješkom u mladića, kano da ga snubi, neka kuša svoju sreću u nje.

Radinović se začudi. To bi mu još trebalo! Sobaricu dà, al ovu? — Jok! Ipak nije znao odmah što da kaže, jer ga iznenadilo. „Ja — ja“ — mucao — „mogao bih doduše za se . . .“

„No dakle?“ — obodri ga gospodja. Bilo Radinoviću u taj čas, kano da bi bilo najbolje reći istinu, da je sve to ludorija, šala njegova, a samo Vujanovićeva iskrena želja, ali ga je odvratio od priznanja neki stid. Zato odluči ostati agentom te reče: Ja sam, milostivna gospodjo, oženjen.

„Oženjen!“ — zategla gospodja, reko bi, da ju to iznenadilo vrlo neugodno.

„Pa smeta li što mojoj agenturi, milostivna, ako sam oženjen?“ — zapita Radinović sada posve osvjedočen, da je udovica htjela njega snubiti za se.

„Oh,“ — odvrati udovica — „ni najmanje. Ali ćemo morati pripustiti gospodinu Vujanoviću ipak, da dodje sam u svojem poslu.“ — Gospodja se digla i tim pokazala, da je razgovor dovršen.

Radinoviću se činilo, da je počinio velipu budalaštinu ali se nije mogao dosjetiti. zašto tako sluti. Ta ima u našem životu slučajeva, gdje što naslućujemo, a ne znademo zašto. U prvi mah posve smeten nije znao drugo, nego se digao i on te se preporučio. Šarička ga odpustila hladno i ukočeno.

Došavši on u predsoblje opazi, da se je sobarica nakitila crvenom ružom, zataknuvši ju u kosu, dočim je druge držala u ruci. Uzradovao se Radinović silno. „Presretan sam“ — reče — „da ste primili ipak cvieće, znak mojega velikoga štovanja. Inače bih se raztužio. Oh, da vam smijem reći, što osjećam. A ipak moram kazati, da ste me začarali. Ja sam valjda morao doći u tu kuću, tako mi je bilo sudjeno. Zagledao sam se, zagledao u vas. Eto, rekoh, ma se i razljutili, jer nisam kadar zašutjeti, zanešen od divote, koju gledam. Da vam ne zahvalim na radosti, koju mi zadadoste!“ — pograbi ju za ruku i poljubi.

U taj mah promoli iz kuhinjskih vrata glavu svoju sluga. Lice mu je bilo budalasto, ali neki satirski posmjeh razvlačio mu široka usta.

„I — gospojice — „režio“ — „i da dodjete namah u sobu, gospodja zove.“

„Oprostite gospodine“ — izpričala se djevojka rumena još od rieči, koje joj rekao Radinović — „oprostite“. Odjuri u sobu.

Radinović bio presretan, jer je opazio da je djevojci po volji. Ona se pako njemu izvanredno svidjala. To je bilo čeljade, koje bi on mogao ljubiti. Mogao! a i sam je već očutio, da djevojku voli. Samo je žalio, što je sa Šarićkom zbijao ludu šalu, a i sobarici nije trebao nabacivati, što nije. Ah, pomisli, drugi će put sve to izpraviti i dotjerati u red.

Njegova lakoumna šala medjutim urodila plodom, kako si ga nije mislio. Nekoliko dana naime zatim on nije mogao odoljeti želji, da vidi liepu sobaricu. Ne znajući naći drugi povod, izmislio da će zatražiti kišobran, što ga je tobože zaboravio ondje.

Došavši do vrata dobro mu poznatih pozvoni. Otvorio mu sluga porugljivo se smiešeći. „I pa što i želite?“ .

„Zaboravio sam ovdje svoj kišobran.“

„I već i mjesec dana nije i bilo kiše.“

„To se vas ne tiče ništa“ — odbrusi mu Radinović srdeći se, da je umjesto sobarice izpala preda nj ta nakaza. „Sobarica zna za kišobran, gdje je sobarica?“

„I sobarica?“

„No dà, sobarica, s kojom sam prije par dana razgovarao ovdje. Vidjeli ste.“

„He, he, dà; vidio sam. Ali ta sobarica nije . . .“

„Molim Vas“ — ugrabi mu rieč Radinović — „ne tumačite mi, što ne treba. Dozovite ju.“

Sluga se počeo smijati. Držao se poput pravoga šupeljaka. „I he, he. Čekajte samo gospodine. I kako ću Vam reći? I ona sobarica, i he, he, nije ona sobarica. Moram pitati, koju sobaricu vi mislite; čekajte.“

Tim ga nestalo. Nije li to luda? Alaj je to glupan! Da je njegov sluga, smjesta bi ga odpremio. Taj nema u svojoj tikvi soli niti za tri groša. Ali eto ga već nazad. „Gospodne“ — tumačio smiehom da mu se žvale neobično razširiše — „i eto ide sobarica, he, he.“

I zaista izadje iz druge sobe neka ženska.

Kakova je to?! Dosele ju Radinović ne vidje. Bila starešljiva suhonja, žućkasta, upalih očiju; na glavi joj biela krilata kapa, izpod koje provirivao ćuperak riedke, prosiede kose. Skupivši usta poput suhe šljive zapeskala začudjenomu Radinoviću: „Ja sam sobarica, što želite?“

„Svoj kišobran. Ona druga sobarica znade za njega“ — govorio Radinović u neprilici.

„Druga sobarica? Mi nemamo druge sobarice izim mene. Gospodine, varate se možda glede broja kuće.“

„Ne varam. To je broj peti. Bila tu sobarica, mlada plavuša.“

„Varate se, gospodine. To se je netko našalio s vama,“

„Našalio!“ — smijao se glasno sluga, kao da ga je vrag škakljio po kičmi pa zatvorio vrata. Radinoviću se miešao mozak. No to je liepo! Ili je lud on, ili su ludi stanovnici na tom katu i luda sva kuća. A najveća luda mora da je sluga. Koga se bjesa samo smije? Zatvorio mu vrata pred nosom, kao da ima neku gospodarsku vlast u tom domu. Što sada? Nije bilo drugo, nego otići nakon kratkoga razmišljanja. Jer je bilo baš kano da su ga izjurili silom. Zakuhao si je liepu kašu sa svojim kojekakovim šalama! Tako je, kada bies obiesti neda mira! Stupivši na ulicu bilo mu je, kano da se mora popravdati sa cielim svietom.

Za njim gledahu kroz prozor Šarička i plavuša, gdje ide oborene glave. Zatim sjedoše, uzevši preda se ručni rad.

V.

Jedno su vrieme sjedile šutljive, dok nije započela Šarička: „Eto, to ti je sada posliedak, što sam popustila tvojoj volji. Da nisam dozvolila odgovarati na onu ženitbenu ponudu i da nisam pristala na druge ludorije, bilo bi mnogo ljepše i bolje. Najprije došao taj Vujanović, kojemu se čita s nosa, da ide za novcima ko lisica za pljenom; onda nadodje bahati častnik sa debelim metlama pod nosom misleći, da mu je dosta pokazati sebe i svoj zlaćeni ovratnik pa će ga žena namah zagrliti i još zamoliti, da ju uzme i da ga svojim novcima kupi. Napokon se uhvati u to kolo treći. Liep je i umiljat to je istina, čini se i duhovit, ali nitko ne zna što je i tko je. Ženitbeni agenat, električar, tamničar, a napokon oženjen. Snubi udovicu za drugoga, kako veli, a oko sobarice se mota. Šarićku vara izlikama, ali pomalo zaludjuje sobaricu, koja je, kako vidim, gotova, da se zaljubi u toga vjetrenjaka. Sada, kad je rekao, da je oženjen, valjada si se malo opametila.“

Djevojka slušala pa kad gospodja dovršila, reče: „Nesrdi se, draga teto. Htjela sam se našaliti, malo tentati čovjeka, koji po novinama ženu traži, a za novcem gine. Nekako bi mi godilo nasanjkati takova muža. Ti znaš, kako su mi odurni sebičnjaci. Da mi se koji muž još kako tako svidja, ne bih ga htjela niti da je medom namazan,

ako bi sumnjala, da mi se ulaguje poradi novaca. Ja, ma se nikad udala, ne ću vjerovati nijednomu, dok ne budem vidila nesebičnost i samo ljubav, koja me voli samo radi mene. Htjela sam zato, što no vele, da malo za nos vučemo ženitbene špekulante."

„Dà, pa je zato tebe za nos vukao ženitbeni agenat."

„Nisam još o tom osvjedočena, draga tetice. Govorio tako živo, a pokazao tako istinita čuvstva te mi se činilo, da bi me mogao zaista voljeti, pa držala sam zato, da ne može biti laž."

„Oh ti luda djevojko! Ne znaš li, da ima medju mužkarcima prefrigranaca, koji su vrlo dobri glumci?"

„Taj nije glumac."

„Eto ti je na! Možda baš i jest, da ti kažem iskreno, i meni se vidio poćudan. Zato ga htjedoh malo izkušati, ne bi li volio bogatu udovicu umjesto siromašne sobarice. Uklanjao mi se doduše prvi put, ne znam bi li ostao dosljedan i drugi, treći put; ta ljudi su kadkada i nestalni, znadu okrenuti opakliju i pograbiti batinu za deblji kraj, ako je tanji preslab. Ne znam, velim, ne bi li mi pošlo za rukom, da smo mu dali kada o tom razmišljati. Ali tako bio on što mu drago, oženjen je, pa tim prestaje sve. Oženjenik neka se drži svoje žene, a neka ne skače za djevojkama ko zec po kupusu."

„Ja niti ne vjerujem u to, da je oženjen, mila tetice."

„Pa dosta zlo, da si toliko razgovarala sa čovjekom, koji kapom vjetar goni. Svaki put je nešto drugo, sumnjiv je."

„Kada mi se tako svidjao! Fin je, domišljat, liep i . ."

„I laskavac, reci" — ugrabi joj srdito Šarička rieč — „laskavac, koji se u žensko srce bolje razumije, nego pop u psaltir. Ja ti doduše nemam zapoviedati, ti si samosvoja, ali velim ti, budi pametna, čuvaj se."

„Vidiš ,draga teto," — će djevojka potihano — „prvi je put, da bi mi se ko mogao tako omiliti, ko taj čovjek. Dosada nisam još nijednoga našla, koji bi mi tako ušao u volju. Iskrena sam, to znaš, pa zato niti ne tajim, što je u meni."

„Žalim te", odvrati gospodja, „žalim. Ali iskrena sam i ja, pa ti zato kažem, dan danas ne može djevojka dosta oprezna biti. Da sam mogla samo naslutiti, kojim će tragom poći ta tvoja šala, ne bih nikada pristala na tvoju ulogu kao sobarica. Htjela si se rugati muškarcima i smijati, a sada na! okrenulo sve na ozbiljniju stranu. Zato mi je drago, što si me posluhnula i odpremila čovjeka. Mi ćemo izpitati stvar, bit će možda zgode i mogućnosti, ima prilika dosta u velikom gradu, ako baš hoćeš. Ali ja mislim, ako je čovjek od istine i poštenja i ako te voli, kako ti se čini, on će sam doći, ali bez krinke. Onda će se vidjeti, što je pravo."

Djevojka šutjela dugo, napokon uzdahnuvši šapnu: „Pravo je tetice."

Gospodja Šarička motrila ju te uzev ju za glavicu poljubi ju u čelo rekavši nježno: „Miruj, mala ludo moja, strpljena spašena!"

Tako su bile stvari. Šala tu, šala tamo, pa eto ti najednoć ljuta istna i sumnja. Najgore bilo Radinoviću. Hodao ko muha bez glave. Zakopao se u svoje uredske poslove, zaostajao navlaš u prostorijama svojeg ureda, samo tražeći zaboraviti na sve drugo. Ali ljubav nije šala, veli pjesma. Nije se mogao otresti slike djevojčine, koja mu se pokazivala i u snu. Ima ljudi, koji vele, da je ljubav umišljanje, zavaravanje samoga sebe, pa da ju je lahko iztriebiti, samo, ako tko zaista hoće. Ali tako govore samo materijaliste i flegmatici. Svoj individualizam ne može nitko zatajiti, a ljubav uviek je samo izražaj sobstvenosti. Ljubav obstoji, dodje koji put naglo, čovjeka uzvisuje al i obara, ako su prilike nepovoljne.

Tako je bilo i Radinoviću. Bojao se je, da je izgubio za uviek, što je prigrlio. Kako će opet naći zgodu, da izpravi, što je pokvario nerazmišljenošću? Eh, da bi čovjek uviek znao proračunati unapried, što će biti! Pa najgore bilo, što nije znao, što se je dogodilo i zašto ga odpraviše. Jer je pokušao iznova vidjeti svoju sobaricu. Nije mu pošlo za rukom. Prvi put rekao sluga, da nema nikoga doma, a drugi put, da su gospodje odputovale u kupke. To je bilo prvih osam dana, poslie odustao od svakoga nastojanja te je nekako otupio, volja u njem zamrla, a dobra ga volja posve ostavila. Prolazio je mnogo puta širokom ulicom, zalazio na šetališta i u vrtove uviek se nadajući, da će negdje vidjeti sobaricu, al od nje nikada ni tračka. Bar da je imao Vujanovića, pa da se s njim izpripovieda! Vujanović otišao u službenom poslu na putovanje na dulje vremena.

Tako prošlo cielo ljeto. Bilo već kasno doba jeseni, kad al na jednoć se svi stari osjećaji u njega silno uzbudiše. Prolazeći naime pučkim perivojem opazi nenadano pred sobom u družtvu svoju sobaricu. Bila još ljepša.

Srce mu zakucnulo, a kroza nj ko munja proletila uzrujanost, čeznuće, zabrinutost i želja. U toj svojoj radosti nije ni opazio, da je djevojka vanredno fino odjevena, tako, kako se siromašne sobarice ne nose. Tog on nije imao kada da vidi. Sva mu duša ginula samo za tim, da joj lice gleda i da si napase oči.

U to opazi ona njega. Trzla se, porumenila sva, a oko kano da joj zablisnulo radostno, na ustne joj došao umiljat smiešak. Pogledala ga dva, tri put i tim ga začarala iznova. Bio bi poletio za njom, da nije sa Šarićkom sjela u kočiju te se odvezla. Ali vidio je, kako ga iz kočije još jednom pogledala. Ta to je bio sretan znak!

Ko lud poletio doma. Znao je što treba da radi. Sjednuvši za pisaći stol napisa list.

U njem joj iskreno priznao, kako je došao u kuću pitat gospodju Šarićku u ime prijatelja uzevši krinku agenta, da mu je laglje izpitati stvar. Kako ga je na prvi mah začarala sobarica. Razradovan srećom, što je s njom se upoznao, izobiestio se nepromišljeno. Neka mu oprosti, dosta je kažnjen, što ju tako dugo vidio nije. Pa da je i tamničar izmišljotina, jer je namislio laglje predobiti sobaričino srce, koje će tamničaru više vjerovati, nego čovjeku, koji je sa svojim zvanjem daleko nad sobaricom. Ali on ju voli od srca, živom istinitom ljubavlju, kako se osvjedočio kroz to dugo vrieme, odkad ju je tražio ne našavši je. On je bio dolazeći u kuću gospodji Šarići sudbeni pristav, a promaknut je nedavno na kotarskoga sudca. Ženu može hraniti. Njemu ne smeta, ako je, koju obožava, samo sobarica, njemu je draža od koje kraljevne. Moli, neka mu dozvoli s njom se sastati, da joj sve drugo kaže ustmeno.

List dovrši. Nu eto sada neprilike! Kakov da mu bude naslov? Ne zna ni imena svoje drage. Liepo! Svejedno će valjati, ako list vrgne u zamot i gore napiše: Za gospojicu sobaricu. Gospodji će pako Šarići poslati taj list u drugom omotu s njezinim naslovom te ju zamoliti, neka ga predade onoj svojoj sobarici, s kojom se nekoliko puta razgovarao bivši tada tobožnji agenat j tamničar. U kratko je i gospodji Šarići očitovao, zašto je došao pod krinkom.

Napokon ju zamoli za oproštenje, ako je šaleći se rekao, da je oženjen. List podpisao svojim imenom: Ljubomir Radinović, kotarski sudac.

VI.

Svojim je listom, mišljaše, najbolje učinio. Nadao se odgovoru od dana do dana, ali se nadao uzalud. Već je napokon napustio svu nadu, misleći, da je svemu kraj, kad al eto iza kojih 10 dana donio listonoša malen listić.

*

Ženskom rukom napisana bila u omotu malješna artija. „Dodjite na ples, što ga daje gradska občina na čast preuzvišenomu gospodinu ministru N. prigodom njegova boravka, što ga je zakazao na osmoga siečnja.

Hu! To je: čovjeka na muke metati! Gdje je osmi siečanj! Ima donle još mjesec dana! Ali što to pomaže sve? Bog i zna, od koga da je to pisamce. Je li u obće vriedno, da se toga radi ičemu nada? Ako je u prvi mah i pomislio, da je listić napisala sobarica, sada mu se to činilo malo vjerojatno. Pa ako i jest, slabo mari za njega dok mu daje tako dalek rok. Zlovoljno baci listić u stolnicu.

*

Bilo osmoga siečnja. Ples u gradskoj velikoj dvorani započeo, a bio je krabuljni, da bude zabava što ljepša i ministru ugodnija. Kuda si pogledao, sve je bilo sjajno. Znalo se, da je pozvano najotmjenije družtvo i da je pristup slobodan samo onima, koji su se za ulaznicu izkazali legitimacijom.

Kad je Radinović došao, a to je bilo dosta kasno, bila ogromna dvorana dubkom puna. Nevjerojatna množina krabulja vrvjela oko njega u svakojakim bojama i oblicima. Nikada ne vidje tako čudna prizora. Ovdje prisluškivahu vile na rieči divljaka sa otoka južnoga mora, a božice ljepote nasmješkivahu se ljudožderima, koji se pokazivahu gotovi požderati ih od same ljubavi. Tamo mahao morski triton na suhom sa svojim plitvama ulagujući se nimfama božice Diane. Na desno plesahu sirene sa podzemnim demonima, s lieve si vidio rogate paklene vragove udvarati krilatim angjelima, pa nisu smjeli biti tako vragoljasti, kako bi možda rado bili. Ovdje skakahu satiri na kozjim nogama oko vestalinke, koja ih je palicom tjerala od sebe; ondje božica Minerva umiljato gledala Herkula, kano da će mu sažgati žarnim okom kožu nemeiskoga lava, što ju je zaogrnuo oko ramena. Tu si vidio boga Pana gdje zvižda na siringu, tamo je pred njim bježala mlada Grkinja, videći da ju želi uloviti. Amor se združio sa Meduzom. a Hefaist šepesao vodeći izpod ruke Junonu te joj šaptao nešto zanimljivo, jer se od srca nasmijala.

Tu je bilo Španjolaca, Turaka, Kineza, Hrvata, Indijanaca, Crnaca, lakrdijaša u opravama sastavljenim od šarenih krpica, pa domino žutih, crnih, modrih, zelenih, crvenih, i još kojekakovih drugih krabulja. Sve se smijalo, govorilo, vikalo, plesalo, skakalo, hodalo; melo se na sve strane, da se je Radinoviću mozak motao.

Prislonio se napokon postrance na stup i motrio taj neopisivi darmar. Nije dugo stojao, kada no pristupi domino u vrlo finoj, modrikastoj svili. „Zdravo, gospodine," — reče udarivši ga lahko lepezom po ramenu — „zašto tako nujno u tom veselom družtvu? Vi kano da ste jedini, koji za veselje ne zna. Ali znala bih ja nešto, što će možda razveseliti srce vaše."

„A to bi bilo?" — zapita Radinović izvjedljivo, jer mu glas ne bje poznat.

„Izaslana sam, da vam priobćim tajnu."

„Ugodnu tajnu, liepi moj domino?"

„Dà, ugodnu. Ušli ste u volju gospodji; vrlo se zanima za vas."

„Gospodji?" — otegnuo Radinović razočaran, jer je mislio čuti što drugo, milije.

„Nije li vam to drago?"

„Jest, ali . . ."

„Što ali! — Liepa je, bogata."

„Za bogatstvo ne marim." Radinović ustne prezirno namjestio.

„Ne marite? Ali bogatstvo nije mačji kašalj! Bogatstvo je moć, siromaštvo breme; ono je slast, ovo muka; nevolja ovo, a sreća ono."

„Hvala liepa! Ne želim si kupiti sreću takovu. Sreća je za mene samo u ljubavi."

„Ljubav će doći s vremenom i sama; dozvat će ju udoban život i užitak svake povoljice."

„Hvala, hvala! Ako ste toga radi izaslani pa da me ukebate tako, a vi recite svojoj liepoj bogatašici, da moje srce gine za drugom, koju mi ni najveće blago nadomjestiti ne može."

Okrenuo se zlovoljno da će otići, jer nije vriedno bilo toga radi ga pozvati na ples. Žalio, što je došao. Vijući se lievo i desno kroz tišmu prema izlazu, uhvatio ga netko i držao za frak. Bio domino, reko bi isti.

„Što ćete još?" zapita začudjen.

„Još?" — odvrati nježan glasić. Čudnovato ugodno se dojmio Radinoviča. Domino nastavi: „Tražiš li nekoga, jer se toliko ogledavaš? Čelo ti je narozano, lice zabrinuto. Nema li tvoje drage tu?"

„Tražim, koju volim. Mislio sam ju ovdje naći. Nema je."

„Nema medju tolikim ljepoticama?

„Za mene ima na svietu samo jedna ljepotica."

„Ljubiš dakle?"

„Ljubim."

„Mora da je krasna."

„Krasna, umiljata, ali, ali, ne znam joj niti imena."

„Ha, ha! — Ljubiš dakle nepoznati ideal, ko vitez iz srednjega vieka."

„Poznat mi je moj ideal, samo mu imena ne znam. Od same zanešenosti sam zaboravio pitati ju za nj. Bojim se izgubiti na uviek taj svoj ideal, jer ga neću moći naći, a on mi se skriva."

„Možda mu ja za ime znam."

„Ti?" — začudi se Radinović.

Domina ga uhvati izpod ruke te će: Hodi sa mnom onamo u kut pod onu svjetiljku; ima ondje, vidiš, prazno mjesto; ondje se možemo ljepše razgovarati."

Izvjedljivo sliedio Radinović provodiča, obuzela ga neka slutnja. Sjednuše, bijahu sami. Domino izvadi uvehnutu bijelu ružu: „Poznajete li ovaj cviet, ugursuze tamničaru? Ova biela ruža, to je srce iskreno, nepomućeno zlim strastima i dobro."

Radnović radostno iznenadjen, preobražen, sretan, blažen, zaniemio posve.

Domino mu pokaže žutu ružu. „Poznajete li ovaj cviet, pogibeljni električaru?. Znak je zavisti, koja je gnjevna svakoj djevojci, koja je sretna biti predmetom vaših misli."

Radinović opazivši, da se rieči, što ih je nekoć sobarici rekao, sada njega tiču uzkliknuo: „Oh mila, mila."

„St!" — ne dade mu domino govoriti. — „St! Poznajete li to, vetrenjasti ženitbeni agente?" — Pokaza mu crvenu ružu: „A ova pokazuje plamen, kojim gori srce one, koja vas lju . . . štuje."

„Premila gospojice," — će Radinović zanešen čarom ljubavi — „koja sreća meni! Sliepac opet progledao, srce mi opet kuca, mrtvac uskrisio! Tomu se nisam nadao. Ah, sada sam blažen! Što sam mislio, da sam izgubio na uviek, opet moje. Ja bez vas ne mogu biti, jer vas volim ko svoje nebo, svojeg angjela. Smijem li doći do vas? Smijem?"

„A što će gospodja Šarička?"

„Ne znam. Ali ću joj reći, da ću doći po njenu sobaricu, da bude moja žena. Smijem li?"

„Smijete."

„Dajte mi ručicu da ju poljubim. — Tako! A sada mi malko pokažite svoje lice, da pogledam te krasne oči."

Domino raztvori malo koprenu. Radinović vidio milo

lice sobaričino i vidio ljubazni smiešak na rumenim ustnicama njenim. Poljubi joj i opet ruku, al ona spustiv koprenu reče: „Dosta! Dodjite sutra.“ Otišavši brzo, ne-

„Liep si mi prijatelj“ — Radinoviću spočitnuo Vujanović sjedeći s njim pri stolu u gostioni „k zlatnom orozu“. „Liep si. Ja te šaljem na izvid k bogatoj udovici

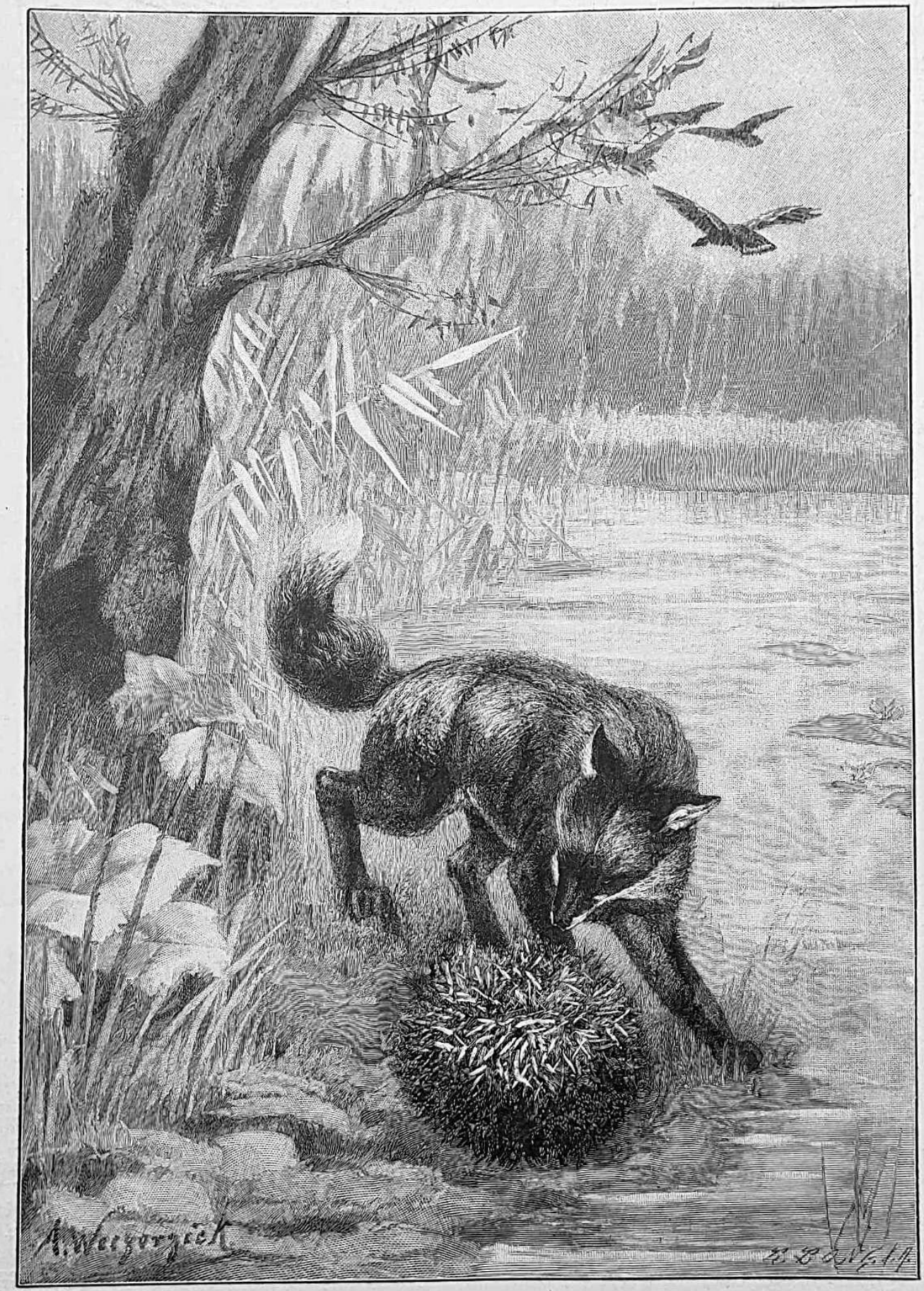

A. Weczerzick: Lisica i jež.

stalo je u vrevi. Radinović ostao još malo sjedeći u kutu; grijala ga nova sreća, tješile ga sladke misli.

*

a ti sam šaraš oko Šaričke. Vidio sam te nekoliko puta, i danas opet.

„Šaram oko svoje zaručnice.“

„Šarička tvoja zaručnica?“ — Vujanović razkolačio oči, samo što mu se nije naježila kosa.

„Nije Šarička moja zaručnica, nego sobarica Cvjeta Molitorova.“

„Cvjeta Molitor? Vidi, vidi! — Vujanović motrio sudca, kano da mu ne vjeruje. „Molitorova?“ opetova. „Ta to nije sobarica, momče!“

„Nego što?“ — začudi se Radinović.

„Nuder, nuder“ — odvrati Vujanović prezirno — „kano da ne znaš!“

„Ne znam! Što bih znao? Sobarica je.“

„Je li moguće! I zaista ne znaš?“

„Rekoh ti.“

„No, to je nešto! Ti si sudac, ali si glede svojih vlastitih interesa bezazlen i pouzdan ko diete; sliep zaljubljenik, koji ne vidi i ne čuje i za ništa ne mari, van za svoju dragu. Šteta što nisi filolog, jer se obično filolozi nespretnjaci i sanjari glede životne prakse. No, ako si nakanio ženiti se, to si, dozvoli mi, trebao malo propitkivati.“

„Propitkivati, propitkivati! Što? Meni je dosta, da me voli.“

„Dakle nisi baš ništa propitkivao?“

„Ništa!“

„Ali ja sam! Jučer sam saznao sve. Htio sam te iznenaditi, htjedoh ti reći, da nije vriedno mnogo se motati oko Šarićke, a ti iznenadi mene. Cvjeta je Molitor ona zlatna ribica, koju je vriedno uhvatiti u svoju mrežu. Šarička ima malenu mirovinu! A taj čovjek, taj Radinović ne zna, da je kupio mačku u vreći, ali dobru mačku! Našla zrno sliepa kokoš. A ti, a ti nisi o tom ništa znao?“

Čudio se Radinović. „Toga ja nisam znao! Za bogatstvom nisam čeznuo, vjere mi, a znaš i sam. Ako je Cvjeta bogata, škodit joj ne će. Ja imam o čem živjeti, a dosta mi je, da me ljubi. Ali, ako si možda ti voljan Šarićku . . .“

„Sada niti za tri groša!“

Uve'li cvijetak.

M. C. Ćatić.

Ale, medju mrtvim sivim lišćem
Preperi jedan cvj'etak mali,
Lednicu mu dahom život ubiše
Jeseni mutne burni vali.

Šarna mu perca potrgana,
To bajno ruho vedre sreće —
S usne mu svele zadnji uzdah
Ko bolna tužna priča teče.

Da, cvj'etak meni puno priča
O milju svojih mladjih dana,
O čarnoj slavi i slavulju
Mirisnog tvoga gjulistana.

Ah! i on nekad smješio se —
Nevino čedo ritnog maja;
i on je sto put bio svjedok
Suza i slatkih uzdisaja.

I posred tvojih b'jelih grudi
Sanj'o u šarnoj c'vjeća riti; —
Hodi o c'vjete! Kraj moga srca
Toplo će tebi, toplo biti!

Podmaršal Ivan vitez Tomičić od Gorice.

M. Šp.

Kosa nemile smrti kosi bez smilovanja sve više u redovima naših hrvatskih zaslužnih ljudi. Pod njenim je zamahom ispustio svoju plemenitu dušu opet naše gore list — podmaršal Iv. vitez Tomičić, dne 22. svibnja o. g., u 74. godini. Tomičić spada medju najznamenitije generale hrvatske, medju najznamenitije junake, koji su potekli iz naše domovine.

Pokojnik je rodjen u Lici, kotar Gračac, u selu Ričice, što je spadalo pod predjašnju vojnu Krajinu i to 7. lipnja 1835. Roditelji Dane te Ika poslaše ga, kao i šestero mu braće, u vojničku školu, pa je uslijed osobite darovitosti, radinosti i marljivosti brzo napredovao od stepena do stepena vojničke časti.

Godine 1852., poslije svršetka nauka u kadetskoj školi, podje u Gradac kao kadet k pješačkoj regimenti br. 9, gdje naskoro postade kapetan i ujedno učitelj u kadetskoj školi.

Kao kapetan poslan je u Liku, gdje je služio u Kuli i u Metku. Tu je puno dobra učinio svojim zemljacima, koje je vrlo ljubio.

Jedanput je došao u ropstvo i to god. 1859., kao adjutant u diviziji kod grofa Jelačića, kadno ga zarobiše Francuzi; najprije bi kod Magente ranjen, a potom uhvaćen i odveden u Blois u Francusku. Tu bijaše dvije godine, nauči veoma dobro francuski, pak je svojim takodjer zarobljenim druzima i drugim vojnicima hrvatskih krajeva kao tumač francuskog jezika činio vanredne usluge. Onda mu je uspjelo uslijed sklopljena mira, da se vrati u domovinu. On u tudjini nije duhom klonuo. Po vlastitom priznanju vukla ga je u domovinu neizmjerna sinovska ljubav prema ljubljenoj majci i slatkoj rodjenoj grudici — prema Hrvatskoj.

Kadgod se je radilo o kakovoj teškoj ili zamršenoj stvari, povjeravali su ju gotovo uvijek pokojniku Tomičiću.

Više su se oblasti u nj potpuno pouzdavale zbog silne darovitosti i junaštva. I svagdje je svoju zadaću časno riješio. Za primjer navodimo slijedeće. To se je pokazalo već u njegovom užem djelokrugu u Lici.

Još danas u narodu po Lici poznat razbojnički harambaša Škundrić, koji je preko 30 godina robio i ubijao, bio je strah i trepet, nevolja i pokora Lici, Bosni i Dalmaciji, bude od Tomičića uhvaćen sa svoja 22 druga i to po nalogu generala Šimića, kasnijeg tasta Tomičićeva. Tako je uhvatio i harambašu Veljka Modrića, komu do onda nitko ne mogaše doći do glave.

Za vojne godine 1866. poslije velikih svjetskih događjaja bude Tomičić odredjen, da brani obale u Dalmaciji; ujedno je dodijeljen generalnome štopu. Ove je godine takodjer obavio u Crnoj Gori neku političku zadaću, kao diplomatski poslanik. Zbog spretnoga i povoljnoga riješenja bio je pohvaljen.

Od god. 1867.—1872. vazda je točno i zdušno obavljao svoju službu. God. 1872.—1873. bio je bataljunski zapovjednik u Gospiću; u jeseni ove godine bude premješten k pješačkoj regimenti br. 68. Kao bataljunski zapovjednik u ovoj regimenti uspješno je sudjelovao kod okupacije Bosne god. 1878. Nj. Veličanstvo nagradilo je Tomičića za njegovu hrabrost u borbi kod Krepsić-Gorice i Nove Brčke redom željezne krune; a nijesu ni manje zasluge njegove ostale zaboravljene. Već u 13. pješačkoj diviziji na lijevoj obali Save, zatim kod prelaza Save i kod zauzeća Orašja mnogo je Tomičić koristio kao tumač.

Poslije zauzeća Brčke dospije neko vrijeme u sužanjstvo opasnog vodje ustaša Adžije Hafiza. U bojevima izmedju Brčke i Donje Tuzle, zatim kao organ divizionske komande, kao gradski zapovjednik u Tuzli — mnogo je pomagao svojom energijom, poznavanjem jezika i zemlje kod dobave živeža za potrebe tabora i ostalih potrepština. Kad je grof Szapary u Spreči kod Donje Tuzle od ustaša natjeran u bijeg, Tomičić je pravodobno stigao i naša je vojska unišla u D. Tuzlu. God. 1879. istakao se Tomičić opet tim, što je toli brzo ugušio ustanak u Bjelini. I kod zauzeća Višegrada je Tomičić s uspjehom sudjelovao.

Osim toga služio je u Sarajevu, Banjaluci i Višegradu.

Napokon valja istaknuti zasluge, koje si je stekao kao oružnički zborni zapovjednik za boljak oružničtva i za opću sigurnost u okupiranim zemljama. On je uredio mirni i sigurni život, uspostavio je mir i javnu sigurnost, učvrstio je povjerenje i lojalnost pučanstva prema oblastima. Sve su to njegova djela i trajne zasluge za Bosnu i Hercegovinu, koje su pod stoljetnim jarmom Turaka u tom pogledu veoma nazadovale.

Stoga i zbog mnogih drugih zasluga podijelilo mu je Njegovo Veličanstvo viteštvo, a njegove junačke grudi okitilo redom željezne krune II. razreda. Poslije dobije komturni red Franje Josipa za zasluge za oružništvo te više inih redova za počast i zasluge. Tako je dobio krst francuske počasne legije, što je vrlo rijetko odlikovanje u Austrougarskoj.

No pokojnik nije bio junak samo mačem nego i perom. Mnogo je toga napisao o vojničtvu i predjašnjoj vojnoj Krajini, pisao je sa svojim bratom, preuzvišenim g. Gjurom Tomičićem, podmaršalom sada u miru i narodnim zastupnikom — o hrvatskim časnicima i generalima, što je tiskano u „Prosvjeti", a i inače bijaše marljiv saradnik ovoga lista.

Nezaboravni pokojnik stavljen je pred nekih deset godina u mirovinu u Sarajevu; odavle se preselio u Gradac, a iz njega za dvije godine u Beč. Tu je bio potpredsjednik društva „Invalidendank", kojemu prejasni nadvojvoda Salvator bijaše predsjednik.

Podmaršal vitez Tomičić imao je velik ugled ne samo kod kralja, nego kod cijelog vladalačkog doma. Medju narodom, činovništvom i medju časništvom u Bosni uživao je veliko povjerenje, ljubav i poštovanje zbog vjernog prijateljstva, iskrenog savjeta i dobrog zagovorništva svakoga, ma bio koje vjere ili narodnosti. Ta su mu svojstva u narodu i medju prijateljima pribavila častan atribut — „naš general".

Služeći u Bosni, mnogo je doprinjeo tomu, da se uzpostavio bolji odnos i prijateljski saobraćaj izmedju vojništva i pučanstva, a ponajviše mu je pribavio ljubav i simpatije postupak, kojim je znao poslije god. 1878. još neumireno nepouzdanje bosanskih muslimana okrenuti malo pomalo u lojalno pouzdanje.

Kad podje u mirovinu, izabere ga više gradova u Bosni i Hercegovini počasnim gradjaninom, kao Sarajevo, Donja Tuzla, Bihać, Kazin, onda Šamac, Zvornik i Višegrad. To je dokaz, da je morao biti osobito u volji narodu, a i oblastima.

Svoj je narod Tomičić od srca volio. Ništa nije bilo neobično, vidjeti ga, gdje se kao general šeće ispod ruke s jednostavnim radnikom po Sarajevu. A poznao je u Lici gotovo svakog čovjeka i znao za svaku pojedinu kuću i zemljište.

Porodica Tomičića sva je u više generacija vojnička. Tako su bili časnici u vojsci otac, djed i pradjed pokojnika, svi su prolijevali svoju krv na bojnom polju protiv neprijatelja.

Pokojnik je imao još šestero braće — i svi su bili časnici, dakle njih sedmorica. Sada više od njih oplakuju nezaboravnoga pokojnika još dva brata: brat Juraj Tomičić, podmaršal i zastupnik naroda na hrvatskom i zajedničkom saboru, i brat Filip, kapetan u miru, onda njihova sestra gdja. Ivka udova Rupčić.

Riječi Napoleona: „Les Croates, ce sont les meilleurs soldats du monde", što ih Tomičić citira u svom djelu „Der Heldenspiegel Kroatiens", tiču se vrlo lijepo i njega samoga. Ako i nije svoga života svršio na bojnom polju, kao mnogi od njegovih zemljaka, ipak nam podaje svestranost i trajna vrijednost njegovoga vojničkog djelovanja od 45 godina sliku takvoga vojničkog života, kakav se jedva plemenitije i vjernije pomisliti može.

Kao svaki pravi vojnik osjećao se Tomičić uvijek pravim sinom svoje domovine, a baš je kao takov mnogo djelovao u vojničko-političkom području s blagoslovnim uspjehom za čitavu monarkiju. On nije poznat samo sa svojih dobročinstva naprama siromašnim i ambicijoznim sinovima svoje domaje, nego mu duguju zahvalnost svi južni Slaveni i u kulturnom pogledu, jer je puno poticao druge i sam radio za naobrazbu i napredak. Bio je pravi član Jugoslavenske akademije znanosti i umjestnosti u Zagrebu. Spomena su vrijedne genealoške radnje i monografije, kao prilozi za povjest Hrvata, i to o plemstvu nekih obitelji te junaka hrvatskih, kao n. pr. „Obitelj Vojnović", „Doživljaji jednoga hrvatskoga časnika u Crnoj gori godine 1788." i t. d. Obje su radnje tiskane u „Prosvjeti".

Uvijek bijaše spreman svakomu brzo pomoći. Njegova je kuća u Sarajevu bila svakomu otvorena, a njegova gostoljubivost bijaše poznata po cijeloj Bosni i Hercegovini.

Tako vidimo u ovom simpatičnom vojniku primjer, što može postići prava ljubav k domovini za dobro cijele

države. Cijenjen od Nj. Veličanstva, od podanika i puka, ostao je Tomičić svome narodu sve do pošljednjeg daha prijatelj i pomoćnik.

Aneksiju Bosne k Austrougarskoj pozdravio je Tomičić mladenačkim oduševljenjem; on je mogao s pravom reći, da je on tomu takodjer svojom djelatnošću u miru i ratu puno pomogao.

Pošljednji su časovi života visokog pokojnika, časnika, patriotu i junaka stigli u tudjini, pa mu kosti ne počivaju u onoj zemlji, koju je toliko ljubio. Možda će njegova mnogobrojna rodbina i najbliža i daljnja nastojati, pa će mrtvim ostancima miloga svoga rodjaka iskazati počast i prenijeti ih u domovinu. Svojom velikom ljubavlju on je to i zaslužio.

Novi šešir.

Josip Jadreškić.

Humoreska.

Bilo u rano proljeće. Snijeg je još pokrivao krovove gradskih kuća i malo po malo iščezavao pred toplim zrakama proljetnoga sunašca. Gradjani već odložili zimske kapute i novi ogrtači sa širokim rukavima osvanuli na ulicama gradskim.

Po kućama imao ženski svijet pune ruke posla. Na stolovima razgrnuti modni „Žurnali", puni preraznolikih slika za novu „saisaonu" . . . Krojačice šile, mašine se vrtjele, a dobri muževi grebli se za uhom, zabrinuti, odakle da smognu toliko novca . . . .

— O, moda, moda! Prokleta moda! izvinulo se mnogomu iz prsi.

Tako uzdisao i Milan Petek putem u ured. Bijaše on računarski činovnik, pa je s ono malo plaćice uzdržavao ženu, dvoje djece i svoju staru majku. U kući je prolazilo sve dobro, jer je Milanova majka puno pomagala, a bijaše vješta svakome kućnome poslu. I Milanova ženica Adela — on ju je od milošte zvao Delčika — bijaše dobra i valjana, brižljiva i štedljiva domaćica. Tek je jedinu manu imala, što je suviše snatrila za „modom" i što je bila veoma ljubomorna na svoga muža. Ovome potonjemu nije imala razloga, jer je Milan bio uzor solidna čovjeka, a ono prvo joj Milan opraštao, jer su napokon sve mlade gospodje u današnje vrijeme velike prijateljice — kraljice Mode!

Istina Adela je nešto prekomjerno gledala na modu, što Milanu ne bijaše s voljom. Njegova je ženica bila tako ljepušna, da su ju pomodne haljine samo nakazile. No Adela je sebe i obje si kćerkice oblačila i u ampire i princese i kako to već ne zovu, a kose skovrčila iza uha kao da je nakicošena konobarica.

— To u istinu nije lijepo, Delčiko! znao bi reći Milan.

— A što se ti razumiješ u modu! Ili zar hoćeš, da ti izgledam ko stara škatulja? Ne, to si ja nedam uzeti! Ja znam, što je „chic". To sam naučila od svoje majke, a ona bijaše otmena gospodja i visokoga roda.

Ubogi Milan ušutio bi pri tom kao zaliven.

Izistine bijaše Adela rodjena iz nekog dalnjega odvjetka plemićke porodice, kojoj bijahu djedovi štajerski plemići. Nešto plave krvi, ako i prekaljene, teklo je njenim žilama, a bilo je i na spoljašnosti njenoj vidjeti, da je dobro uzgojena.

I bila Adela vješta domaćim poslovima, nabožna, vjerna i mila ženica. Ona je krojila i šivala haljine sebi i djeci sama, pa je Milan rado žrtvovao ono nekoliko kruna za nabavu latka. Ta bijaše on dobra i poštena duša, koga je mogao svatko što se kaže — i oko prsta oviti.

Upoznali se negdje u jednom zagorskom dvorcu, gdje je Milan odsjeo, kad je bio na službenom putovanju. Tu je Adela ljetovala kod jedne svoje tetke. Ugledali se, zavoljeli se i uzeli se . . .

Živu već četvrtu godinu u sretnome braku i nikad se nijesu zavadili zbog ničega. Ako bi se kaki oblak nadvio nad njihovu kuću, onda se je sigurno zgrbio u četiri slova: M — O — D — A.

I ovaj put bijaše Milan zlovoljan. Delčika je ponovno navalila na nj glede — novoga šešira.

— Ta imaš ih nekoliko u ormaru.

— Imam da, ali ti su svi izašli iz mode.

— Pa ti si moderniziraj koji i stvar je u redu.

— Tako? Zar misliš, da ja mogu stvoriti novi moderni kalup? A eto vidiš — pokaza ona „žurnal", — ove saisone će se nositi ovaki šeširi.

— Jao, za ime božje! Zar ovaku košaru da staviš na svoju glavu?

— Košaru?! omjeri ga Delčika bijesnim pogledom i baci preda nj „Modni Bazar" . . .

Milan ne reče ni riječi, već se digne i ode u svoj ured.

I što je proljeće više dolazilo na prijestolje, što je više odskočilo toplo sunašce, da su se mogle odložiti zimske haljine, to je Delčika bila više zaposlena krojenjem i švelom. Bilo je sve dobro, samo da ne bude novoga šešira, rad koga se je raspirilo mnogo svadje u mirnoj kući Petekovoj.

Jednoga dana nekako početkom mjeseca travnja došao Milan iz ureda. Podne je već minulo, stol prestrt, a Delčike nema kod kuće. Dobra njegova majka priredila ručak i nastojala da ispriča Delčiku, koja je izašla iz kuće već nekako oko desete ure prije podneva.

— A gdje je samo tako dugo? namrštio Milan čelo. Sigurno razgleda opet sve izloge po gradu . . .

— Ah, pusti joj to nedužno veselje! govoraše majka. Mlada je i nema druge strasti do te mode, pa neka se kiti. Barem znaš, da imaš urednu ženicu.

— Čast njenoj urednosti, ali ona se napadno drži mode, da mi se već i drugovi rugaju. Pa onda moja kesa.

— Ako i baciš koji filir više u dućan, nego što bi u istinu trebalo, ne žali, jer je uza sve svoje zahtjeve Delčike dosta čedna. Ona ne traži ni kupka, ni putovanja, ni društva kao druge današnje žene, pak na tome prištediš. Neka joj je i ta — moda!

Oni tako u razgovoru, a eto Adele kući.

— Ne srdi se, zlati Milane! ogrli ga ona, što sam došla kasnije. Bila sam kod kitničarke Cicvarićke, pa smo se dugo pogadjale za jedan slamnati šešir najnovije fazone.

— Opet šešir!

— Da, ali nešto božanstveno lijepa. Najnovija pariška moda. Sigurno će se i tebi dopasti.

— Dobro dobro, a koliko ga cijeni?

Tu je Adela malko pošutila. Znala je, reče li svotu, da bi Milan skočio u zrak. Nešto je promišljala.

— Dosta, ali je predmet lijep. Da mi ga dozvoliš nabaviti, ja bih bila najsretnija na tom svijetu, jer me gospodja Cicvarićka uvjerava, da je taj komad „uzorak" i ni jedna gospodja u gradu nema još takoga šešira.

— Dobro, ali nijesi rekla, koliko stoji.

— Četrdeset kruna.

— Če — tr — de — set! — skoči Milan. Zar ste ljudi poludili? Za jedan šešir — četrdeset kruna! Ta ja nosim šešir po šest kruna . . .

— Ah, šta vaša muška nošnja! S tom je laglje. A u našu se vi muškarci ne razumijete . . .

Sjedoše k stolu. Poslije ručka sio Milan za pisaći stol, jer je privatno radio za trgovca Majdaka, kod koga je njegova Delčika uzimala tkanine, pa je tako svojom zaradom otplaćivao njene potrebštine.

Adela oko njega i ovamo i onamo, dok joj nije dozvolio, da si uzme taj novi uzorak šešira . . . Ej, mila majko, kolike radosti! Cijela kuća orila od radosti, da je i sam Milan stao u tome uživati.

Tek jedan — novi šešir.

Adela bila veselija, nego da si joj poklonio koje carstvo. Odmah su naravno i sve susjede — gospodje: Kohnova, Borgićeva, Sinkova, Hladićeva, a ma i iste sluškinje šaptale po hodnicima i kuhinjama: „Petkovica će dobiti — novi šešir!" Nekoje su joj stale i zavidjati . . .

I šešir je došao. Majko moja kolike strahote!

Milan se upravo pred kućnim vratima opraštao s jednim prijateljem, kad li pred njih osvanula kitničarska djevojka s ogromnom škatuljom. U prvi mah se nije ni obazrio na to, no kad se je djevojka mučila na kućnim vratima, kako da škatulju turi kroz vrata, opazi to i stade se smijati djevojci. A ova je neprestano turala svoju ogromnu škatulju uzduž i poprijeko, jer su vrata bila preuska.

— Osovi tu škatulju! reče joj Milan.

Djevojka posluša i protura škatulju kroz vrata.

— Što to nosiš? upita Petek, stupajući za djevojkom.

— Novi šešir za milostivu Petkovicu.

— Pa čemu tolika škatulja?

— Eh, nova fasona, gospodine! odvrati djevojka s razumijevanjem strukovnjakinje.

Udjoše. Adela je bacila kuhaču i dotrčala u sobu. Morali su otvoriti oba krila vrata, da se je škatulja mogla unijeti u sobu . . .

Djevojka zahvali na daru i ode, a Adela stade otvarati škatulju.

— Ah, podciknu ona radosno, — krasno, divno!

— Strašno, grozno! problijedi Milan.

— Nije li krasan moj novi šešir? zapljeskala Adela rukama.

— Ta to je — kišobran! izlane Milan. Eto ima skoro tri četvrtine metra u promjeru. I ti ćeš to nositi?

— Čekaj, dragoviću, još dodju ovamo dva nojeva pera, ovamo čipke i vrpce, a to ću si sama namjestiti, govoraše samodopadno Adela, stavljajući šešir na glavu.

— Strahota! povikne Milan.

— Maškara, maškara! smijale se obje kćerkice.

— Nesretna moda! progundja Milanova majka.

— Vi ste svi skupa blesani! ljutito će mlada gospodja. Što vi znate o ljepoti i čaru mode . . .

— A ma plašilo za vrebce, uzdahnu Milan, i to stoji četrdeset kruna.

— Čekaj, moj zlatane, dokle ga iskitim, onda prigovaraj, reče zadovoljno Adela.

Puna dva dana kitila je mlada žena nekom požudnom strašću svoj novi šešir. Cicvarićkina djevojka samo je jurila iz dućana u stan, iz stana u dućan, prenoseći čipke, vezice, perje, podstavu, igle i Bog sam nek znade što sve . . . Šešir bijaše u istinu ogroman. Iz crne slame ispleteni tuljac bijaše velik koliko je najveće rešeto, a obod — Bože moj! — obod bijaše naokolo sigurno veći u obsegu, nego što je okrugli kavanski stol. Sad na tu grdosiju došla dva velika nojeva pera i nekoliko metara crne vrpce. Sve je to gospodja Petkovica složila tako

Epp Rud.: Voliš li me?

ukusno po najnovijem žurnalu, da se je ista Cicvarička čudila njezinoj vještini.

I šešir bijaše gotov. Ljepušna Adela počešljala je i svoju bujnu crnu kosu čisto po modi, pa kad je stavila novi šešir na glavu i zagledala se u zrcalo, proplakala je od milja.

— Divno! Alaj će mi zavidjeti gospodje! govoraše tiho i zadovoljno.

Milan je upravo nadošao na vrata i zapanjeno viknuo:

— Avaj, sjeno sredovječnih vitezova, što tražiš ovdje?

To je Delčiku tako uplašilo, da se je naglo okrenula i perom zahvatila garnituru za pivo, koja je stajala na obližnjem ormariću, i jednim mahom smrskala na tla u samo crijepovlje . . .

— Eto prve radosti zlosretne mode! ljutito će Milan.

— Kad vičeš kao da si medvjed kaki! okrenu se Adela i perom zahvati svjetiljku.

— Joj na, mamice, lampa! viknu kćerka.

Zaustaviše svjetiljku, koja se zanjihala nad stolom.

— Skini tu nakazu s glave, da ne bude i veće nesreće u kući! zamrmlja Milan očito zlovoljan.

A mlada žena uživala u novom šeširu. Njezini ljudi nijesu razumjeli, što je čar kraljice Mode. — —

*

Još istoga posljepodneva izašla gospodja Petkovica u novom šeširu. Sve je stalo i gledalo za njom, a ona u tom uživala. Stupala je ponosno ulicom, osvjedočena u duši, da ni jedna gospodja u gradu nema takoga šešira.

— Krasan komad! šaptale za njom gospodje.

— Odakle toj beamterici novaca za tako skupocjeni pomodni šešir? govorile zavidnice.

— Jadni muž ove lutke, sažaljevala gospoda.

— Gledajte velike gljivu! vikala djeca.

— Ima ambrelu na glavi, smijali se težaci i služnici.

Sve to nije smetalo gospodje Petkovice. Ona je ponosno koracala dalje, da što prije dodje do tramwayskih kola, jer je htjela, da se prvoj pokaže svojoj kumi Jelenički, koja je stanovala podalje na kraju grada. Čutila se sretnom i zadovoljnom, što je svojim šeširom pobudila toliku pozornost.

Udje u tramwayska kola. Šešir je sa nojevim perjem zapremio preko polovice klupe, a kad je unilazila — trebalo je puno vremena, dok je med prečkama mogla turiti šešir u nutarnjost kola. Kondukter je izbuljio oči ,jer su ga putnici neprestano pogledavali, kao da mu žele reći: „Bacite napolje ovu nakazu, jer nam svima smeta!“ . . .

Kola jurila dugom prugom. Do Petkovice nije mogao nitko sjesti, a neki pristari gospodin, koji je otprije bio u klupi, — sve se je više odmicao od nje, jer ga je pero sa njezina šešira tako škakljalo sad po nosu, sad po vratu, da je vazda rukom otepao, kao da tjera muhe. Najvolio bi bio slomiti to perje, ali nije hotio da bude nečedan.

Neka gospodja, što je sjedila iza Adele, bijaše tako ljuta, da je glasno rekla kondukteru: „Sad ne ćemo više trebati kišobrana“ . . .

Kondukter ne odgovori ni riječi, ali se značajno nasmiješi. — Druga jedna gospodja bijaše opet tako uznešena ljepotom Adelina šešira, da je odmah pitala, odakle je naručen i gdje bi ga mogla dobiti. Razumije se, da je Adela najtoplije preporučila kitničarku Cicvarićku.

A tek kuma Jelinička. Kako se ona začudila svojoj kumici Delčiki.

— Krasno! Znaš, pojesti bi te mogla, kako si mila, govoraše uznešena i gotovo očarana Jelinička.

— A moj Milan mi se ruga. I ljudi mi se putem rugali . . . tužila se Adela.

— Glupaci su to, svi redom su blesani! Ti si ljetos kraljica mode. i ja zalažem glavu, da će za mjesec dana pol grada nositi take šešire . . .

Kući se vraćala gospodja Petkovica ulicom. Pratila je kuma Jelinička, koja je iskreno uživala u tom, što je Adela pretekla u smislu za modu sve odlične i najodličnije gospodje u gradu. Putem je sve gledalo samo — novi šešir. I muško i žensko stajalo i ogledavalo se za Adelom, koja se je zadovoljno smiješila i veselo čavrljala sa kumom Jelinićkom.

Opet je čula za sobom razne primjedbe i opaske.

— Kako joj lijepo pristaje!

— Krasna gospodja . . .

— Mora da je težak na glavi taj šešir.

— Mora da je i skup.

Take i slične opaske čule se za gospodjom Petkovicom, a ona se osmejkivala, stupajući ponosno. Crna pera podrhtavala na njezinom šeširu, a široki su obodi samo titrali pod svjetlim svilenim vrpcama . . .

*

Sjutradan donijele i domaće novine bilješku: „Novost mode“.

„Jučer je neka mladja gospodja“, pisale novine, — „izašla u novom ogromnom slamnatom šeširu, iskićenom krasnim perjem. Šešir taj pobudio je veliku pozornost občinstva i zanimanje gospojinskog svijeta. Ne ćemo da diramo u nježne ženske osjećaje, ali iskreno priznajemo, da nam se ta najnovija moda gospojinskih šešira nimalo ne svidja.“

Kad je to Petek pročitao u uredu, bio je gotovo bijesan. Sreća i Bog, da se ne spominje ime njegove žene, ali nema dvojbe, da se po gradu puno govori o njemu i njegovoj ženi, a sve rad toga vražjega šešira. I on je pogodio. Gospoda se rugala i podsmejkivala njemu i njoj, a gospodje stranom hvalile ukus mlade žene, stanom je nemilo šibale.

— Mora da je ovakva i onakva, kad nastoji svraćati pozornost na se.

— Nije tako! odvraćale druge. Ona ima smisla za modu. To je žena od „chica“. a to nije svakoj dano, ma bila i imućna . . .

Ove su pogadjale. Adela bijaše uzorna žena, pa joj nije niko mogao dobaciti ni sjenke kakova prigovora, koji se obično stavljaju „modernim ženama“. Ne, ni iz daleka. Ona bijaše dobra majka, vrsna domaćica i naobražena žena, ali tako strastvena prijateljica mode, da su ju odlične gospodje i vješte krojačice dolazile pitati za savjet. Dapače ju nagovarale, da otvori krojačku školu. Ali ona toga nije htjela učiniti.

Ni u uredu nije Milanu dao mira šešir njegove žene. Došli prijatelji i drugovi, pak mu se rugaju, a neki pitaju koješto: odakle šešir, koliko stoji, gdje je kupljen i tako dalje. Već nije mogao dosta da odgovara.

Najzad dodje i njegov šef.

— Gospodin Petek.

— Molim, presvjetli! skoči Petek.

— Koga ste to vraga učinili?

— Ja?!

— Da, vi! —

— Molim, ne razumijem.

— Sa šeširom vaše gospodje.

— Zašto?

— K vragu! Moja žena i savjetnikovica Čubrijanovićka samo da ne polude. Naložile su mi, da vas pitam, gdje je šešir nabavljen i koliko stoji.

— Žena ga nabavila kod kitničarke Cicvarićke kao „uzorak ljetošnje pariške mode“. Bez nakita stoji četrdeset kruna.

— I vi ste htjeli dati za to četrdest kruna?

— Morao sam uzeti na vjeresiju, presvjetli, — samo da imam mira u kući.

— Znam, dragane! I samomu mi je tako.

I predstojnik ureda izadje iz Petekove sobe.

— O, žene, žene! mrmljao on — sve ste jednake.

Došavši kući, našao je kod Adele gospodju Cicvarićku. Bila je kao obično puna riječi. Starija gospodja, a jezik joj leti kao Talijanu brus.

— O, klanjam se, gospodin Petek! Čudite se, da me vidite ovdje? Ne čudite se. Vaša mi je gospodja učinila toliku ljubav i toliko dobročinstvo, da ne smažem riječi, kako da joj se zahvalim.

— Kako, gospodjo Cicvarićko, ja vas ne razumijem!

— Ona mi je pribavila toliko mušterija, da ne mogu udovoljiti svim narudžbama. Već danas je blizu stotine najotmenijih gospodja posjetio moj dućan i naručilo takove šešire. S toga, molim dozvolite, da ovaj račun gospodji poklonim.

— Ali gospodjo Cicvarićko!

— Ne, ne, ne! Prepustite to samo nama ženama. Dapače ja ću milostivoj gospodji naručiti još jedan osobito fini uzorak iz bijele slame . . .

— Ah, slama u glavi, slama na glavi! uzdahne Milan i podje u svoju sobu

— Da, svi su ti muževi jednaki! završi gospodja Cicvarićka.

Idućega prijepodneva pošla gospodja Petekovica sa svojom kćerkom Milicom gradskim korzom. Ulica puna prolaznika, a svi se čude ogromnom šeširu

Ulicom prolazila gospoda, gospodje, a i puno seljaka i seljačica, koji se žurili za poslom.

No ipak su mnogi stali, da vide, to strašilo od šešira.

— Šteta da ovako lijepa gospodja nakazuje malu glavu s tolikim šeširom, govorila jedna mlada seljanka.

— Verek joj je šešir veći nego ova moja košara u kojoj nosim mlijeko, odvrati druga starija tik kraj gospodje Petkovice, koja je stajala i razgovarala s jednom svojom znanicom.

No kako je stara seljanka suviše glasno rekla svoju opasku, okrenu se gospodja Petkovica naglo i perom svoga šešira zahvati košaru, koju prebaci s glave seljanci. Košara ljosnu na zemlju, a steklenke zaciliknule po kamenu, da je sve ozvanjalo.

Stariji gospodin neki, koji je cijeli taj prizor iz neposredne blizine promatrao, tako se tome smijao, da nije ni opazio, kako štapom, što ga je držao pod pazuhom trka po izlogu nekoga urara . . .

Kako je nastala strka znatiželjnoga občinstva, gurnu netko staroga debeljakovića tako nespretno, da je ovaj štapom jače kvrcnuo po staklu urarova izloga. Staklo kvrcnu, puknu i pade na zemlju. Sad je nastao pravi grohot smijeha. Stari se gospodin zbunjeno tako naglo okrenu, da je štapom, koji je sveudilj držao čvrsto pod pazuhom — sunuo nekoga znatiželjnoga šegrta u oko, a ovaj tako zajauknuo, da se je cijela ulica strkala.

Nastao metež. Gospodja je Petekovica jedva izašla cijelim šeširom, jer joj ga je seljakinja htjela raskinuti, što su prisutni preprječili. Šegrt jaukao, držeći se za krvavo oko, a urar pograbio debeljakovića, da mu plati razbijeno staklo na izlogu.

Tek nadošlome redaru pošlo za rukom, da umiri raspaljene duhove. Gospodja Petekovica platila mljekarici ono nekoliko razbijenih boca, te se sva uzbudjena požurila dalje.

Ulicom grmilo od smijeha. Općinstvo se je ovim prizorom ugodno zabavljalo. Tek onaj stari debeljaković je proklinjao modu i velike šešire.

— Eto, ja sam najgore prošao! Smijao sam se onom kišobranu od šešira. Pravo mi je! Sad taj smijeh skupo plaćam! govoraše on uraru, koji se je najprije ljutio, a sada grohotom smijao . . .

Gospodja Petkovica jedva umače kući, jer su za njom trčali ulični derani, koji su joj se rugali.

Drugi dan su novine opet donijele dogadjaj, što ga je skrivio novi moderni šešir, a to bijaše za gospodju Cicvarićku tolika reklama, da je dobila drugu stotinu novih narudžbi.

Za kojih četrnajst dana nosile su malo ne sve otmenije gospodje — nove pomodne šešire u obliku košnica, rešeta, tuljaca, kišobrana, gljiva i slično. Sad je mogla i Adela mirno prolaziti gradskim ulicama u svom — novom šeširu.

A muževi su samo proklinjali „modu“ i gledali u — račune . . .

Kad sunce zalazi.

Teodor Jeske-Choinski. — Stj. Širola.

Historijski roman iz dobe cara Marka Aurelija.

15.

Na Kapitoliju, pred Mamertinskim tamnicama, sakupila se hrpa znatiželjne svjetine, koja je čekala, da vidi, kako će prevesti uhapšenike u sudbenu dvoranu. Najveće ništarije i zločinci, tražeći kako da si vrijeme prikrate, nadali su se danas doživjeti zanimljivih prizora. Nije im naime svaki dan bilo priušteno, da pasu oči po članovima senatorskoga stališa.

U prijašnja vremena, u doba Domitiana, znala se često otvoriti vrata državnih tamnica, u kojima bijahu zatvoreni nosioci patricijskoga grimiza. Članovi najzaslužnijih rimskih porodica znali su u pratnji krvnikovoj izilaziti preko praga vlažnih rupa, što bijahu iskopane u pećini. No toga su se mogli sjećati samo veoma stari ljudi. Otkada je sjedio na prijestolju Antonin, drhtali su pred pretorskom pravdom samo pravi zločinci. Sad nije više državljane plašila volja imperatorova; potajne lopovštine su izbačene iz ureda i časnih krugova, a uvrijede veličanstva nijesu već ni dolazile pred sudove. S tim preokretom stvari ne bijaše zadovoljna rimska fukara. U mjesto da zahvali Marku Aureliju, što je svakomu državljaninu — o robovima ne može naravno da bude ni govora — priznavao i poštivao čast ljudsku, narod je mrmljao i prigovarao plemenitim djelima novoga imperatora, nazivajući ga: „filozofom starih žena“. Taj prosjački, lijeni i besposleni svijet nasladjivao se neobično, kad je mogao da se drzovito ruga blijedilu na licu moćnoga patricija, koji bi bio odsudjen ili vodjen u smrt . .

Danas su se opet veselili takom već dugo ne doživjelom uživanju ta gospoda i gospodje u istrganim togama, zakrpanim i prljavim haljinama. Mucija Kornelija, kćer jedne od najstarijih rimskih porodica i Tusnelda, ta već u Rimu tajinstveno slavna germanska princesa, uhvaćene su u kršćanskom zakloništu, oda-

kle su ih vojnici državnoga prefekta spremili u ove tamnice. Danas će ih svakako voditi pred prefekta. Uzalud je tamničar uvjeravao svjetinu, da će se suditi tek za nekoliko dana, fukara mu nije vjerovala, već ga je ismijala. Nekoji bijahu dapače tako nasilni, da su zametnuli razgovor s vojnicima, što su stojali na straži.

„U toj dražesnoj krljetci čuvaš prekrasnu ptičicu" uze čovjek u tamnoj togi vojniku na straži.

„Dvije su," primjeti drugi. „Jedna ima grimizno perje, a druga zlatne pandže."

„Ne," dobaci treći, „ovdje je samo Mucija Kornelija; germanska kneginja spremljena je u drugoj „palači".

Time bijaše nabačeno važno pravno pitanje, o kome se živahno raspravljalo. Mucija bijaše rimska patricijka, Tusnelda barbarska, ali svakako slobodna žena; po tom se je moralo s njima postupati raznoliko. Stali pitati vojnika, da saznadu, što se misli učiniti, ali taj je na sve šale ostao ravnodušan i nije se ni osvrtao na fukaru. Prigodice bi turio dosadne ljude natrag, dapače zagrozio im se i mačem.

„Zdepnasti medvjed!" promrmljali najbliži.

„Utvara si, da čuva blago."

„Živoderski sluga je to, jer čuva živoderov imetak."

Take i slične podruglice kolale su naokolo uz općeni smijeh prisutne svjetine.

No izjedamput sve onijemi. Svjetina se razdjeli odmah i stvori živu ulicu, kojom su stupali u tri reda državni sluge, što su kao obično išli pred visokim dostojanstvenikom.

„Mjesta za slavnoga pretora!" vikaše jedan od liktora, podigavši svoju sjekiru, obloženu u svežanj štapova.

Publij Kvinktilij Varo bijaše obučen u žalobno odijelo, u crnu togu, a stupaše pješke bez služinčadi i pratnje.

„Što li će samo čavrljati svojoj zaručnici!" primjeti netko iz fukare.

Glasan smijeh bijaše nagradom toj doskočici. — Pretorovo blijedo lice bijaše tako mirno, kao da su mu crte iz kamena. Nijedan zglob, ni jedna mišica nije zadrhtala, tek njegove oči žarile, kao da su u vrućici, a gledale su nepomično u daljinu . . .

On dade otvoriti vrata od tamnice i stupi u uzani hodnik, koji je stubama vodio dalje u tamnicu, u kojoj bijahu pred dugo vremena zatvarani zločinci, što su se ogriješiti o državne zakone. Stražar je s uljenicom išao pred njim. Iz dubine dopirao pokvareni vazduh. Plamen uljenice kao da se borio s njime, prijeteći da će utrnuti. Svod nad stubištem bijaše nizak, da se je moralo sagibati pod njime.

„Dolje smo," reče stražar i otvori zardjala željezna vrata, stavi uljenicu u udubak stijene, te se udalji.

Publij se nalazio u nekoj rupi — tako malenoj, da se jedna jedita osoba mogla jedva kretati. Morao je da se tekar privikne na zagušljiv zrak i onu tamu. Na nekoj klupi, pokrivenoj slamom, ležala je žena, koja se nije ni obazirala na to, što se zbiva oko nje. Publij je časak promatrao svoju zaručnicu, a onda pokleče kraj kamenite klupe, obujmi obim rukama njenu desnicu, te ju tisnu na svoje usne.

„Mucijo!" uze on slomljenim glasom; „znadeš li, da ću ti ja suditi?"

„Znadem," reče ona kratko; „a znadem i to, što ćeš učiniti. Evo ti, uzmi si ovaj znak naše sveze, da ti ne priječi kod suda pravedno suditi — kršćanki."

„Mucijo!" uzdahnu Publij.

Kornelijka držaše, da su taj uzdah izvukle njezine poslijednje riječi. Mišljaše, da je povrijedila njegov rimski ponos i oskvrnula čast.

„Oprosti! Vi ste svi robovi rimskoga zakona, a taj se posvema razlikuje od Bogom danih prava. No te istine ti ne znaš i ne možeš je shvatiti, dokle se klanjaš rimskim bogovima. S toga ćeš morati da sudiš po rimskom zakonu, a ja drugo ni ne ću, pak ti s toga i vraćam taj prsten."

Publij ne uzme prstena, već ga natakne natrag na Mucijin prst.

„Ti ostaješ moja zaručnica, — i . ." Zašuti i stane teško disati. „Zašto si mi to učinila!" jadikovaše Publij, obuhvativ Muciju rukom, a glava mu klonu do slamnatog ležaja njenog.

Ona dodirne svojim prstićima njegovu glavu i reče:

„Ne mogu da ti zamjerim, budeš li postupao, kako ti nalaže dužnost Rimljanina i suca. Vaša naime misao, da je naša vjera rimskome carstvu pogibeljna, posve je ispravna. Kao što rdja izjeda željezo, tako će i kršćanstvo smrviti sve pojmove, načela i predaje, na kojima se osniva veličina i snaga carstva. Naša će istina najzad pobijediti vaše krive bogove, a onda će sva prošlost Rima pasti sama sobom. No donle, dok vjernici Olimpa imadu u svojim rukama svu silu, moraju da nas progone i ubijaju . . . Vidiš dakle, Publiju, da razumijem mržnju na kršćane, a mogu da si je i protumačim. S toga čini, što ti nalaže dužnost. Ti ne bi bio Rimljanin, kojega sam ja zavoljela, kad bi me štedio. Na tvome mjestu ne bih ni ja činila drugojačije."

Publij podiže glavu i stade zapanjeno promatrati Muciju. On je već mnogo čuo o kršćanskoj postojanosti, ali nikada nije vjerovao, da bi „orijentalno praznovjerje" tako moćno djelovalo na njegove pristaše, naročito na članove patricijskoga stališa.

Što li je postalo iz Mucije, te ponosne Rimljanke, iz te nasljednice velikih predaja jedne od najzaslužnijih porodica! Njezine su riječi bile veleizdajničke. Pa ipak je ostala prava, zdrava i časna Kornelijka! — Ta jedino Kornelijka stare vrste mogla je da tako misli i čini. Ni jedna rimska pomodna žena ne bi svome zaručniku turala u ruke sudački mač protiv same sebe, ni jedna ga ne bi podsjećala na vršenje rimskih dužnosti . . .

„O Mucijo, Mucijo!" uze on opet prigušenim glasom. „Zašto otkrivaš preda mnom bogatstvo svoje duše u tako strašnom i groznom trenutku! Ti znaš, da su sve nade moje i Kvinktilijeve porodice, da su sve moje najžarče želje išle tebe! Svoju sam mladost žrtvovao otadžbini i time već stekao pravo na ljubav Rimljanke, kakva si ti. Ti jedina mogla bi da budeš prava, ljubljena i vjerna družica moga života, — nagrada za sve one muke, što sam ih godine i godine prepatio u ratovima, vjerna prijateljica usred društva, za koje ne osjećam poštovanja. Samo tebe, Mucijo, mogu da ljubim ljubavlju, punom pravog i nehinbenog poštovanja . . . A ja te ljubim svim srcem! Bez tvoga glasa onijemit će za me svijet, bez sjaja tvojih očiju potamnit će mi sunce, bez tvoga pogleda svenut će mi sva ljepota na toj zemlji! O, odreci se toga robovskoga praznovjerja! Odreci ga se, preljubljena, i ostaj moja zaručnica, da mi budeš ljubljenom ženom!"

On je obuhvati nježno svojom desnicom i vruće poljubi u čelo.

„Odreci se zablude, koja te nije dostojna," proslijedi on. „Na rimskom žrtveniku prinijet ćeš žrtvu — zakon tako traži — i onda se vratiti u moju kuću . . . Reci, da pristaješ na to, daj reci! . . ."

Louyot E.: Novi kupališni gost.

Svu svoju ljubav, sve svoje boli stopio Publij u svome glasu, punom vruće molbe.

„Mucijo, Mucijo!“ šaptaše. „Tebe moli patricij, koji još nikada nije nikoga ni zašto molio, koji nije ni pred imperatorom sagnuo svoje glave, koji toliko puta gledao u oči istoj smrti. Pred tobom jedinom se je ponizio, jer ti si zvijezda njegova života i vrela krvca njegova srca. Gledaj, u smradu ove tamnice bacam se pred tobom na koljena.“

Pri tom se je sagnuo tako duboko, da je čelom malo ne dodirnuo pod tamnice.

A ona je složila ruke na svoje grudi, podigla oči prama nebu i razgovarala sa svojim Bogom. Bila je žena i kao takova osjećala i ljubila Publija. Njeno mlado srce nasladjivalo se njegovim ljubavnim očitovanjem tako, da je pri tom i zaboravila na mrku i smradnu tamnicu . . .

Ona nije vjerovala, da bi taj časni i ozbiljni patricij mogao tako strastveno osjećati. Pa eto ispostavilo se, da je ljubi svom snagom svoga ponosnoga srca! Odazove li se njegovoj molbi, bit će najsretnija žena na svijetu, ostane li vjerna svojoj vjeri, izgubit će se doskora u vječnoj noći . . .

Vječna noć? Tako uči poganstvo one dobe, što sve više kroči svome padu. No Mucija znade za drugo i bolje blaženstvo. Što je taj kratki, makar i sretni zemaljski život naprama vječnome blaženstvu kraljevstva nebeskoga? Ne bi li bilo ludo, dapače grijeh prama Spasitelju čovječanstva, da se zamijene varave radosti i prolazna čuvstva raskošja sa nebeskim kraljevstvom? Ta na tom svijetu cvatu životna uživanja samo na korist ćutila; kad padne tijelo i životnim je uživanjima kraj. U ostalom ona je dobrovoljno prisegla kršćanskom svećeniku, da ne će nikada zatajiti novoga Boga, pa da je to stoji i života. Robovi mogu da bez straha stupaju pred lavove i tigre, gdje Gospodinu Kristu za volju hrabro izdrže muke i podnose smrt, a zar da ona, Kornelijka, bude plašljivija od svoje bivše robinjice Mimut? —

Mucija pruži ruke preda se, kao da se želi obraniti od napasti i ne pogledavši Publija reče: „I Publij Kvinktilij Varo, kad bi jedared prisegao vjernost kršćanskom Bogu, ne bi toga Boga zatajio ni pred kojim sudom.“

Publij ustade.

„Rad tebe i jedino rad tebe žrtvovat ću svoje osvjedočenje,“ reče Publij. „Vjeruj u svoga Boga, ako je to nužno za tvoj život, ali udovolji zahtjevima zakona. Sačuvaj svoga Boga u svome srcu, ali ga zataji pred javnošću . . . Ne opiri se, Mucijo! Ovo je odlučni čas za tvoju i moju sreću. Promisli, tvoja sramota i moja je sramota, tvoja zdvojnost i moja je. Sa zadnjim tvojim dahom, ugasnut će za uvijek i moja sreća. Bez tebe sam kao kuća bez ognjišta.“

„Kako me mučiš, Publiju!“ odvrati Mucija, pokriv si rukama lice. „Oteščavaš mi samo kratki put, s kojega me ne može nitko odvratiti.“

„Tvoj Bog ne može da traži od tebe take žrtve.“

„Ipak! Traži se to od okrutnosti duge prošlosti našega naroda, kojom se je zlostavljalo nemoćnike, sirote i pobijedjene. Nasljednici su odgovorni za krivnje svojih predja.“

„Prolivena tvoja krv ne će nikoje srce ganuti, da se odreče zemaljskih stvari. Vazda će biti pobjednika i pobijedjenih, sitih i gladnih. Ni jedan Bog ne će ugušiti strasti ljudske naravi.“

„Ti ne poznaješ moga Boga, Publiju. Kad bi hotio proniknuti u njegov nauk, našao bi, kao što sam i ja našla, da preporuča ljubav naprama bližnjemu. Božansko njegovo srce obuhvaća cijelo čovječanstvo bez razlike; božanska njegova premudrost sjajno je rasvijetlila svu tamu. Na zrakama toga novoga sunca pročistit će se ljudske strasti, a svijetom će zavladati pravednost i milosrdje.“

No te riječi kršćanke nijesu moglo da uvjere rimskoga rodoljuba, duševnoga roba rimske državne ideje, koja je počivala na moći i sili.

Uzdignutim glasom viknu on: „Prokleta bila ta luda vjera robova, koji se noću i u magli stramputice bliže Rimu kao lukavi neprijatelji, te nam otimaju najplemenitija srca!“ —

„Publiju, ti ne poznaješ Boga, kojega proklinješ;“ reče Mucija i složi ruke na molitvu.

„Poznajem, sad ga poznajem dobro. I mrzim ga sada prezirom Rimljanina, kojemu s padom Rima prestaje bitisati i svijet!“

„Na onome drugom svijetu molit ću za tebe, da te moj Bog rasvijetli i privine na svoje milostivo srce.“

„Ne trebam svijetla bez Rima! Volim ništavilo i vječnu tamu od svakoga sjaja, koji bi došao s požara svijeta i u kome bi propala moja domovina.“

„Pusti me; Publiju; i čini, što ti nalaže dužnost;“ umoli Mucija, koju je uzrujao njegov gnjev.

Još jedared sagnuo se Publij do svoje zaručnice.

„Veli se, da se tvoj Bog smiluje svakomu nevoljniku. Nuder, pa smiluj se i ti meni, koji sam tako nesretan!“ moljaše on. „Zar ne osjećaš, da mi iz tijela trgaš srce, koje bi morala ljubiti?“

„Stavljaš me na mučila, Publiju! Ta ljubim te, ljubim tako, da ću bez tuge saslušati s tvojih ustiju svoju smrtnu osudu. Dokaži mi svoju ljubav time, da me ne mučiš napastima. Promisli, da bismo obojica bili licemjerci, te si ne bi mogli otvoreno pogledati u lice. Ja umirem rado, a moja smrt neka je tvoj ponos.“

Publij si pokrije rukama obraz i čutaše.

Iza nekoliko časova progovori on drhtavim glasom:

„O da se ne kaješ u poslijednjoj svojoj uri s okrutnosti ovoga trenutka!“

Pri tom podigne svoje ruke nad Muciju, kao da joj želi sreću i izadje iz tamnice.

*

Uzalud je fukara na ulici vrijedjala svojim pogledima pretora, da sazna tajnu njegove duše. Bezuspješno je lajala zavist sirotinje, da se veseli bolovima moćnoga gospodina.

„Mjesta za veleslavnoga pretora!“ vikahu liktori, a Publij stupaše mirno prama forumu, kao da je nakon bezbrižno prospavane noći izašao iz svoje kuće. Ni jedna mišica nije mu zadrhtala na obrazima. Tek njegove oči bijahu kao od vrućice zažarene, ali toga ne mogahu da ispod vedja vide znatiželjni bljesani . . .

Išao je lagano uzdignute glave.

Upravo kad je prolazio kraj Julijeve govornice, sastade ga državni prefekt.

„Jesi li bio kod nje?“ upita prefekt.

„Nijesam ništa postigao; nije se dala nagovoriti,“ odvrati Publij.

Prefekt se sav smrkne u licu.

„Božanski Marko Aurelij ne će u tom slučaju imati nikakih obzira. Upravo dolazim od njega. Primjera radi traži on, da se prama Muciji Korneliji uporabi sva strogost zakona. Jedino dozvoljava, da se dadeš zastupati, ako ne ćeš da predsjedaš sudu.“

„Kvinktilijac ne će da uči od kojega Antonina, koje su gradjanske dužnosti," odvrati Publij. „Reci imperatoru, da ću učiniti, što mi nalaže moja savjest rimska . . Jesi li saznao, tko je prijavio kršćansku družbu?"

„Pismo je donio rob Tulije Kornelije."

Publij nije dalje ništa pitao. Sad je znao, da je Tulijina ljubomornost predala Muciju u krvnikove ruke. Oprosti se s prefektom i podje u hram Venere i Rome.

Tiho i pusto bijaše u mramornom svetištu, u kome je Rim izložio simbol svoje veličine i moći. Jasno ozvanjahu Publijevi koraci po dubokoj i visokoj gradjevini. Tu bijaše sada pretor posve sam. Nitko nije prisluškivao tajne njegova srca, nitko se nije besramno veselio njegovoj nesreći. Tu se je mogao podati svojim bolovima, a da ne bude izložen zlobnim opaskama.

Stupajući sredinom hrama prama kapeli Rome, spustio je glavu do prsi, a koraci mu bili teški, kao da su mu noge otkazale svoju poslušnost.

Na prijestolju od slonove kosti sjedjaše Roma pod zlatnim nebom s kopljem u desnici; njene mrtve oči mrko su virile ispod kacige.

Publij pade pred kipom na koljena. Rimski je gradjanin došao, da se gorko izjada geniju svoje domovine. U njegovoj krvi življahu predaje njegova roda, koji je državi dao dugi niz zaslužnih muževa i krjeposnih žena. Puna dva stoljeća nesreća prošla preko njih. Kao i njegovim predjima u doba kraljeva i prvih konzula, tako bijaše i njemu blagostanje države prva i najviša svrha, pred kojom mora da odstupe sve privatne stvari. Ljubav prema otadžbini ugušivala u njemu sve rodbinske i prijateljske osjećaje.

A ta otadžbina, koju je on tako žarko ljubio i obožavao, pokazivala od nekoga doba pukotine kao ogromna gradjevina, kojoj su popustili temelji. Sve manje i manje posvećivali se rimski gradjani državnoj službi, a sve više su barbari dolazili na njihova mjesta. U mirno doba kao i u ratu pošli bi napred stranci, da brane čast i moć Rima. Publij je i suviše dobro promatrao svoje savremenike, a da ne bi znao, da on sam spada med onaj mali broj iznimaka. Posvuda ga okruživali klimavi značaji, lukavci, bogohulci, nadriučenjaci, ljudi bez snage za rad i spoznaje o dužnostima. Ovim vladarima ne bijaše zvijezdom vodilicom blagostanje države, već njihovi osobni interesi. Da se je Rim još sjajno dizao i plašio svoje neprijatelje, imalo se zahvaliti okolnosti, što podjarmljeni narodi nijesu još znali za propadanje Rima, a svojih sila nijesu umjeli da cijene. Stare rimske krijeposti sve su više iščezavale.

Razmišljanje o tim činjenicama otjeralo je mnogi san s Publijevih očiju. Koliko li se puta dogodilo u taboru, da se je prenuo oda sna, trgnuo svoj mač i obašao straže, jer mu se pričinilo, da čuje nekud ispod zemlje i oko sebe bojne pjesme, — bojne pjesme pobijedjenih naroda, koji su navalom prijetili legijama, da unište poslijednju potporu Rima. To se njemu uobražavalo . . . Drugi je put snivao o ustanku i pobuni bespravnih nemoćnika. Milijuni robova hrlili su sa svih strana prama glavnome gradu svijeta, da izvojuju gradjanska prava. Kao struja, što je prešla obalu, valjala se ta tamna masa prama zlatnome, mramornom Rimu.

No eto i trećega neprijatelja. Pojavile se nove vjere i filozofije, koje su se skrivale po zakutcima, ali bijahu pogibeljne državnoj vjeri i onim predajama, na kojima se je podizala državna zgrada rimska. A najviše se prepali domoljubi ovoga ludoga „orijentalnoga praznovjerja", koje je zabacivalo sav dojakošnji poredak. Publij nije smatrao kršćanstvo vjerom, već novim zlokobnim socijalnim sistemom, koji se ima nemilosrdno satrti kao zmija otrovnica. Dapače i junaštvo kršćansko bijaše Publiju ogavno. Što bi ga iznenadilo i uzneslo na bojnom polju, na govornici, pred sudom ili senatom, — nepokolebiva hrabrost, prijezir smrti i bezobzirna prava besjeda, — to ga je raspalilo u amfiteatru. Kršćanski mučenici pričinjali mu se ludjacima, jer su se svojom tvrdokornošću izvrgavali na porugu fukari.

Tako je Publij mrzio kršćanstvo prezirom Rimljana i aristokrate. Kao Rimljanin nije mogao da ima smilovanja za pristaše sistema, koji je prijetio državi, kao aristokrata prezirao je vjeru robova, koji bijahu stvoreni samo za to, da služe svojim gospodarima.

I sad je u to grješno ludilo palo biće, koje je on odabrao i zavoljeo med svim kćerima Rima. Svakako ju je morao neko očarati, da je pala u tudju silu i zaboravila na dužnosti jedne patricijke i zadaću ženskoga srca, te se odrekla usrećiti čovjeka. Ta Muciji bijaše poznato, kako se je grozno osvetila Publijevoj ljubavi.

Publij nasloni svoje čelo na Romin kip i stade razmišljati o doživljajima zadnjih dnova. Sve više je stao mrziti kršćanstvo. Ako je dosele smatrao „orijentalno praznovjerje" krivom socijalnom naukom, danas ga je držao svojim osobnim neprijateljem, koji se je postavio medju ljubav i dužnost, da se ruga snazi njegove volje, kao što se vihor ruga otpornosti klimavoga stabla. Kad bi koju drugu patricijku stavili pred njegov sudački stol, ne bi on krzmao ni časka, da upotrebi za nju svu strogost zakona. Ali Mucija! . . . Sve snove budućnosti svoga života savio on oko Mucijine osobe, ona bijaše početak i kraj svim njegovim mislima. Što je bilo ljudskoga i dobroga, prenio on na nju, da je usreći, jer njena sreća bijaše i negova vlastita sreća.

Obje ruke tisnu on na svoja prsa, kao da si hoće stišati boli, koje su mu trgale srce bijesom razdražene zvijeri. On da preda svoju miljenicu krvniku . . . on?

Gledajući u kip hroptaše gotovo sumornim glasom: „Roma, o Roma, suviše tražiš od mene — — — suviše!"

Pa ipak!

Popustljivost prama patricijki pobudjivala bi i hrabrila kršćane, a onda bi se to državi pogibeljno ludilo raširilo poput kuge po svem carstvu! A moguće je već okuženo time više patricija, nego je to moći i vjerovati; oni bi onda svi tražili, da se s njma jednako postupa. Primjer taki odozgo bio bi tekar pogibeljan. Ne, nema izlaska! . . . U ostalom rimski gradjanin nema prava da blagostanje države podvrgne svojim osobnim željama. Pravi domoljub mora da zatomi svoje srce, ako mu se osjećaji kose sa državnim potrebama. Tako su shvaćali svoje dužnosti Publijevi predji, pa zar da on sad osramoti četiri stoljetnu predaju Kvinktilijske kuće? . . .

Pretor podigne svoje oči do Romina lica, kao da ju pita za savjet u svom zdvojnom položaju. No čvrsto stisnute usne božice sa svojim neumoljivim i prezirnim potezom nijesu odgovarale ni popustljivošću ni blagošću, njene ukočene oči gledale u daljinu i nijesu se obazirale na njegovu zdvojnost. Ona je vidjela stotine tisuća ljudi, koji su za nju prolili svoju krv, a da nije popustila od svoje strogosti ni malo . . . Budi Rimljanin! odgovaralo mramorno lice. Vrijeme će tvoje rane izliječiti i izbrisati svaki im trag. A tvoje će ime biti vječno. Tko da mi žrtvuje svoju zdvojnost, ako ne ćeš ti, koji si moj odlični sin? Budi Rimljanin i patricij! —

Publij se zagledao u kamenito lice Rome i srkaše iz njega hrabrost, ponos i okrutnost tako dugo, dok se nije u njegovim grudima stišala bura.

„I bit ću!" reče uzdahnuvši duboko, te se ustane. Bijaše tako izmoren, da se je jedva jedvice držao na nogama. No doskora je opet stajao čvrsto i izašao iz hrama sigurna koraka i mrka čela.

„Tu ili Korneliji!" zapovijedi liktorima, koji su ga čekali u hramskom predvorju.

*

Lijepa prokonzulova udova sluša.a je upravo u sobi svoga pokojnoga muža izvještaj svoga upravitelja, kad li joj rob dozivač najavi, da pretor Publij Kvinktilij želi s njome govoriti.

„Napokon!" pomisli ona. „Moja je osveta djelovala bolje od svih licemjernih kreposti."

Naloži upravitelju, koji joj je upravo prikazao posvemašnje rasulo njezina imetka, da se udalji, a onda ustane, ter si usne namjesti na prijazni posmijeh.

No čim je Publij prekoračio prag, iščeznuo taj posmijeh, jer ga splašiše žalobne pretorove haljine.

Htjela je, da mu se približi i da ga srdačno pozdravi.

„Osobito sam sretna . . ." počne ona.

Ali sred govora učuta smrvljena pogledom svoga gosta. U Publijevim očima bijaše toliko prezira, da je Tulija problijedila, te se posvema smela.

Čemu je došao k njoj? Kao da ju je zadahnuo onaj smrtni mraz, koji se je iz njega širio. Mrka pogleda stajao je nijemo pred njome kao strašna prijetnja. On ljubljaše još uviek onu . . . onu . . . onu kršćanku: Tulija osjećaše, kako joj stinula krv u žilama. Čudni je obuhvati strah. Pričinilo joj se, da opet čuje urlanje one strašne oluje, koja joj je stjerala strah do kosti.

„Publiju!" kliknu ona pruživši mu obje ruke.

No Publij ne pristupi bliže.

„Došao sam," uze on najzad, „da ti se zahvalim na usluzi, koju si učinila Rimu. Duše pokojnih Kornelijaca vesele se, što je sramotno polje blagosloveno njihovom krvlju."

U njegovu glasu bilo toliko srdačne boli, da je Tulija morala razumjeti njegove riječi, koje su proklinjale njezinu osvetu.

Ženska lukavost svjetova joj, da laže! No ponos patricijke ne dozvoljavaše taki kukavičluk. Ne, ona ne će da zataji svoga djela! To bi bilo ropski!

„Učinila sam, što mi je nalagala dužnost Rimljanke," odvrati oborenih očiju. „Ja mrzim to praznovjerje."

„Učinila si, što ti je naložio demon ljubomora!" strogo će Publij. „Samo ta žuta zmija kadra je osramotiti svoje vlastito ime i izručiti krvničkim rukama iste rodjake! Učinila si, što čini ubojica iz potaje, koji čeka za uglom ulice goloruku žrtvu! Počinila si nečuveni zločin, zločin robinje, koja ubija svoju dobrotvorku!"

Prvi put u svome životu doživjela je Tulija, da su joj dobačene takove pogrde, pa kakve riječi! Dosele se još nitko nije usudio da je uvrijedi ma i jednim pogledom. Krv joj udarila u oči, u mozag . . Kao ranjena lavica skoči ona na Publija.

„Bezobraznik!" zaciči ona.

„Ništarijo!" vrati joj on, uhvativši je za ramena i turnuvši natrag. „Ne približuj mi se . . dodir tvoj okužuje!"

Nekoliko časaka stajaše Tulija nepomično, ukočiv svoj pogled u Publija. Onda se stala osvješćivati. On je prezire — on, o kome je snivala u svome srcu. Odrinuo ju je od sebe kao odurnu robinjicu! Ako itko, a to on nije imao pravo da osudjuje njezinu osvetu. Ona će mu reći, zašto je satrla rodbinska čuvstva.

„Ja te ljubim, Publiju!" promuca i padne na koljena.

„Jer te ljubim . . . žarko ljubim, učinila sam to sramotno djelo . . ."

„Prestani! Tvoja ljubav sramoti!" viknu Publij. „Iz svake kapljice krvi one nesretnice neka postane furija, da nikada više ne nadješ mira ni na zemlji, ni pod zemljom! Hrana, što ćeš je prinositi ustima, da se pretvori u žuč, voda ti bila otrov, a zrak zadah kuge! Svaka misao tvoja neka ti predbacuje zločin. Svaki kucaj srca neka ti pomnoži zdvojnost! Prokleta bila, ubice! Prokleta . . . prokleta! — — —

Pokrivši lice svojom crnom togom, okrenu se Publij i izadje iz Tulijine kuće.

Ona je klečala na podu klonule glave, slomljena težinom njegova prokletstva.

„Moja ljubav sramoti! Moj dodir okužuje! . . . I to je rekao Publij Kvinktilij Varo, jedan od ono malo muževa rimskih!"

Tulijin ponos bijaše smrvljen. Sve, što je ona osjećala, bijaše sad smrvljeno u prah. Onaj, koga je ljubila svim žarom svoga srca, odrinuo ju s prezirom, a sjutra, prekosjutra će ju vjerovnici izagnati iz Kornelijske palače. Djeca će po ulici prstom kazati na nju vičući: Ubica! —

Tulija sune u vis.

„Ne, ne! Nitko neka se ne ruga mome padu, nitko — nitko!" stenjala ona. „Tvoje prokletstvo, Publiju, neka se ne ispuni! . . . Ne, neka se ne ispuni!"

Tim riječima privuče se do kipa cara Augusta, otvori tajni ormarić, iz koga izvadi Lokustin otrov. Stavi bočicu na usta . . . i sva se strese . . . Opet je čula jauk vihora. Stade duboko udisati. „Tulija Kornelija da se boji smrti?" junačila se. „Strah je za fukaru!" . . .

Brzo ispije otrov, pograbi se obim rukama za vrat, iskorači nekoliko koračaja i strovali na pod. — —

Napitak, što ga je pronašao Nero, djelovao je strjelovitom brzinom . . .

(Nastavit će se.)

Bilješke iz Venecije.

Z. B.

O vim recima nije svrha podati opis nekadašnje „Kraljice Mora" divne Venecije, koja je gospodovala ne samo morem već i znatnim dijelom kopna. Bezbrojni su opisi njezini potekli iz pera najodličnijih pisaca. Ocrtana je već njezina povjest koli politička toli i kulturna. Divnu li nam sliku društvenog venecijanskog života podaše Molmenti, a Ruskin o umjetnostima, što ih vijekovi nagomilaše ondje.

Sve to mimoilazimo, a da u nekoliko redaka prikažemo, što se danas zbiva u Veneciji, što je ondje nova.

S broda ugledamo Veneciju. U prvom redu zamjetit ćemo zvonik „Campanile", što se gradi prinosima naroda i potporom države. Milijune stajat će to uskrisenje onog drevnog zvonika, koji je kroz vjekove pozdravljao mornare na širokom moru, i 14. jula 1902. se srušio, razorivši prizidana „Loggetlu" remekdjelo Ja-

kova Sansovina (1540.) gradjeno u plemenitom slogu renesanse. Gradnja novog zvonika započela je na Markovo 1903. Danas je gradnja dosegla visinu do najviših prozora nekadašnjeg zvonika. Mislilo se je, da će do konca 1909. biti gradnja dovršena, ali kako danas drže, ne će to biti moguće. Zvonik bit će na vlas jednak porušenomu staromu zvoniku, pak i „Loggeta“ će se opet prigraditi. Srećom su mnogi mramorni reljefi, prekrasna broncana vrata i broncani kipovi ostali cijeli ispod ruševina. Sve to opet će doći na svoje staro mjesto. U prizemlju duždeve palače čuvaju se sve te umjetnine, a umjetničke ruke već ondje sastavljaju pročelje

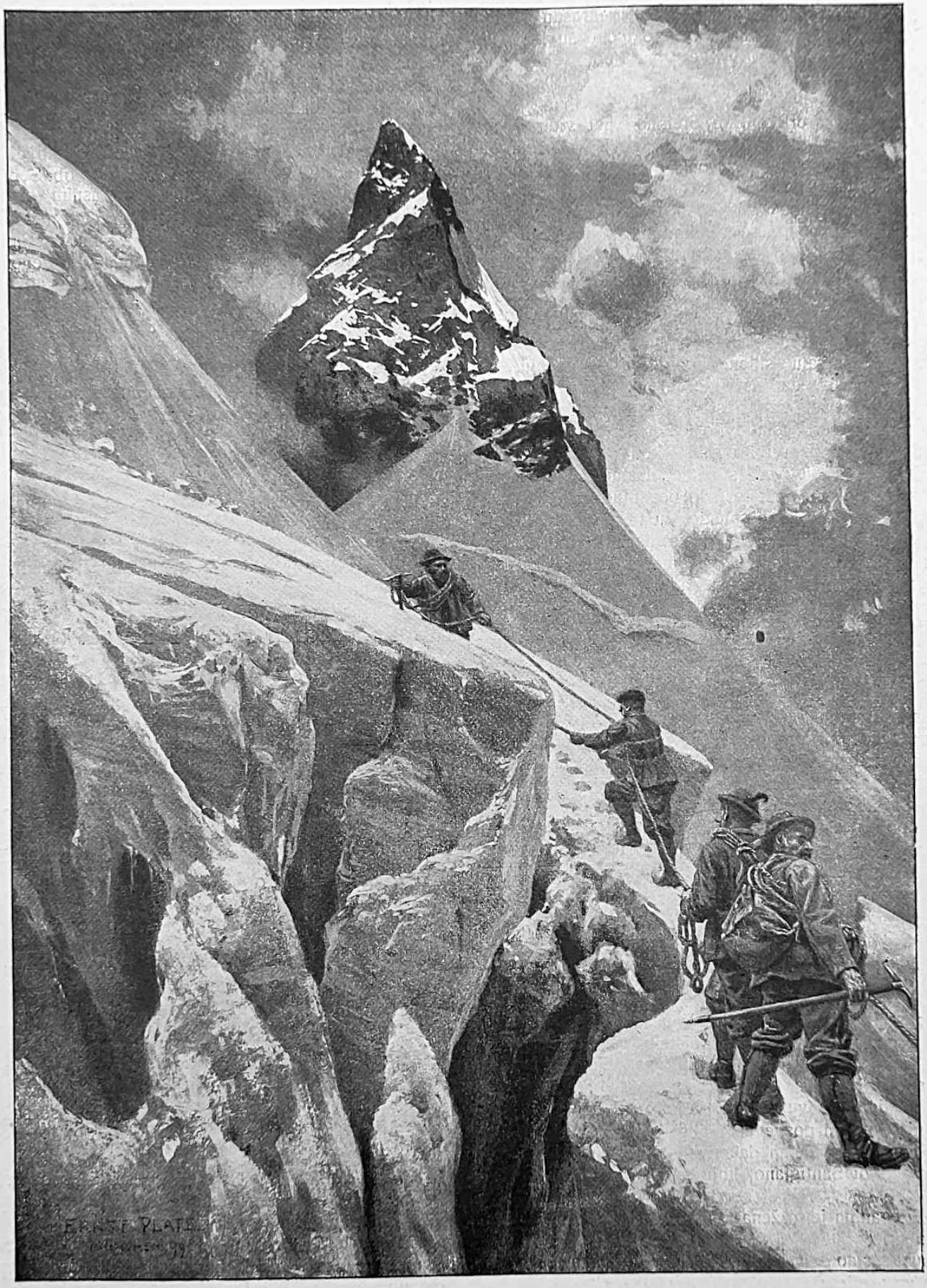

U Alpama.

„Logetta". Pače i zvonovi bit će opet lijevati po kalupu starih, od kojih ulomaka učinjeni su sadreni odlijevci.

Novi zvonik imat će iznutra u zidu uzlaz bez stepenica a u sredini električko dizalo. Tako će se opet pružiti zgode, da će se moći uživati prekrasan pogled na Veneciju sa vrha zvonika, s koje točke su kroz vijekove motrene palače i crkve Venecije, a oko dopiralo daleko na more!

*

Vitki zvonik crkve San Stefano opet vidimo bez skela! Prije više godina morao se je vršak tornja ostraniti, jer je bilo pogibli, da će se srušiti. Nekoliko godina nijesmo vidjeli vrška; god. 1904. dovršene su radnje tako vidimo opet u staroj podobi ovu prekrasnu crkvu iz dobe cvijetanja gradjevne umjetnosti venecijanske, u kojoj počivaju kosti dužda Franje Morosina, osvojitelja Moreje († 1694.).

*

Prije nekoliko godina pronijela se svijetom užasna vijest: crkvi sv. Marka prijeti pogibelj, da će se srušiti, temelji da popuštaju, stijene i svodovi da pucaju . . . Mnogi su pohrlili, da još vide taj alem umjetnosti, a hvala Bogu ta strašna vijest bila je pretjerana. Strukovno povjerenstvo ustanovilo je, da su temelji u redu a piloti temeljni zdravi i čvrsti, koji će još vijekove moći da drže gradjevinu. Istina je, nastale su neke pukotine na svodovima ali to vrlo neznatne, pak i mozaikni pod mjestimice se je spustio, nu to ne u zadnje vrijeme, već se to zbilo tečajem vremena slaganjem nasipnog materijala na pilotnom temelju. Više je da što trpila crkva od zuba vremena. Za to se evo danas iznutra na mnogo mjesta obnavlja, a tako izvana na ćošku do „Piazzette de Leoncini". Misli se, da se poravna i pod u crkvi, dakako s točnom obnovom starog mozaika.

*

Kroz mnogo godina radi se već oko popravka duždeve palače, i prekrasne crkve „S. Maria gloriosa dei Frari", a obnavlja se i kupula nad oltarom crkve „S. Maria della Salute". Marljivo se radi takodjer i oko popravka lijepe crkve „S. Giovani e Paolo", o kojoj su tolike grobnice slavnih venecijanskih duždova. Isto tako je u osnovi, da se obnovi kapela „de Rosario", što je do lijeve ladje crkve. Ova prekrasna kapelica zasnovana je na uspomenu pobjede kod Lepanta još god. 1867. izgorjela. Tom nezgodom propalo je mnogo umjetnina, dvije Ticijanove slike, te mnoštvo skulptura Sansovinovih i Bonazzinih. Žalosni ostanci opaljenih reliefa odaju nekadašnju savršenost umjetnina. Sreća, da imade slika od tih umjetnika iz vremena prije požara. Sve to žele opet restaurovati, tj. na mjesto izvornika postaviti točne kopije, a oštećene izvornike pohraniti u muzej.

U istoj crkvi S. Giovanne e Paolo desno do ulaza u kapelicu de Rosario nalazi se novi grob Sebastiana Veniera generalnog kapetana sa prekrasnim brončanim kipom njegovim u naravnoj veličini. Do godine 1907. počivale su kosti toga slavnog venecijanskog junaka u Muranu. Kraljica Margarita i vojvoda od Genove postaviše Venieru taj krasan brončani kip.

Zadjimo za časak u muzej Arsenala. Ne ćemo da opisujemo, ono prerazno oružje, modele brodova, kopiju zlatnog Bucentora, zastave i druge uspomene mletačke slave. Sve je suviše poznato! Kad ulazimo u drugi sprat opazit ćemo, da u onom velikom staklenom ormaru manjka velika zastava, koja se je vila na admiralskom turskom brodu prigodom bitke kod Lepanta god. 1571.

Upitamo li čuvara gdje je ta zastava, pokazat će stakleni ormar na stropu, u kojem se od nekoliko godina čuva ova zastava. Za što to? Smiješka se čuvar, i pripovijeda kako su neki Amerikanci od ove zastave ukrali komadić. Dok je čuvar ostalima pokazivao po dvorani, dotle upotrebiše njihovi ortaci zgodu i otrgali dobar komad zastave i nestali bez traga. To je za sada novost u arsenalu.

A sad će čuvar pokazati abesinsko oružje . . . trofeje talijanske vojne u Abesiniji. To su svakako prije bitke kod Adue Talijani dopremili kući. Čuvar arsenala je stariji isluženi „bersalijer", koji se je takodjer borio u nesretnoj bitci kod Adue, te sa 3000 talianskih vojnika dopao u ropstvo. Pripovijeda kako je on sa još trojicom drugova svojih morao plesati pred kraljicom Abesinskom Tajtu. Dakle je i Abesincima bilo poznato, da su Talijani vrsni plesači i komedijaši. Kraljica se je od srca smijala, da je sve drhtalo njezino tusto tijelo.

Ljubavna šutnja.

La Marchesa Colombi. — Andrija Bortulin.

On se je zvao Faust; imao je nešto više od trideset i pet godina, a bijaše umjetnik, pjevač: tenor.

Ona bijaše jedna od onih gospodja, kojima se uvijek spominje samo rod i naslov, te se čitavi mjesec može pohadjati njihovu kuću, a da im se ne znade za ime.

Oni se nijesu poznavali. Faust je bio u Pegli-u; tuj mu je jedna druga dama dala predstavno pismo na groficu Floralio di Santigiano, koju je on imao naći u Recoaru.

— Elegantna je to žena, duhovita, simpatična: mlada udovica.

Faust sastao se u Recoaru sa mnogo znanaca, pak ih je pitao za groficu:

— Je li zbilja onako privlačiva, kako su mi pripovijedali?

— Da. Ali i sramežljiva poput ladanjskih ljudi. U svratištu se nije usudila prebivati. Nastanila se kod neke srednje obitelji, sastojeće se od debele matere i trih mršavih mladica, koje je kao zaštitni vijenac svoga poštenja uvijek sa sobom vukla.

Faust je opet spravio u lisnicu ono pretstavno pismo. Buduć lijep i u cvatućoj mladosti, poštena značaja, vedra duha, slavna imena i velike sreće, koja mu se smiješila, nije mu trebalo, nego da se predstavi, pa bi naišao na simpatije, a pisama mu nije trebalo.

Grofica bijaše od dvih, trih, deset li osoba čula, da je u Recoaro došao Faust, najglasovitiji od živućih tenora, kojemu je bilo dosta, da samo jednu sezonu pjeva Convent-Gardenu ili Petrogradu, i da u dva mjeseca triumfa i slave steče kneževski dohodak. Sav Recoaro bijaše uzbudjen nadom, da će ga moći čuti.

— Hoće li možda pjevati?

— U društvu ne. Bilo je na ime poznato, da to nije nikad činio. Ali možda bi onda, kad bi se priredio obični dobrotvorni koncerat?

A prijateljica iz Milana pisala je grofici:

— Kakav joj se čini njezin štićenik. Je li što simpatičan? Da li se često vide? Da li joj udvara?

A grofica se čudila, što se još nije pokazao; čudila se, da ga nije vidjela u čitaonici, a čudila se, da se ne pokazuje ni na vrelu.

— No, taj je gospodin pravi medjed!

Faust je znao za to, i osjećajuć se velikim mučenikom etikete, navukao na ruke rukavice i obavio posjet.

Uveli ga u jednu od onih gradjanskih dvorana, koje su inače uvijek zatvorene, da sunce ne bi istrošilo pokućstvo, i čije prozore služavka otvori istom onda, kad prispije koji gost. Pri tom zablješćuje ovoga odraz sunca sa suprotnih kućnih zidova, a kad se okrene, opazi služavka, da si posjetioc prekriva oči rukama, pak zatvori prozor sad malo više, sad opet malo manje i muči ga tako različitim efektima svjetla, koji doduše mogu biti slikoviti, no ni malo ugodni.

Faust se ogledno naokolo i namrgodio se. Bila to dvorana hladna i neprijazna. U njoj nijesi vidio obična domaćicina mjesta, ugla, kutića gdje bi prijatelj sjedeći do nje uz stolić, posao, knjige, novine, albume i prijateljski razgovor mogao posjediti čas sad prebirući ovo, sad gledeć ono, razmatajuć klupko, rišuć olovkom kaki lični profil, čitajuć kaki epigraf ili komentujuć i neprestano se motajuć, dok gospodja ostaje i nadalje na svome mjestu čineći, što je i prije činila, kao da i nije tuj u svrhu, da ga primi, da potrati svoje vrijeme s njime. Bijaše to dvorana jednostavna i prosta, kao što je to obično u obiteljima, koje primaju malo posjeta i dosljedno tome ne znaju ih ni primati.

U sobi bijaše divan, naokolo naslonjači, a u sredini stol, na kome tašti vlasnik pokazuje sve one predmete, za koje u svojoj čednosti misli, da su preveć lijepi, a da bi se njima služio u odredjenu svrhu.

Bilo tuj čaša, iz kojih još nitko nije pio; šalica za čaj i kavu, kojih se još nije nikad dotaklo kakovo piće; mastionika, koji ni iz daleka ne poznaju crnila, pak umjetnog cvijeća, inbalsamiranih ptica i više ili manje problijedilog veziva domaćih gospodjica, kojim bijahu prekriti uglovi pokućtva, da brani isto od dodira posjetioca.

Grofica unidje, pozdravi stojećke, sjedne za tim nehajno na divan, rukom u ruci, zbunjena, što nije na svome mjestu, izgledajuć kao onaj, koji primajuć posjet, mjeri svaki čas proteklog vremena.

Faust, koji bijaše vičan, da ga gospodje primaju kao jednoga od prvih, bijaše takodjer neugodno iznenadjen.

Razgovaralo se prema prigodi:

— Ima li mnogo vremena, da ste prispjeli u Recoari?

Za tim baci kratki pogled na pismo, koje ga pretstavljaše, a na usnama joj se pojavi prisilan posmjeh, a da pri tom nije ni riječi progovorila.

— A prija li vam voda? Ja je popijem toliko čaša. A vi? Malo je. Previše je. Pa koliko se mora čekati.

Bio to razgovor, kod kojega se moglo i stojećke zaspati. Grofica pokuša, da ovdje, ondje primetne koju duhovitu, no nije se čutila raspoloženom, a na Fausta učinile su takav utisak, kao što ga učine garnirane kačiperke i čaša bordeauxa, što ih domaćica onako nenadano umetne u domaći zajutrak. Nijesu bile u skladu sa svim ostalim, već su sve kvarile.

Otišao je od nje čvrstom odlukom, da više ne će ponoviti posjeta sve do u oči svojega odlaska, nadajuć se, da gospodje ne će naći kod kuće, te da će se moći lakoničkim (d. s. o.) na rubu posjetnice oprostiti.

No, premda nada obično ne škrtari previše, Faustova ipak nije dugo potrajala.

Slijedećeg dana sreo se s groficom kod vrela. Bila se nagnula ledjima uz jedno stablo čekajući, da na nju dodje red, da pije.

Imala je oko sebe obične gospodjice i nekoju gospodu.

Ovdje stojeći uz jedini namještaj, što ga sačinjavalo ono stablo, bila je nešto raspoloženija, nego li u gradjanskoj dvorani.

Tek, što joj se Faust približio, pruži mu ruku uz „Dobar dan“ i nastavi:

— Bez dvojbe, ukus ima od crnila, no ja sam se pričinila, kad nije druge. Već je četvrti put, da to jutros ponavljam.

— Ponovite to i meni, reče Faust. Jeste li govorili o vodi?

— Nego o čem!? O vodi, o njezinom ukusu, kao od crnila, o većoj ili manjoj odvratnosti, što je ima . . . Ovdje se govori u dužnim srokovima.

— No, duhovite gospodje, znati će umetnuti i koju varijantu, odvrati Faust hoteći, da se ulaska.

— Dužni srok je i to, da se gospodje nudi madrigalom? reče grofica.

— Pa, nudite ih i kada nijesu ni malo uspjeli? doda posve umiljato bijedni Faust, koji bi bio rado svoj ustegnuo.

— Kako vidite . . . odgovori grofica pokazujuć na njega.

No rekla je to smješeć se, da ublaži gorku ironiju. Za tim prekine razgovor, predstavi Fausta gospodjicama Asting, ostalim znancima i podje da potraži svoju čašu.

Bila je zbilja elegantna i strojna, lijepo odjevena; bila je mlada, prijatna i povjerljiva. Bila je jedna od onih gospodja, uz koje muškarci rado borave, jer znadu razgovarati, odstranjuju od sebe svaku suzdržalost, a da pri tom ipak ne povrijede svoje dostojanstvo, te nikad ne dosadjuju; jedna od onih žena, o kojima druge govore:

— Ne znam, što nalaze ljudi na njoj privlačiva. Nije lijepa.

— Sinoć nijeste bili u čitaonici? upita Faust.

I videći, da ga grofica gleda smiješeći se, nastavi:

— Je li i to dužni srok?

— Ovo je već četvrti put, da se to opetuje, jer vi ste četvrti znanac, koga sam jutros srela. No u čitaonici nijesam bila. Gospodja Asting nije htjela ići, a ona me ne nalazi dosta starom, da bi mi mogla povjeriti svoje kćeri. Sama nijesam mogla ići.

— Kad bih se smio ponuditi, da ću doći po vas — reče Faust.

— Tad bi se slobodno moglo reći: b o l j e s a m a, n e g o z l o p o v r a ć e n a.

— Vi barem ne mislite praviti madrigale.

— Al zato ih i činim, a da i ne mislim.

— Kad mi velite, da bi sa mnom bili zlo povraćeni.

— Kad bi bili stari i ružni, ne bi vam to rekla.

— E onda bih rado, da sam star i ružan.

Grofica ga smješeći se pogleda, no ne odgovori. Vidjelo se medjutim, da mu je imala nešto reći, pak je za to Faust upita:

— Zašto se smijete? Mislite li možda štogod zla o meni?

— Da. Mislim, da ste malo naivni.

— Moguće, odgovori Faust.

Za tim, opazivši da je izgovorio budalaštinu, nastavi:

— Ne ću, da vam prigovaram. Ali iz česa to izvodite?

— Sve do jučer držali ste u džepu pismo, samo, da mu nadnevak dozrije, da izbjegnete, da me vidite, a danas

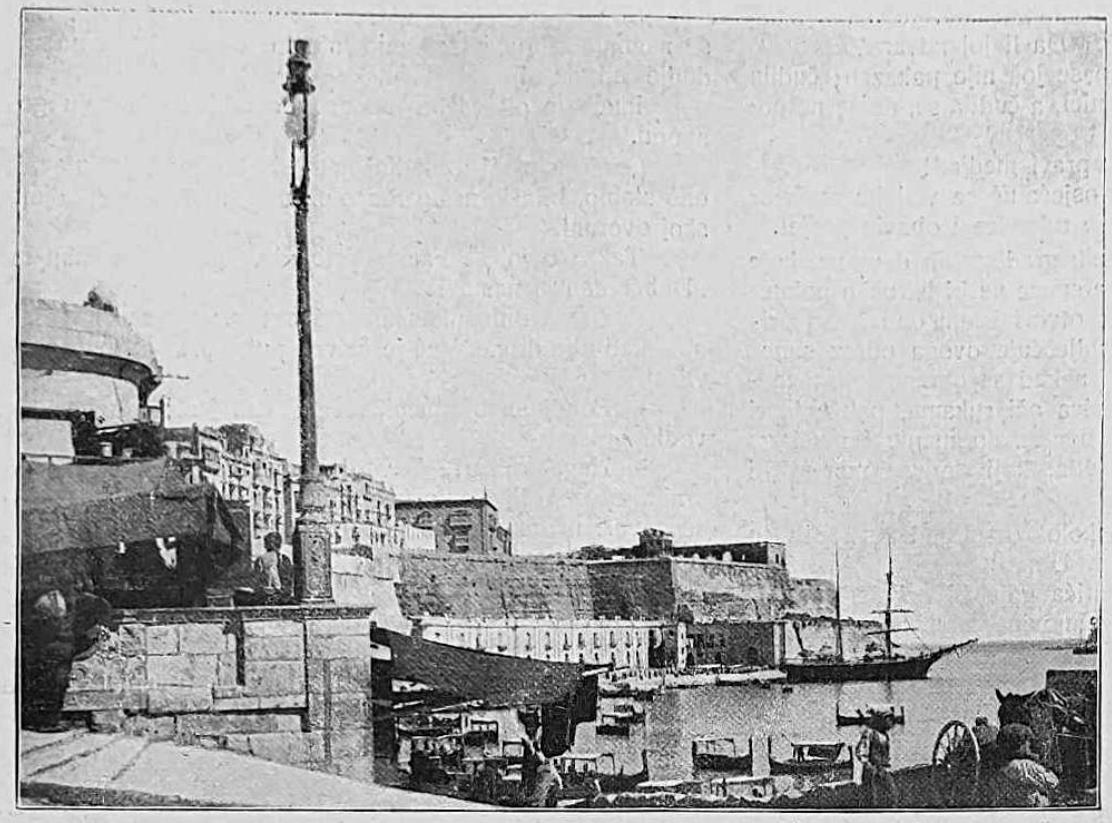

Luka u La Valetti na otoku Malti.

već bi htjeli, da ste star i ružan, samo da me možete pratiti.

— Do jučer vas nijesam poznavao.

Faust bio bi u tom putu daleko zabrazdio, no ona se ograničila na to, da mu se nakloni, smijuć se njegovom komplimentu, te uze govoriti o drugome.

Ona nije nikad ustrajala u razgovoru, kad bi ovaj počeo biti galantnim; prekidala bi ga, pak započimala drugi, koji bi dovela do iste točke, da ga onda opet prekine. To je vrlo pogibeljna igra, koja se lijepim ženicama vrlo svidja. To je kao neka polovična opojnost, što je prouzrokuje opijum, onaj lahki ushit, što no se crpi iz čaše šampanjca, opojnost, ushit nevinih, no strašno smijonih ljudi. Druga čaša šampanjca ili zrno opijuma više mogu dovesti do pijanstva, pače i do smrti. Ima toliko poštenih bića, koja se u toj igri nalaze u pogibelji.

U večer vidjeli se Faust i grofica i na šetnji; sutradan vidjeli se kod izvora, i tako dalje, kako se to često događja u kupalištima. Zajedno se provodi život, te se brzo sprijateljuje.

Bili su uvijek zadovoljni, što se opet vide, odmah bi se razveselili. No nikad nijesu bili na samu. Grofica je uvijek bila u pratnji gospodjica Asting. A razgovor bio je uvijek općenit.

Faust se zaljubljivao svaki dan sve to većma u groficu, a ova je s nekim nemirom osjećala, kako u njoj raste simpatija prama njemu.

No ne poznavahu se dosta, a da bi se mogli podati nadi, koja je mogla i varava biti. Obojica su stoga bili oprezni.

Faust izgovorio bi kadgod, — kad mu je to bilo moguće — koju na pola šaljivu, na pola ozbiljnu riječ, koja bi groficu posve smela. No kadgod je i ona izazvala, a tada bi se on smeo.

No svaki put, da samome sebi potvrdi: „Da, zaljubljena je u mene“, sjetio se onih obavijesti, što su mu ih o grofici dali, kad je došao u Recoaro: — „dražesna, prijazna sa svima, vrlo društvena, krasna, no dobra i poštena domaćica.“

Ona je od svoje strane opažala njegovo kolebanje, razumjela je, da ga ona njezina dostojanstvenost razoružava, pak se stoga srdila.

Bila bi htjela u prvi mah uvjeriti ga, da glede nje ne ima gojiti nikakove nade, ali da je sa svim tim ipak ljubi. Nije li bila slobodna? Nijesu li obojica bili slobodni? Pomisao, da ono čuvstvo, što je svom njom obladalo, možda nije uzvraćeno u njegovom srcu, nego da je to samo neka neplemenita nada u kakovu galantnu zgodu — vrijedjala ju.

Kadgod pokazala se skeptičnom samo, da mu oduzme svaku iluziju, te mišljaše:

„Bolje, da očajava i da me ne ljubi, nego li da me ljubi na takav način.“

Jednoga dana, kad su gospodjice Asting govorile o dvim zaljubljenicima, posve različite naravi, reče:

— Kad bi uzeli bili kinina, ne bi se ta katastrofa bila dogodila. Kinin je izvrsno ublažujuće sredstvo za živce, dok ljubav nije drugo, nego živčana bolest.

— Vi kao da se kininom i služite, reče Faust. Vrlo dobro ste poučili njegove učinke.

Rekao joj to pod glas, da drugi ne čuju, srdeć se na ono hladno omalovažavanje, koje ga je razoružavalo.

No te pod glas izgovorene riječi, što joj ih on prišapnuo kao kakovu povjerljivu stvar, rodile su u njoj neku vrst miline, premda su u sebi sakrivale nešto bockava. Srdila se, da te bockavosti ne osjeća, ali ipak je nije osjećala.

Čitav dan, čitavu večer mišljaše na one riječi, na onu frazu izgovorenu samo za nju, na onaj povjerljivi način govora. Činilo joj se, da bi joj on i sutra i u opće svaki dan samo tako morao govoriti.

Svojim dvim sinovima pisala je dva duga pisma i to takova pisma, kao što ih običaje pisati ljubeća mati, da.

„Ne goji na zemlji drugih osjećaja, do li za njih dvoje, da se zavjetovala na vječno udovanje, samo da ih ne liši jednog dijela svoje nježnosti. Nestrpljiva je, da dočeka konac ovog mjeseca, pak da ih povede sa sobom na ladanje i da cijelu jesen sprovede tamo u obiteljskom krugu. Teško joj je biti tako samoj. U kupalištu se dosadjuje . . . dosadjuje.“

Htjela je samu sebe o tom uvjeriti, no ona je naprotiv u kupalištu imala veliki interes. Neustrpljivo je čekala jutro, da može poći k vrelu, i ako bi se vratila bez riječi, koja bi je uzbudjivala, bila je žalosna.

A to joj se često dogadjalo. Faustu je dosadjivalo ono štitništvo, što ga ona uvijek imala oko sebe. Činilo mu se to nepouzdanjem, te se i on nije pouzdavao.

Grofica bi se naprotiv rado bila riješila te podložnosti, no ona je bila stidljiva, pak se nije usudjivala.

Prije je više puta sama bila pošla k izvoru, no odkad se je bila upoznala s Faustom, bilo bi joj se činilo

kao da ga ide tražiti, bilo bi je stid pred njim još više, nego pred drugima.

Služili su se obojica nekim čudnim načinom govora, gledajući si u oči s takom napetošću, kao da prate kaki živahni razgovor.

No oni su često govorili jedan drugome: „Gledajte onaj šeširić. Znate li, tko je ona gospodja? Danas su gospodjice Asting elegantnije no obično“, i slične tričarije.

A za tim, pošto nijesu imali čuvstvenih riječi, koje bi si na samu dozivali u pamet, sjećahu se pogleda: one široke sanjarske, pronicave oči silom se vraćale u njihovu pamet za samotnih i dugih časova njihove udaljenosti; uzbudjivahu njihovu zaljubljenu maštu, što ju uz živo čeznuće upaljivše ona nijema govorljivost.

Jednog dana predložio je netko izlet na magarcima. Faust uložio je veliki trud, da ga upriliči, te je bio sav izvan sebe. Činilo mu se, da će mu ladanje, prigodna veselost pružiti zgodu, da se s groficom nadje malo duže na samu, da će s njome mirno i bez nadgleda moći razgovarati. Nije imao nakane, da joj se baci do nogu, kako je to u svojstvu tenora činio u melodramama. Pače, baš zato, jer je bio pjevač, odlučio je, da ne će učiniti ništa melodramatična; i da izbjegne svaki teatralni kret, bio je do skrajnosti prozaičan. No u svojoj umjetničkoj duši osjećaše silno poeziju života.

Ona udovica, nezavisna, što je svaki dan vidjaše, a da je ne mogaše osloboditi onog štitništva, kojim se poput djevojčice bijaše opasala, oni nervozni razgovori, u kojima se pokazivahu plamečki strasti i koje je odmah neka vrst skepticizma ili puritanizma brisala, prouzrokovahu u njegovom srcu neku vrst groznice.

Bio je odlučio govoriti, da se pod svaki način oslobodi one neizvjesnosti, pa makar da bi svoju ljubav morao očitovati sjedeći na ledjima jednoga magarca.

Toga dana bijaše pratnja grofičina baš potpuna.

Osim gospodje Asting, njezinih kćeri, običnih znanaca, bijaše još jedan mladić, koji joj je, prispjevši baš onda iz Milana, donesao veliku zalihu novosti, te joj i udvarao.

Faust ne bijaše ljubomoran, a ni grofica. Bili su zato preduhoviti. No svaki treći, koji je medju nje dolazio, srdio ih; a s druge strane bili su društveno dosta izvježbani, te su svaku stvar znali uzeti s nekom spretnošću i sakrivati svoje negodovanje.

No tajeći ga pred drugima, tajili su ga jedan drugome, pak si je svaki od njih resignaciju tumačio kao nehajnost, te bi malodušan držeći, dostojanstvom, ako se može pritajiti i nadvladati osjećaj, za koje držaše, da nije uzvraćen.

Uslijed toga nijesu ni nastojali, da se na samom nadju.

On je udvarao drugim gospodjama, a ona si je od drugih mladića dala udvarati.

Samo ovda, onda dobacili bi si onako letećke po koju riječ, iz daleka se pogledali, a ti pogledi bijahu uviek pronicavi, povjerljivi i puni ljubavi, pogledi, koji su u srcu obojice radjali oluju.

Dok su sjedeć na nekoj livadi blagovali, čuo je Faust, kako grofica razgovara sa onim mladićem iz Milana o svojoj paradoksalnoj nakani, da će u društvu sa „p r o p a g a n d a F i d e i“ poći u sv. zemlju. Ona je živo željela, da vidi ona slikovita, poezijom kršćanstva idealizirana mjesta.

„— Tuj se ne mora obvezati na širenje propagande, niti se mora pridružiti svim molitvama i postima. Svaki je slobodan raditi, kako mu savjest nalaže, razumije se pošteno. Plaća se tisuću lira, pak je svatko opskrbljen za šest mjeseci; u tom je uračunan trošak za put, karavana i vodić, koji će putnike pratiti u pogibeljnim mjestima; i to je neka vrst ekonomije.

— Kad ćemo krenuti? upita Faust.

— Ali što? Mislite li vi, da ćete na Golgoti naći evo ovakovih r o a s t-b e a f a? odvrati grofica.

Na riječi, kojima kao da joj je Faust htio reći, da se smatra njezinim drugom, da joj već toliko pripada, te se može pridružiti svakoj njezinoj vratolomiji i neizvršivom pothvatu, osjeti u srcu neki trzaj i nastojaše, da sakrije svoju uzbudjenost.

Morao bi se bio opravdati radi svojeg teka, no srdio se na njezin prozaični odgovor.

Da ga je ljubila, da je željela znati, da li je on ljubi, mogla mu je odgovoriti: — S kojim pravom, zašto hoćete da idete sa mnom? A on bi joj bio bio prišapnuo: „— Jer vas ljubim.“

No ona je tu riječ izbjegla: nije htjela da je čuje. A kasnje, budući sama u svojoj sobi, i grofica je to isto žalila. Kad bi se bila usudila upitati ga, zašto hoće da joj se pridruži, bio bi joj odgovorio:

— „Jer vas ljubim.“

U noćnoj tišini činilo joj se, kao da joj on to prišaptava, pak je bila uzbudjena, osjećaše u sebi neizrecivu milinu. Nadala se se, da će joj on to možda sutra reći, te

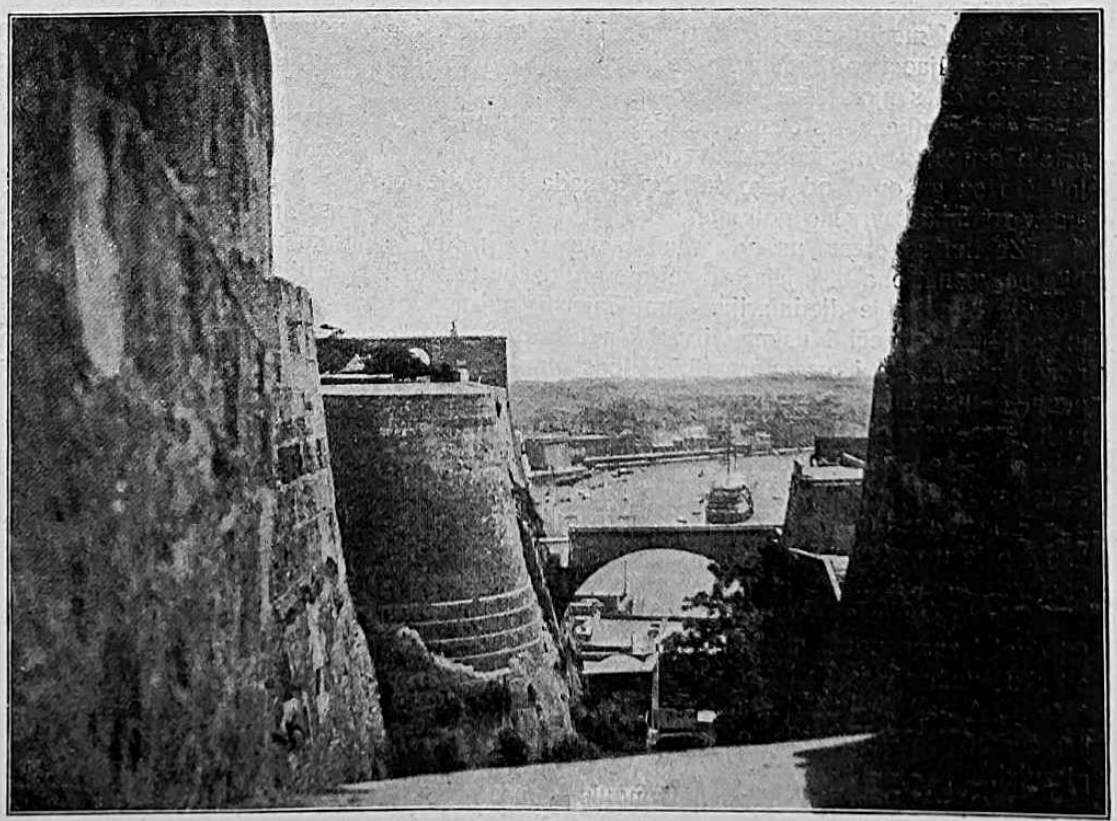

Utvrde luke La Valette na otoku Malti.

si u svojoj mašti predstavljaše slatku poeziju ljubavnog očitovanja.

No „sutradan" slijedio je jedan za drugim, a svaki bijaše deluzoran.

Po sredi bilo je uvijek ono štitništvo, od kojega se nije usudila osloboditi, uvijek ona ista stidljivost, ona ista nepovjerljivost, uvijek onaj isti bodljivi, šaljivi i paradoksalni razgovor, na koji se već bijahu naučili, a koji oduzimaše svaku vrijednost malo ljubaznijem i smionijem izrazu.

Faust se još malo podao nadi, kad ga je grofica jedne večeri pozvala k sebi na čaj.

Faust predstavio si u duhu jednu od tih intimnih čajnih večeri, predočio si maleni, maleni samovar, dvije same šalice, dvije nježne ručice, što no se stružuć žigicama i zapaljujuć žestu tresu, dva srca, koja silno, silno udaraju, dok njih dvoje prijatelja, muškarac i ženska, sjedeć u dva naslonjača, nagnuvši glave u nazad i držeći u ruci svaki svoju šalicu, dobacuju preko pušećeg se čaja kratke, malo nervozne riječi, a glas im pri tom nekako tjeskoban, pogled dug i oštar.

Za tim si predočio, kako su odložili šalice, a on uhvatio zgodnu priliku, digao se, primaknuo joj se bliže i došao iza nje, nagnuo se nad ozadinu naslonjača i on nagnuo svoju glavu nad njezinom tako, te su njegove usne doticale se njezinih ušica, i topleći svojim dahom nježni joj vrat govorio je:

„— Znate li, Marijo — znate li, Bianca, znate li, Terezo, da vas ja volim!?"

Medju drugim jadima bio je taj, da Faust nije znao za grofičino ime. U svojim ljubavnim sanjama morao je ono mjesto, gdje bi inače moralo biti njezino ime, ispuniti točkicama. Al neka; bio je pripravan, da je makar i do kraja nazivlje groficom, samo da se te njegove sanje ispune..

Dočekao je tu večer sav uzbudjen, sretan, neustrpljiv. Došao je tamo malo prerano, no morao se i opet razočarati.

Grofica je sjedila na divanu, a uz nju gospodja Asting i starija gospojica. One druge dvije sestre igrale su jedan komad sa četiri ruke!

Kad bi medjutim bio mogao sjediti uz groficu, bio bi blagoslivljao i taj komad na četiri ruke, jer bi mu bio dozvolio, da s njome bar po tiho razgovara. No mjesta bijahu zapremljena i s desna i s lijeva, pak mu nije preostalo drugo, nego slušati, užitati i hvaliti onaj „tremulo" što su ga one kod tako teškog komada tako vješto, snažno i tako savršeno odigrale.

Za tim se prešlo na muzikalni razgovor. Grofica je bila nervozna, ona bi htjela, da se opere uglazbe u prozi. Poezija bila joj je djetinjarija. Čemu mjeriti misao na metar, brojiti riječi i ustanovljivati k a d e n c e? To je posao glazbe. Pa i ova mora biti jednostavna, naravna i nepatvorena: dugi, rastegnuti dramatični recitativ. I odmah je reducirala u parodičnu prozu djelo l a C e l e s t e A i d a i C i e l o M a r od Gioconde, te je silom htjela, da Faust svoje arije tako pjeva.

Ona je medjutim svoju ulogu dobro odigrala, a i on, kao što je u opće sve dobro izvadjao. Imao je zato dragocjenog dara. Umetao je nešto humora.

Na to mu je grofica u znak zahvale stisnula ruku, a taj dugi i znamenovni stiskaj ruke bio je povodom, te je od silne nutarnje radosti sav zadrhtao.

— A sad će biti dosta, da poeziju omalovažujemo, progonimo je li?... reče joj — — Sad ćemo biti opet pjesnici.

— O, ne. Poezija je živahni konouls — nastavi grofica, čiji su živci baš bili u konoulsu, jer nije bila zadovoljna sa svojom zabavnom večeri.

— Kao ljubav dakle? upita Faust.

— Kao ljubav.

— A izliječuje se takodjer i kininom?

— Zašto to pitate? Jeste li vi pjesnik?

— Ne ja sam zaljubljen, odgovori Faust. No rekao je to ujedljivo, jer ga je ono nabacivanje umjetnim prozama i paradoksima ljutilo.

Sa svim tim osjetila je grofica na tu njegovu izjavu neki trzaj u srcu. No gospodjice Asting griskale su si usne, kao da bi htjele suspregnuti smijeh, kojega nijesu mogle ni imati, dok ona odgovori:

— Oh, onda vas žalim!

— Zašto? — upita Faust.

— Jer ste došli amo medju same prozaične ljude.

— Koji ne vjeruju u ljubav?

— Da, vjerujemo u nju kao u groznicu, te preporučamo kininu.

— Kad bih ja poznavao koju zaljubljenu ženu, preporučio bih joj recoursku ljekovitu vodu — reče Faust ubodljivo.

— Da je imate blizu?

— Ne, ne bih je imao blizu, jer sutra odlazim, nego da se izliječi od ljubavi kao i vi.

— Molim, ne mislite, da mi je bilo liječiti se. Ja nijesam bila bolesna.

— Nikad?

— Nikad. Za tim doda: Možda kad sam se udavala.

Rekla je to samo za to, da prekine razgovor. Vijest, da će on otputovati, svu ju je potresla. Zašto odlazi?

Te su se večeri rastali ogorčeni, kao posvadjeni; stisnuli su si ruke nekako drhćuć. A za dugih besnenih ura noći mučila se grofica mislima:

„On me dakle ne ljubi, on me nije nikad ni ljubio, kad odlazi, a da me opet ne vidi, kao stranac. Došao je poslije mene. Pisama, koja bi ga drugamo zvala, nije primio. On odlazi, samo da ide, jer je do grla sit Recoara. Do njezine prisutnosti nije ništa držao, ona nije ni malo uplivala na to, da ga zadrži, neka još ostane. O, Bože! A ona si bila napunila glavu! — — —"

U jutro bila se digla iz postelje nekako malodušna i razočarana, no mirna poput razborite žene. Bilo joj je jako neugodno lišiti se i te zadnje iluzije. A bila je zadnja. Već je bila mislila, da više ni ne može gojiti iluzija. A napokon bila se na plavetnom njezinom obzorju kao matere i udovice, pokazala ona zadnja ružičasta crta predvečerja, onaj zadnji blijesak, zadnji pozdrav sunca.

Bila je osjetila, kako joj se mašta oživljuje, a srce usplamćujje. A sada morala se odreći toga, vratiti se starom udovačkom plavetilu, u hladnu samoću, a u njezinoj dobi bilo je to za uvijek.

Htjela je da misli na drugo. Na svoje osnove, na Alfreda, kojemu bi trebalo morskog kupališta i na svoj zaselak na jezeru Como, koji je trebao znatnih i skupih popravaka. Kao štitnica svoje djece imala je samo te brige gojiti. A medjutim silom joj se vračala u pamet dva stiha iz neke moderne romance, što ju je ona kroz cijelu zimu onako nehajno pjevala:

La vita è solitudine
Senz'amor, senza sogni e senza Dei.[1])

Odjenula se bila posve bijelom jutarnjom opravom, u kojoj je izgledala posve lagana i otmjena. Za tim ljuteć se na polusjenu, što je nju, željnu jasnog svjetla i modrine, okružila, podje k prozoru i nekom nervoznom hitnjom zatvori žaluzije gundjajuć sveudilj:

La vita è solitudine
Senz'amor, senza sogni e senza Dei.

[1]) Ljubav je samoća
Bez ljubavi, bez sanja i bez bogova.

No ostane ondje podignutih ruku, nijema paralizirana, nepomična, bijela kao kip u tamnoj udubini otvorena prozora. Našla je opet oplakivanu poeziju, našla je opet svoju ljubav, svoje sanje, svoju vjeru.

Dolje na cesti, naslonjena o zid nasuprot prozora, opazila je Fausta, gdje je podignuo lice prama njoj i gdje ju gleda svojim velikim zaljubljenim očima.

Ono toliko očekivano, toli zazivano očitovanje, koje nije moglo biti izraženo nijednom riječi, i koje se ni na koji način nije moglo iskazati, to očitovanje bilo je sada izrečeno, i to jasno, strastveno, neopisivo. U taj tren nestalo je svake dvojbe. Sva povijest njihovih srdaca očitovala se u onom nijemom pogledu. Niti se ne pozdraviše. Pozdrav je konvencijonalnost, a oni su bili izvan svake konvencijonalnosti, izvan svakog pravila. Ta ljubav izmedju glasovitog umjetnika i visoke dame na prozoru, kako to obično djaci čine, da ne bude smiješna, imala je svečana uzvišena poput prave strasti biti.

Što se Fausta tiče, bio je to njegov očajni čin.

Gnjevan na samoga sebe, da ne može izreći, što mu je na srcu, ljuteć se na groficu, koja nije htjela da ga shvati, a još više gnjevan na svakoga trećega i na sve one nadglede, što no su dolazili medju nje, prisilili ga, te je dopustio, da mu izbjegne ono: „Sutra odlazim." Nije to bila njegova nakana, on nije ni mislio na to, pa još ne bijaše ništa odlučio. No sada je to bio izustio, pak mu je valjalo otići, da u mjestu ne prouzroči kojekakovih brbljarija. No sa svim tim nije hotio otputovati s onim žalcem u srcu, nije mogao podnositi one neizvjesnosti.

U nekim časovima palo mu je na um da grofici piše, no, kad je već htio da napiše naslov gospodji, kojoj ni za ime nije znao, odustane.

— Što, ako ga ona ne ljubi? Ako je on samoga sebe zavaravao, a ona da onda ismjehava njega i njegovo pismo? Ako ona zbilja ne vjeruje u ljubav, kako je govorila? Pa napokon kakovo čuvstvo bi bilo ono pisano očitovanje uzbudilo u njenom srcu, ako je odlučila da svoju tajnu sačuva za sebe, ono pismo ne bi bilo moglo doprinijeti tome, da ona tu tajnu oda. A dva sata nakon primitka pisma bio bi je Faust i opet vidio s običnim smiješkom na usnama, te da se je uslijed njegova pisma u njezinoj duši i oluja porodila, on od toga ne bi bio ništa znao. A on je to htio znati; on je htio zateći tu oluju u tudjem srcu, koja odgovaraše onoj, što no se bila podigla u njegovom srcu.

Kad me zorom bude vidjela, gdje poput zaljubljenika u romanu, poput ludjaka, mirno stojeć na cesti promatram njezin prozor, tada to sigurno ne će moći uzeti za komplimenat. Morat će pojmiti, da je ljubim te i sama ispovijediti, da to pojima.

A grofica i nije časila, da to ispovijedi. Bila je začarana. Srce joj silno tuklo, a oči upiljila u njegove, požudno srčuć sreću one duge ljubavne šutnje.

Ostala je tamo, a da ni sama nije znala koliko vremena. Nakon ružičasta sjaja zore, pomolilo se ono silno i sjajno sunce, koje joj je palilo glavu, koje ju je svu okružavalo zlatnim vijencem, koje joj je usplamljivalo lice, a iz njezine sjajne se kose kao da su vrcale zrake i vatrene iskrice. A i Faust je zaboravio i na vrijeme, i na cestu i na ljude, on u onome svjetlu i ljubavi, nije vidio ništa drugo, nego samo nju.

A kad su se napokon morali udaljiti, ponesoše sa sobom, u svojim srcima, onu silnu radost uzvraćenih osjećaja. Sada više nijesu bili nepomirljivi; bili su stalni jedan za drugoga. Društvo zlorabi sve, ono svemu oduzimlje vrijednost. Najtopliji izlijevi nijesu nego komplimenti; jaki, dugi, prijateljski stiskaj ruku, nije nego pozdrav, a najčvršća postojanost, nije drugo, nego uljudnost. No ovaj nijemi govor dvih očiju, riječita poezija, one šutnje nije bila registrirana u pravilima života, nije se moglo označiti nečasnim imenom.

To je bio jezik čuvstava.

Kad su se malo kasnije sastali kod vrela, grofica više nije bila stidljiva i bojazljiva; uvjerena o svojoj sreći, ostavila je daleko iza sebe svoje neizbježive pratilice, i prvi put se ona i Faust sastadoše slobodni, da bez svjedoka jedno s drugim razgovaraju. No bili su si već za duge ljubavne šutnje sve rekli, a za tim joj Faust ponudi svoju ruku, te se opojeni srećom naslonjeni jedan na drugoga, kao što im je bilo sudjeno, da im bude za cijeloga života, polagano uputiše kući.

Posljednji kvartet Betovenov.

Knez Odojevski. — Pavao M. Rakoš.

> Ja sam uvjeren bio, da je Krespel poludio. Profesor je protivno ustvrdio. „S nekih ljudi — reče on: narav ili osobite okolnosti skinule su zavjesu, za kojom se mi pomalo zabavljamo raznim glupostima. Oni su slični kukcima, s kojih anatomist skida kožicu i tim otkriva micanje njihovih mišića. Što mi samo mislimo ono Krespel radi.
>
> *Hoffmann.*

Proljećem godine 1827. u jednoj kući bečkog predgradja, sviralo je nekoliko ljubitelja glazbe novi kvartet Betovenov, koji je tek izašao ispod tiska. S čudom i dosadom pratili su oni oslabljeni ženij i čudili se tolikoj promjeni njegova pera. Nestalo je ljepote originalnoj melodiji, punoj pjesničkih zamisli; umjetnički rad pretvorio se u škripeći pedantizam nedarovitog kontrapunktiste; vatra, koja je prije plamsala u njegovim allegrima i koja se postepeno pojačavala, usijanom lavom orila se u punim, velikim sazvucima, — utrnu posred nerazumnih disonansa, a originalna šutljiva tema veselih minueta pretvorila se — u skokove i triliranje, koje nije moguće ni na kakvom instrumentu. Svuda djački, nedostiživi nagoni efektima, kojih nema u glazbi; uvijek neko mračno, nerazumno čuvstvo. I to je bilo sve, što je isti Betoven, taj isti, kojeg se ime uvijek nalazi uz ime Mozarta i Haidna. Nijemac se ponosi ohološću i zanosom! Često u očajanju radi besmislena umotvora, svirači odbacili bi gudala i spremni bili zapitati: nije li smiješan ovaj umotvor besmrtnoga? Jedni su taj nazadak pripisivali njegovoj gluhoći, koja je snašla Betovena u zadnje dane njegovog života, drugi — ludosti.

koja kadkad sprječava njegov talenat, pri čem bi se pokazalo sažaljenje; a neki govorili su sa smjehom, kako je Betoven na koncertu, gdje su svirali njegovu posljednju simfoniju, dirigirao sasvim pogrješno, želeći ravnati orkestrom i neprimjetivši toga, da mu je za ledjima stojao pravi kapelnik; al opet naskoro uzeše gudala, i iz poštovanja prema prijašnjoj slavi glasovitog simfonista, nastaviše svirati njegov nerazumljiv umotvor.

Nenadano otvorila se vrata i na njima pokazao se čovjek u crnom kaputu, bez ovratnika, s razbarušenom kosom; oči mu sijevale — taj oganj nije bio oganj dara, nego spušteni okrajci čela pokazivahu neobično razviće glazbenog organa, kojim se tako ponosio Gal, promatrajući glavu Mozarta.

— Oprosteite gospodo, reče iznenadni gost: dopustite, da vidim vaš stan — on se iznajmljuje . . .

Zatim metnuo je ruke na ledja i pristupio je svračima. Prisutni s poštovanjem ustupiše mjesta; on se klanjao sad na jednu sad na drugu stranu, nastojeći, da čuje glazbu, ali uzalud: krupne suze pokazale mu se u očima. Polako otišao je od svirača i sjeo u udaljeni kut sobe i pokrio je lice rukama, i čim je čuo prvi cijuk osnovne note, kojoj je bio dodan septim akord i jak se glas orio u podvostručenim notama ostalih instrumenata, kao pomaman strese i povika:

— Čujem! Čujem! i presrećan zalupa nogama i zapljeska rukama.

— Ljudevite! reče mu mlado djevojče, koje je neprestano išlo za njim: — Ljudevite! vrijeme je, da se ide kući! Mi ovdje smetamo!

On pogleda na djevojče, razumio ju je, i ne rekavši ni riječi, podje za njom, kao dijete.

Na kraju grada, u četvrtom spratu stare kamene kuće, jest mala zagušljiva soba, razdijeljena pregradom. Postelja s otrcanom posteljinom, nekoliko svežaka papira za note, ostatak fortepiana — to je bio sav ukras. To je bio

Gospodja Bullock Workman, putnica na Himalaji, prelazi rijeku na mostu, spletenom od vrbove kore.

svijet besmrtnog Betovena. Cijelim putem ni riječi rekao nije; a kad su došli kući, Ljudevit sjeo je na krevet, primi djevojku za ruku i reče joj:

— Dobra Vjekoslavo! Ti me jedina razumiješ; ti me se jedina ne bojiš; tebi jedinoj ja ne smetam . . . Ti misliš, da sva ona gospoda, koja sviraju moj komad, razumiju mene: nikako! Nijedan ovdašnji kapelnik ne zna njime ravnati; oni samo nastoje, da se svira pravilno, a do same glazbe nije im stalo! Oni misle, da ja slabim; primjetio sam, da neki od njih kao s ruganjem svira moj kvartet; — to je pravi dokaz, da me oni nikad razumjeli nisu; naprotiv ja sam sad tek postao pravim, velikim glazbenikom. Idući, smislio sam simfoniju, koja će ovjekovječiti moje ime, napisat ću je, a spalit ću sve moje prijašnje. U njoj preokrenut ću sve zakone harmonije, umetnut ću efekte, kojim se do ovo doba još niko nadao nije. Umetnut ću u nju akorde stotinu zvona, koja su osnovana na glazbenim vilicama, jer — šapćući doda joj — tajno ti kažem: kad si me vodila na zvonik, pronašao sam — što prije nikom ni na um palo nije, — ja sam pronašao — da su i sama zvona harmonijski instrumenat, koji se s uspjehom može upotrebiti u tihom adadžiu. Na koncu metnut ću bubnje i puščane hice, — i ja ću čuti tu simfoniju, Vjekoslavo! viknu on sav izvan sebe, nadam se, da ću čuti, smješeći se reče poslije kratkog razmišljanja.

— Sjećaš li se, kad sam u Beču u prisustvu ovjenčanih glava svijeta upravljao orkestrom moje vaterloške bitke? Hiljadu svirača, kojima sam upravljao, dvanaest kapelnika, a okolo oganj i topovski hitci. Ovo je dosad najbolje moje djelo, ne obaziruć se na tog pendanta Vebera. To, što ću ja sad proizvesti, potamnit će sva prijašnja djela. Ne mogu se uzdržati, da tebi o tom ne reknem!

S ovim riječima Betoven pridje fortepianu, na kom nijedne cijele strune nije bilo i smjelo udari po tipkama. Jednostavno udarao je po suhom drvu razbijenog instrumenta, a medjutim nepravilno orilo se u pet, šest glasova, kroz sve tajnosti kontrapunkta, sami su dolazili pod prste tvorcu „Egmonta“ i on je nastojao, da dade što bolji izraz svojoj glazbi. Najednom naglo, cijelom rukom pokri tipke i presta.

— Čuješ li? — reče Vjekoslavi. — Taj je akord, kog se do danas još niko nije usudio upotrebiti. Ovako sjedinit ću sve glasove u jedno suglasje i dokazat ću cjepidlačarima, da je pravilan taj akord. Ja ga ne čujem, Vjekoslavo, ja ga ne čujem. Pojmiš li ti, što znači, ne čuti svoju glazbu? Uvijek mi se čini, kad skupim jake glasove u jedan suzvuk, da ću ih tad čuti. Vjekoslavo, čim mi biva žalosnije, tim mi se sve više nota nameće u septim akordu, kojih do mene nije niko pojmio . . . Dosta! možda ću ti dosaditi, kao što sam svima. Znaš što? za takov čudan izum mogu danas sebe nagraditi čašom vina. Vjekoslavo, kako ti misliš o tom?

Suze navrješe na oči bijednom djevojčetu, koja jedina od svih učenica nije ostavila Betovena, i kao pod vidom zadaća, uzdržavala ga radom ruku svojih; ona je popunjavala slab dohodak, koji je imao Betoven od svojih djela i većim dijelom ona je plaćala stan. Vina nije bilo! jedva je preteklo nešto novaca, da kupi hljeba . . . Ali ona se brzo okrenu od Ljudevita, da skrije svoju zabunu, nalila je u bocu vode i dala Betovenu.

— Dobra rumenika! reče on, polako pijući kao da kuša. — Carska rumenika! to je iz podruma mog bačuške, blagopokojnog Miroslava. To vino vrlo dobro poznam! s dana na dan biva sve bolje — to je znak dobrog vina! I s tim riječima, hrapavim, ali vjernim glasom zasvira poznatu svoju kompoziciju iz Götheova Mefistofela:

Es war einmal ein König,
Der hatt' einen grosen Floh —

nije mu išlo s voljom, često je svodio na tajanstvenu melodiju, koju je Betoven razjasnio Minjonu.

— Čuj, Vjekoslavo, napokon reče, pružajući joj natrag bocu. — Vino me okrijepilo, i ja ti namjeravam saopćiti tako neš o, što sam ti već davno htio, a nije mi se dalo da ti reknem. Znaš, meni se pričinja, da ja ne ću više dugo živjeti, pa i što mi je život? — To je lanac beskrajnih muka. Još od mladih ljeta uvidio sam ponor, koji mi dijeli misao od izraza. Nikad nisam kadar izraziti duši svojoj; nikad onog, što mislim, ne mogu da napišem, napišem li — ne izvadjaju — ne samo, što sam napisao, nego što nisam napisao. Ondje mi je propala melodija radi tog, što je nerazumni zanatnik postavio na instrumenat nepotrebne „klape", tamo radi nesnosnog svirača, koji me primorao, da cijelu simfoniju promjenim radi tog, što nije mogao na svom instrumentu izvesti nekoliko batova čuo nisam — grubi osjećaji uništili su rad duše. Ah, može li biti što groznije od tog razdora duše s ojećajima, duše s dušom! Radjao mi se u glavi stvaralački duh i svaki je još čas umirao u mukama poroda! . . . Smrt duše! — kako je grozna, kako živa ta smrt!

A još me taj nerazumni Bogomir vodi u prazne muzikalne prepirke, nuka me, da mu razjasnim, za što sam ja na jednom ili drugom mjestu upotrebio tako i tako sjedinjenje melodija, što sam upotrebio takav raspored instrumenata, kad i sam ne znam. Da li ti ljudi znaju, što je duša glazbenika, što je duša čovjeka? Oni misle, da je moguće po izmišljotinama zanatnika, koji instrumente izradjuju po pravilima, koji u slobodno vrijeme pronalazi suhi mozak teoretičara... Ne, kad meni dodje čas zanosa, tad sam se osvjedočio, da tako prevratno stanje iskustva dalje potrajati ne može, što će se novim, svježim

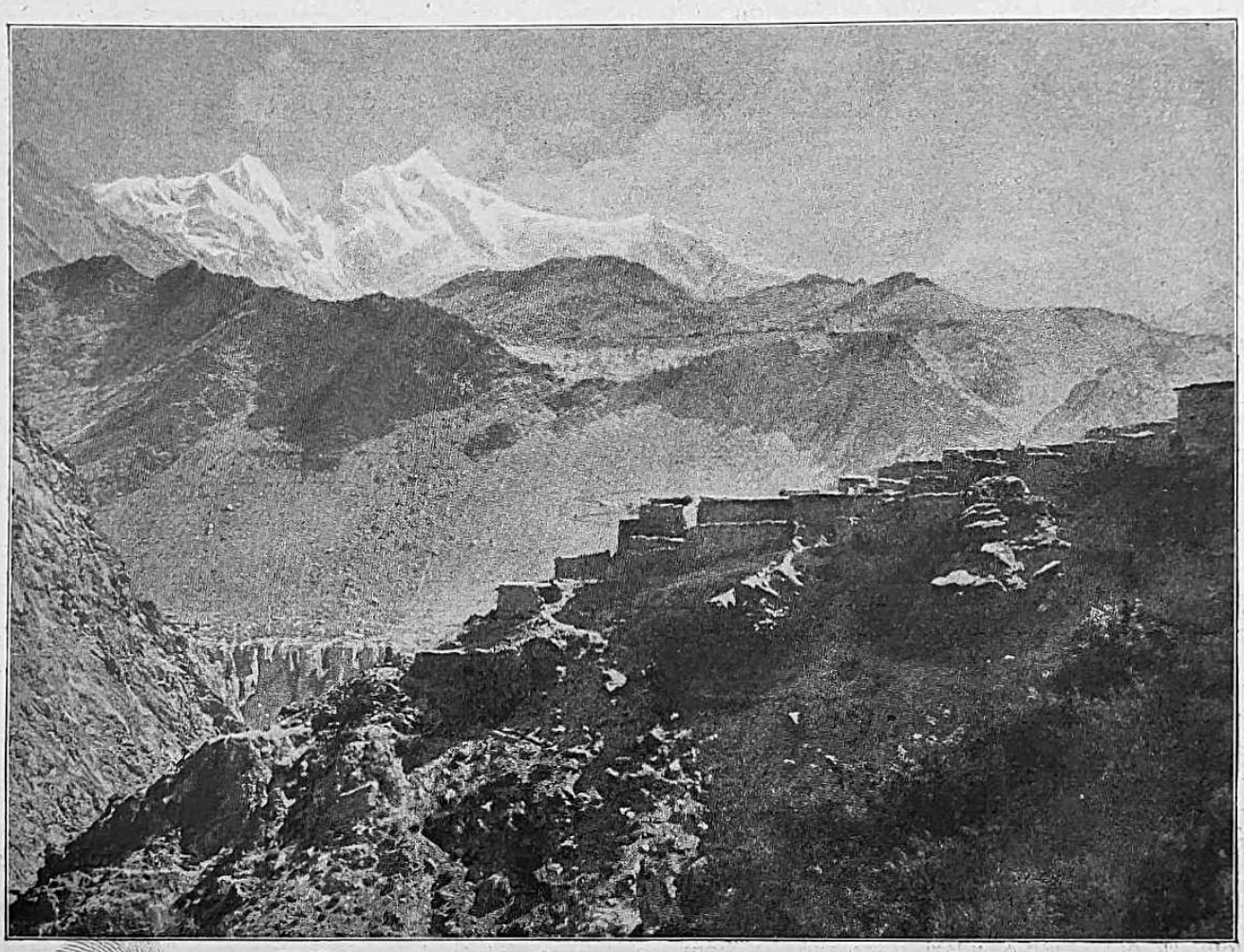

Okoliš Nagara na granici kitajskoga Turkestana.

sovih nota, ondje opet zato, što guslar nije mogao da hvata podvojene note. — A kakav je glas, pjevanje, opetovanje duhovite pjesme, opere? Ta to je bio pravi pakao za moj sluh! ali ja sam već tada srećan bio, kad sam ipak primjetio, da se kod izvršitelja nalazilo neko oduševljenje; ja sam čuo u tim zvucima nešto sličnog mračnoj misli i bio sam uobražen; tad sam bio izvan sebe i gubio se u melodiji, koju sam ja stvorio. Ali došlo je vrijeme i moje fino uho počelo je da slabi; još je samo u njemu ostalo onoliko osjetljivosti, da je moglo primjetiti pogrješke svirača, ali one se gubile za ljepotom; tamni oblak pokrivao ih — i ja više svog proizvoda nisam čuo, Vjekoslavo! . . . U mom uobraženju redali se čitavi redovi harmonjiskih suzvukova; originalna melodija sjekla je jedna drugu, slivala se u tajinstvenom jedinstvu; — hoću da rečem — sve je iščezlo: nijednog zvuka od sazamjeniti stari oblici, što će svi sadanji instrumenti biti ostavljeni, a mjesto njih doći će drugi, koji će savršenstvom odgovarati umotvorima ženija, koji će napokon uništiti razliku medju ružnom pisanom i slušanom glazbom. Ja sam govorio o tom gospodi profesorima, ali oni me pojmili nisu, kao što nisu pojimili snagu, koja se pojavljuje u zanosu umjetnika, kao što nisu pojmili ni to, da ja predusretnem vrijeme i čin po unutarnjim zakonima naravi, koje još nijedan prost čovjek zamjetio nije, koje i ja inače pojmiti ne mogu. Glupaci! u njihovom hladnom zanosu, oni u slobodno vrijeme izaberu temu, obrade je, svrše je i ne misle, da je po drugi put prerade u drugom tonu, ovdje si po zakonu pribave instrumente, ili tudji akord, nad kojim misle i sve to tako svijesno zaokruže, uglade, kao što oni hoće. Ja tako ne mogu da radim . . . Usporedjuju mene s Mihel Andjelom, ali kako je radio

tvorac „Mojsija"? U srdžbi, u jarosti, on je jakim udarcima čekića udarao po nepomičnom mramoru i po nevolji nastojao je, da mu dade živu misao, skrivenu pod kamenim zavojem. Tako zar da radim i ja? Ja ne pojmim hladan zanos! Ja pojmim taj zanos, kad se sav svijet pretvori radi mene u harmoniju, svaki osjećaj, svaka misao zvuči u meni, sve sile prirode rade svojim orudjem, vrije mi krv u žilama, drhćem u tijelu i diže mi se kosa na glavi. A sve je to štetno! A i za što sve to? Čemu? Živiš, trzaš se, misliš, napišeš i — kraj! Na papir pričvrste se slatke patnje rada — koje se ne vraćaju! Poniženi, zatvoreni u tamnici ograničenih misli oholog duha umjetnika, velika nasilja zemaljskog tvorca, koji se bori sa silom prirode, koji postaje djelom ruku ljudskih! A ljudi?! Oni dolaze, sude, slušaju, kakvi će oni suci biti, kako njima da ugodiš? Što im stalo do tog, da misao, koja je na sebe primila shvatljiv oblik, jest karika u beskrajnom lancu misli i patnja, da čas, kad umjetnik silazi do stepena čovjeka, jest odlomak iz dugog bolesnog života neizmjernih čuvstava, da se svaki izraz, svaka crta — rodila iz gorkih suza Serafina, zaogrnuta čovječjim odijelom i koji često puta daje polovicu života, da bi samo za čas dihao svjež vazduh nadahnuća? A medjutim dodje vrijeme, evo, kao što sada — osjećaš; nestane duha, slabe sile, boli glava; sve da ni ne misliš, sve se pomiješa jedno s drugim, sve je pokriveno s nekom zavjesom . . . Ah, ja bih htio, Vjekoslavo, predati tebi posljednja čuvstva i misli, koje krijem u dubini duše svoje, da one ne propadnu . . . Ali da ja čujem! . . .

To rekavši, skoči Betoven i jakim udarcem ruke rastvori prozor, kroz koji je iz obližnje kuće dopirala svirka . . . Ja čujem! kliknu Betoven i kleknu, te od razdraganosti pružio je ruke prema otvorenim prozorima, to je bila simfonija „Egmonta" — ja je poznam, pa jakim bojnim poklicima, po buri strasti, ona se razgorila, vri; ona se posve razvila — i sve se umirilo, ostala je samo svjetiljka, koja se gasila, koja je trnula, — ali ne za uvijek . . . Iznova se razlijegali glasovi trublje, cijeli se svijet njima napunio i niko ih spriječiti ne može . . .

*

Na sjajnoj zabavi jednog bečkog ministra mijenjale se rpe ljudi, jedni su odlazili, drugi dolazili.

Kakva žalost! reče neko, — pozorišni kapelnik Betoven umro je i govore, da ga nemaju čime pokopati.

Taj se glas izgubio u rpi; svi su slušali riječi dvaju diplomata, koji su tumačili o nekoj raspravi, koja se desila na dvorcu nekog njemačkog kneza.

Ljubavna pripovijest.

Matilda Serao. — M. G.

Noveleta.

Fulvio se sagne malko prema njoj, uzme joj iz ruke zdjelicu sladoleda, kojom ga je blagom umijatošću poslužila i prošapta, gledajući joj duboko u oči:

— Ja te ljubim!

— A vi me ipak ne smijete ljubiti, odvrati mu ona tiho, smješeći se jednako kao i prije, samo da ne oda svoje uzbudjenosti.

— A zašto ne?

— Jer ja imam muža, odvrati ona mirno.

— Ništa zato.

Fulvijeve tamne oči strastveno se krijesile. Paula, mlada gospoja, stajaše pred njim bez ikakve zabune. Ona se dapače smiješila, premda je morala stidljivo porumeniti.

Kroz laku tkaninu se bliještahu pomične narukvice, čijim se kićenim lančićima i privjescima ona igrala drhtavom rukom. Fulvio udari nervozno kašikom po porculanu:

— Idite, promrmlja naglo, gotovo ljutito, vi ste bez srca; ja se zgražam od vas!

Paula makne lahko glavom, kao što se to čini prema bolesniku i udalji se mirno.

Jedan dio elegantnoga društva okupi se oko glasovira, gdje je neki blijedi umjetnik razbarušene crne kose pratio pijev neke mlade gospoje, koja je tankim simpatičnim glasićem pjevala jednu Bizetovu romancu. Pjesma bijaše istočnog kolorita i bizarna, sad je klicala od veselja, sad jecala od boli. Dvije tri gospodje slušahu zaneseno i ostaviše sladoled, da im se tali u zdjelici; činilo se, kao da ih je taj nježni vapaj mlade gospodje sasvim očarao.

Paulin suprug protezao se, pušeći, u naslonjaču, pogledavajući katkada mirnim i rasijanim pogledom svoju ženu, koja se je u svom dražesnom odijelu od crnih čipaka, po dvorani kretala.

Svježe povjetarce dopiraše s mora na otvorene prozore u dugi salon. Fulvio, naslonjen na jedan prozor, gledao je, kao zanesen u sanju, na tamno more. U taj čas dijelila je Paula cigarete gospodi i gospodjama, koje su se odvažile, da puše. A ruka, u kojoj je držala kutiju, bijaše tako bijela, tako nježna i pravilnih crta, pogled njezinih očiju bijaše tako blag i miran, da je Fulvija osvojila nježnost uza sav otpor, što ga je čas prije doživio.

— Oprostite, progovori sa uprosnim izrazom u očima.

— Dragi prijatelju, nemam što da vam praštam, glasio je blagi joj odgovor.

— Ipak, bio sam naprasit. Vi ste toli dobra.

— Ne, ne, istisne ona naglo i htjede da se okrene.

— Zar ne možete ostati časak kod mene? prošapta Fulvio, kao da prosi.

— Ne mogu, prijatelju, gospoda hoće da puše. Eno vidim i svoga muža bez cigarete.

Lahko pobrza naprijed, poda svomu mužu cigarete, te mu se nasmiješi. On gledaše u nju mirno i zadovoljna lica, kao čovjek, koji uživa u svojoj udobnosti, i izabere jednu cigaretu, igrajući se pri tom njezinim prstima. Zaisto se činilo, kao da se taj muž i žena iskreno vole, a pri tom bijahu oba tako mlada, tako lijepa i tako jedan drugomu pristajahu, da su njihovi prijatelji u njima uživali, smatrajući ih mladim vjerenicima. Naslonjen na prozor motrio je Fulvio taj prizor i blijedilo mu osu lice. Neminno pokroči dva tri koraka, a u isti čas dodje mu ona gibko i gracijozno opet u susret.

— Cigareta vam više ne gori. Hoćete li vatre?

— Ne bojite li se, reče škripajući zubima i u jedno se prijazno smiješeći, ne bojite li se, da ću ubiti vašega supruga.

— Cigareta vam više ne gori.

— Ja ću ga sigurno ubiti.

Ne rekavši ni riječi, udalji se Paula od njega zabrinuta lica, kao da ju je povrijedila kakova neprijazna riječ.

Društvo stade čestitati mladoj pjevačici, koja bješe upravo dopjevala svoju tugaljivu pjesmu, te se sanjarskim licem obratila Fulviju s upitom:

— Svidja li vam se Bizet?

— Bizet? ponovi ovaj sasvim nepažljivo.

— Da, pitam vas, svidja li vam se njegova glazba?

— Zaista, svidja mi se, odgovori Fulvio još uvijek rasijan.

Mlada ga djevojka pogleda zaljubljeno i ponovi, tobož kao za sebe, prve riječi romance: „Purkvue rieu ne t'arrete." Nu on nije razumio taj mig i ostade zanesen u misli.

— Adieu bel étranger! završi tiho mlada gospojica.

Oko glasovira smijalo se cijelo društvo. Mlad, blijed umjetnik sa tamnom grivom na glavi, koji se bijaše upravo vratio iz Londona, pripovijedaše svojim napuljskim drugovima svakojake šale o svojim engleskim učenicama, raznolikim missesima i misstresima, kako se grčevito naprezahu, da nauče talijanske romance. Najviše se smijao Paulin muž. Paula jedino stajaše ozbiljno medju njima, mašući ritmički svojom velikom crnom lepezom, na kojoj je neki fantastični slikar naslikao krajobraz sa mjesečinom.

Fulvio nije mogao, ni da se smije, ni da govori. On je samo gledao Paulu, i to tako pronicavo, tako žarko, da je opazivši to nekoliko puta morala zaklopiti vedje. Zanesen i kao hipnotiziran upirao je svoje poglede u njezine oči, koje su se žacale, da se s njegovima sukobe. Kao da se hoće da obrani od prejakog svijetla, sakrije svoje lice širokom lepezom.

Fulvio je sada mogao samo da vidi njezine grudi, koje su blještile od bisernog nakita, i njezinu finu ruku, koju bijaše u vis podigla. Slušajući glazbenikove šale, sve je grohotalo od smijeha, samo Fulvijeve oči bijahu pune suza.

U to dopre iznenada s mora kroz otvorene prozore nježna glazba mandoline. Smijeh zanijemi i sve stane slušati. Glazba se sve više primicala, a cijeli skup društva polrli na terasu.

More bijaše tamno, a tamna i noć. U tmici klizala se pučinom ladjica, kojoj je na prednjoj strani krvavo svijetlila zublja, odrazujući se u moru. U ladji je netko svirao na mandolini, ali se nije moglo ništa razabirati. Nešto bijela kao ženska haljina gibalo se u ladji. Žarko svijetlo zublje ostaviše trak u moru, a mandolina se tugaljivo razlijegaše. Veselo i bučno društvo utihnu na jednom kod toga prizora.

— Zbilja prava romanca, progovori umjetnik na glasoviru, prekinuvši sveobću šutnju.

— Nemojmo ih smetati, primjeti blago Paula.

— Hej, vi u ladji! povikne Paulin suprug kao u prkos svojoj suprugi. Dobar večer! Dobar večer! Dobru zabavu!

No u isti čas utrnu u čamcu goruća zublja, mandolina zanijemi, a čamac je bezglasno plovio dalje u tami i tišini.

— No, no, ne budite tako ponositi, vi zaljubljeni stvorovi, dovikne Paulin suprug.

— Ala su sretni! oglasi se Fulvio.

— Pa čemu im zavidiš? upita glazbenik. Ta u Napulju imade toliko čamaca na obali, toliko bijednih haljina u kućama.

— A ima i sijaset mandolina, primjeti Paulin muž.

— Ne mislim ja na čamce i bijele haljine: oni u čamcu se ljube i ja im zato zavidim.

— Kakav je to sanjar, primjete dvojica trojica iz društva.

— Ljubav je ipak najveće blago, progovori Fulvio dubokim uvjerenjem.

— Divan izum, poprati ga glasno Paulin muž.

— On treba, da se oženi, našali se glazbenik.

— Da, treba da se ženi, ponovi blago Paula!

— Treba, da umre, prošapta Fulvio.

Glazba i razgovor pozovu društvo natrag u sobu, gdje se je sada služilo malaga-vino. Fulvio ostade postrance na terasi, držeći u ruci Paulinu lepezu.

— Poslušajte me, uze moliti Paulu, pritisnuv na usta otvorenu lepezu.

— Dajte mi natrag lepezu, umoli ga Paula nježno i odlučno.

— Poslušajte me, molim vas, poslušajte, imam vam reći nešto važna.

Paula se okrene od njega i vrati se u salon, te uze, prijazno se smiješeći, razgovarati sa svojim gostima. Za čas vrne se opet na terasu k osamljenomu Fulviju.

— Hoću, prijatelju, da mi date moju lepezu.

— Čuj me, oglasi se još jednom Fulvio i to tako bolnim glasom, da je Paula i nehotice zastala.

Društvo u dvorani, uzbudjeno užitkom vina, pjevalo je u zboru neku napuljsku pučku popjevku, a Paula je na terasi pažnjom slušala vatrene Fulvijeve riječi.

— Čuj me, Paulo! moram da s tobom govorim — stvar je vrlo važna. Hoću da ti sve brzo kažem, samo sada ne mogu, jer su posvuda gosti, svagdje sretni ljudi, samo ja sam tako nesretan. Paulo, smiluj mi se, ja moram s tobom, da na samu govorim. Ne idem nikuda s terase. Zatvori poslije vrata, pa će se činiti, kao da sam otišao. Molim te, svakako zatvori. Tvoj će muž poći spavati, a ja hoću i moram, da s tobom govorim. Ovdje ću te čekati, pa kad on zaspi onda dodji.

— Ja ne ću doći, progovori umilno Paula.

— Čuj me, Paulo, ja ne mogu, da duže ovako živim. Gledaj tamo pjevaju i smiju se, a ja ovdje sada umirem od boli.

— Ne ću doći, ponovi ona postojano.

— Ne dodješ li, ovdje ću se na mjestu ubiti. Paulo.

Ona ga za čas strogo pogleda.

— Da, Paulo, ubit ću se, ne daj mi umrijeti.

— Ja ću doći, prošapta ona.

I ona zaista dodje.

Nad napuljskim zalijevom sterala se duboka noć, a na osamljenoj cesti prema Posilippu, što je vodila uzduž terase vile, nizao se dugi lanac svjetla sve do Napulja. Svagdje tišina i samoća.

Vrata balkona otvore se tiho i bez šuma, a bijela spodoba kretala se tiho i lagano prema Fulviju, koji je na terasi već tri sata čekao.

— Hvala, hvala, izusti Fulvio i stane u tami tražiti Paulino lice.

— Mi oba, kao da smo osudjeni na smrt, javi se Paula blagom umiljatošću.

— Znam dobro, odvrati Fulvio i prikloni glavu. Nije mogao da išta progovori. Kad je iznudio od Paule kobno obećanje, da će doći na sastanak, kipjela je njegova strast u najvećoj uzbudjenosti. Čitav sat govorio je neprestance sam sobom što je htio, da kaže Pauli: Riječi i fraze, pune ljubavne strasti, gotovo ga ugušile u duševnoj boli. Čekao je sveudilj, ali ona nije još uvijek došla. Slušao je, kako se u kući društvo razilazilo, kako su

sluge spremali sobe i zatvarali prozore. Čuo je mirni glas Paulin i glas njezina supruga, ali im riječi nije mogao razabirati. Zatim je bilo sve zatvoreno, svjetla utrnuta, a posvuda zavladala tišina. Od duga čekanja i nestrpljivosti obuze ga drhtavica, te se nije usudio ni da se makne smjesta; živci mu treptahu, a u sebi ponavljaše u isprekidanim stavcima misli, što ih je kanio kazati Pauli, kao dijete, koje govori na zust svoju zadaću. A Paula ne bijaše još uvijek došla. Sto puta bio je već prebrojio plinske svjetiljke na posilipskom drumu: bijahu trideset i tri, a druge nije mogao brojiti, jer se slijevahu u svjetli trak. Onda je htio, da broji zvijezde, ali bi se svaki put zabunio. Zatim uze razmišlati, koliko je već sati prošlo? Zar ta noć vječno traje? Silna potištenost osvoji mu dušu: Paula po svoj prilici ne će doći. Ne će mu drugo ostati, nego da se strmoglavi u more, jer nikad ne bi dopustio, da ga po danu u sunčanom svjetlu na terasi nadju. A ta pomisao, to riješenje kolizije napuni mu dušu zadovoljstvom. Zatim zaboravi sasvim na vrijeme i mjesto te dugo vremena malo ne izgubi svijest o prisebnosti. Jedva se osvijesti u času, kad opazi, kako se otvoriše vrata balkona i Paulin bijeli lik k njemu primiče. Sada već nije znao, što je hotio Pauli kazati. Ta svemu je bio kraj i sve bijaše uzalud — mogao se mirne duše sunovratiti u tamno more.

— Što mi imate reći, dragi prijatelju? upita ga Paula.

— Da te ljubim!

— To ste mi već kazali. Ništa više? I učini se, kao da hoće da otidje.

— Ljubim te! ljubim te!

— Prijatelju moj, ondje eno spava moj suprug. Ako mu kakav komarac zazuji vašu pjesmu, ako vaš i moj glas samo malo glasnije zazvuči, on će se probuditi. Doći će ovamo i mi ćemo oba morati da umremo.

— Ja se toga ne bojim, ta ja tražim smrt, prošapta Fulvio muklim glasom.

— Ja ću zbog vas umrijeti, ali ja vas ne ljubim.

— Pa zašto se onda izlažeš smrti?

— Iz samilosti.

— A inače ništa ne osjećaš za mene?

— Prijateljstvo i samilost.

— Ah, vi žene ste sve bezdušne.

— Bijedni Fulvio! progovori opet svojim blagim načinom.

— Ne ću, da me sažaljuješ, hoću, da me ljubiš. Došao sam, da ti to kažem.

— Ne mogu, da vas ljubim.

— Moraš! Ja imam pravo na ljubav. Ah, zar ne cijeniš ništa život jednog muškarca? Zar ti je sve jedno, da svojim čarom prohujiš kraj njega i da mu sve otmeš? Zar ti to nije ništa, da ga hladiš kao ledom i pališ kao vatrom, da uzbudiš u njem groznicu, koja se ne će nikad utišati. Misliš li, da jedna žena smije nekažnjeno tako blago gledati, tako se blago smiješiti i tako blago govoriti, kao što ti govoriš? O prokleta bila ta blagost!

Premda je stajala uz njega, te joj je on pozorno promatrao crte lica, ipak u tami ne opazi, kako joj naviru suze na oči.

— Pa onda, zar nisam dosada bio sretan stvor? Zar nisam uživao svoju mladost, radost i sunce svoga zavičaja? Živio sam u najvedrijoj bezbrižnosti. To je istina egoizam ali razborit. — Dao sam da me ljube, a nisam tražio ljubavi, veseo i bezbrižan kao Zeus.

— Bog će vam opet sve to povratiti, prošapta Paula, ublažujući ga.

— Bog? Ja ga zato ne molim!

— Ali ja ga sveudilj prosim, da vam povrati duševni mir.

— O, vi premudre, himbene žene! I sa dragim se Bogom šalite, kao sa mnom! Čuj! Ti me moraš ljubiti. Jer ja te suviše ljubim, a da me ti ne bi mogla ljubiti. Takove goleme nepravičnosti ne može biti! Sve je u svijetu u nekom ravnovjesju. Ljubi me! Ostavi svoga muža, svoju mater, svoju kuću, sve, što ti je milo i podji sa mnom. Poći ćemo daleko odavle. Bit ćemo vrlo, vrlo sretni. Možda kadgod i nesretni, kako bude život tražio. Gledaj, strast je jača od nas obojice. Paulo, ja te obožavam, daj, da idemo odavle!

— Vi bulaznite, prijatelju, progovori Paula i nasloni se na ogradu, gledajući u tamno more.

— Ne, ili zapravo, ja sam u istinu mahnit. No ništa zato, znam samo, da ne mogu bez tebe živjeti, da te za svoj život trebam, da te hoću imati. Magnetizmu ljudske volje ne može ništa odoljeti, on rastapa aleme i mrvi željezo, a nitko te tako ne ljubi, kao ja. Ti si žena, ti slušaš, te gledaš, čutiš i ljubiš moju volju, moju dušu. Ti si u vlasti svoga muža, ali on ne teži toliko za tobom. On je živina. Ja ga mrzim. Htio sam ga večeras ubiti; ubit ću ga sutra, ne podješ li sa mnom, jer si već došla, ti ćeš poći. Idimo!

I on ju pograbi energično za ruku, da ju sa sobom odvuče.

— Ne.

— Dodji!

— Ne ću.

— Zašto ne?

— Jer vas ne ljubim.

— Paulo, Paulo, ne reci toga, istisne on skoro tepajući.

— Ta što da vam drugo reknem?

— Šuti radje, jer zvuk tvoga glasa tako mio tjera me u očaj.

Ona zamukne. Fulvio prigne glavu i spusti ruke i pokuša, da priguši jecanje. Paula stajaše pred njim pognute glave, kao da je duboko zamišljena.

— Drumom projure kola, puna vesele čeljadi. Paula uzdigne glavu i progovori:

— Ne plačite, Fulvio.

— Ja ne plačem, ozva se on očajno.

— Budite jak.

— Ja sam veoma jak.

— Čujte, što vam veli vaša prijateljica. Vi ćete doskora ozdraviti od te boli.

— Ne nikada.

— Vi ćete ozdraviti, velim vam. Vi ste čestit čovjek zar ne?

— Ja sam čestit.

— No dakle, onda ćete ozdraviti. Samo strast nije čestita. Ja imam muža. To zvuči, istina, kao jeftin izgovor, ali je pošten. Mladim djevojkama veli mati: Muža, koga oženite, morate ljubiti. Ako ga pak ne možete ljubiti, morate ga bar poštovati, morate, da mu budete vjerne i poslušne, da sačuvate za nj svoje srce, pa makar vam se čini, da ćete od boli poginuti. A ovakove riječi ne govori samo mati, već nam ona i dnevice pruža o tome nesumnjiv dokaz. Ova dužnost čestitosti i poštenja, ona prenesena vjernost i naslijedje na krijepost prelazi nam u krv, od matere na kćer. To nije dapače niti što uzvišena, prosto je dužnost, koju žena ispunjuje.

— I od koje često umire, Paulo.

— Ne umire se od toga. Strast vrijedja u svojoj sljepoći dobričinu supruga, koji ondje spava mirno i pun

pouzdanja. No u tome leži velika nepravica. Muž, koji nas oženi, preuzimlje time tešku žrtvu, makar bila to i ženidba radi koristi ili od taštine. On nam povjerava svoje ime i svoje srce; on nam žrtvuje svoju slobodu i poklanja svoju vjernost. On sam okiva sebe nerazriješivim lancima, on radi za nas i za svoju djecu čedno ili uspješno. Mi smo mu utjeha i ponos, mi mu utjeovljujemo najsladju i najsigurniju zadovoljštinu. On obavlja dnevni svoj rad sa postojanim čeznućem, da se opet s nama sastane; svoje najmilije časove provodi on kod kuće u našem zagrljaju. O, kolika riznica sitnih i ogromnih žrtava je muževa ljubav! Vi to ne znate. Strast ne će, da zna za sve to: ona ne pozna ni sama sebe.

— Tvoj muž te ne ljubi.

— Kako znate vi to? Samo mi žene znamo, tko nas ljubi. Muž, koji ondje mirno spava, koji mi je poklonio najbolji dio svoga života i u mene položio svoju nadu, on mi je brat, otac, suprug, ljubavnik prijatelj i savjetnik. On trpi za me u tijelu i duši! Pa eto iznenada dodje kakav stranac, kakav sebičnjak, koji nudja tvojoj ženi život pun sramote i nepoštenja i koji hoće silom da ti sve otme! Pa vi još govorite o nepravici? Ja vas ne poznam! Uklonite mi se s puta! Odlazite!

— U kratko dakle: nikakve ljubavi nikakve milosti?

— Tako je, ja vas ne ljubim.

U muževoj sobi zaplamsa časkom svjetlo i dohvati obojicu, a onda opet tama, kao i prije. Fulvio i Paula izmijeniše strelimice poglede — oni se razumješe. Mirno i blago, kao da se sprema umrijeti, progovori Paula:

Knez Bülow.

— Blažena djevice! preporučam ti svoju dušu.

A zatim uze tiho moliti. Fulvio je mučao čekajući. Ali se ne ču nikakva šuma, nikakvo svjetlo ne zasja, nitko ne dodje.

Fulvio se žacao, da prekine šutnju i izusti posljednju riječ. Sve oko njega potonulo u crnoj noći i činilo mu se rasulom propašću — kao i on sam.

— Što da sad radim? upita on hladno.

Bethmann-Hollweg.

— Otidjite, odvrati ona milo i strpljivo.
— Da otidjem? Kamo?
— Kamogod. Samo da ovdje ne ostanete.
— Daleko odavle?
— Daleko odavle.
— A smijem li se povratiti?
— Ne.
— Ali za nekoliko godina?
— Ne nikada.
— A što će se od vas ovdje zbiti?
— Godine će proći, a onda ću umrijeti.
— Pa zar se ne ćemo nikad više vidjeti, Paulo?
— Nikad više.
— To je za me smrt.

Ona razkrili ruke, što mu ne može ništa više reći:

— S Bogom!
— S Bogom!

Niti ne pružiše jedan drugome ruke. On se okrene, prodje lagano salonom, tapajući u tami, kao kakav mjesečnjak. Ona je prisluškivala napeto za njim . . a ostade bijela i nepomična na mjestu. Zatim ga je vidjela sa terase, kako sam silazi posilipskim drumom, kako izčezava u tami — kao sjena, kao mrtvac.

Onda se okrene; nečiji se glas iza njezinih ledja oglasi:

— Paulo, ti ljubiš Fulvija.

Ona odgovori suprugu:

— Da!

Jednakom očajnošću upiljiše oba oči jedan u drugoga . . .

ŠIROM SVIJETA.

NAŠE SLIKE.

Meyerheim Pavao: Žetva.

Na ovogodišnjoj umjetničkoj izložbi u Berlinu izložena bijaše slika Meyerheinova „Žetva", koja je pobudila veliku pozornost općinstva. Prikazuje žetvu. Marljivi seljak žanje plod svoga rada. Zlatno klasje žita leži povezano u snopove, a oko njega se bave žetelice, dok muškarci tovare na kola snoplje, da ga otpreme kući, gde će ga izmlatiti. Lijepa ta idila sa sela puna je poezije, koju svaki svaćati može, ako je proživio koji čas na selu. Koliko zadovoljstva pruža obilna žetva poljodjelcu, kad vidi, da mu je mučan trud urodio željenim plodom. Tu odzvanja vesela pjesma po svim prijedjelima svijeta. Poznate su lijepe pjesme hrvatskih žetelica, kad žanju žito. Makar da ih probija gusti znoj, ipak ne nestaje dobre i vesele volje. Krasnu takovu idilu prikazuje današnja slika u „Prosvjeti". z. B.

*** Lisica i jež**

A. Weczerzik prikazuje nam u svojoj lijepoj slici, kako se je lisica namjerila na ježa, koji se je samo skovrčio, da se svojim kovrčavim štitom obrani od svoga neprijatelja. Prirodopisci, proučavajući život životinjama, dokazali su, da je u nekojim od njih nagon sad više, sad manje razvijen, da je gdjekoja životinja, što bi se reklo „pametnija" od druge. To je općeno poznato za lisicu, koja svojom lukavošću natkriljuje sve životinje. Otud onda toliko priča, basni i gatki o „teti liji", koje mala djeca tako vole. No i jež ne zaostaje za njom, pa se priča, da je i on „pametan". Da se čitalac malo pozabavi, sjetit ćemo ga priče o lisici i ježu, kako se pregovarahu, u koga ima „više pameti". „Ja imam samo jednu", reče jež. — „A ja sndamdeset i pet" oholo će lija. „Ne vjerujem, lijo, dokaži!" On je odvede do ruba šume, gdje je lovac nastavio „lisice". „Udari ovdje šapama i reci: Tako mi glave!" Lisica ne sluteći zla, udari i reče: „Tako mi glave!" U taj čas se ispruže „lisice", koje bijahu pokrivene mahovinom, i sklopiše prednje noge lisičje. Lisica se stala bacati i trzati, ali uzalud, jer željezo čvrsto drži. A jež se valjao od smijeha. „Ne smij se, već mi pomozi!" jaukaše lija. „A da kako ću ti ja pomoći sa svojom jednom pameću, kad u tebe ima sedamdeset i pet pameti. Pomozi si sama!"... „Pomozi!" jaukaše mudra teta lija. „E, pa dobro! Vidjet ćeš, da moja jedna pamet vrijedi više od svih tvojih sedamdeset i pet!" reče jež, kojemu se smilova lisica. „Doći će lovac, a ti se pritaji kao da si mrtva. On će te udariti toljagom, ali ti se ni ne makni, pa kad te izvadi iz željeza, bacit će te na stranu, a ti bjegaj". To reče jež i ode. Lovac se poveselio lijepoj lisici Bit će krasnoga krzna. Udari je štapom, ali ona mrtva — ne miče se. Izvadi je iz željeza i baci na stranu, da iznova nastavi „lisice". Kad se je okrenuo, nije lisice više bilo . . . Tako je jedna ježeva pamet više vrijedila od toliko lisičjih' — Ima i u svijetu ljudi lisičje naravi. Slatki su i umiljavaju se čovjeku do smiješnosti. Čuvajmo se takih! Ali ima i ljudi, koji se kočopere svojom mudrošću, svojim znanjem, a možda i svojim bogatstvom. Nitko im nije ravan, kao da su pozobali svega svijeta znanje. Takove ljude svijet sažaljuje, a narod dobro kaže: „Prazna tikva nad vodom pliva".

Epp Rudolfo: Voliš li me?

Najslasniji časak dobre majke je za cijelo, kad se može pozabaviti sa svojom milom dječicom. Nema na svijetu veće sreće do obiteljske, a dobra dječica su roditeljima ne samo najveće veselje, već i utjeha, ponos i čvrsti vez supruga, kojima je jedina svrha valjani odgoj djece. Gdje vlada ovakova sreća vlada i blagoslov neba, a sve patnje života dobivaju neko drugo lice, postaju lakše i snosljivije.

Brižna majka dovršila je svoje kućne poslove, sjela je na klupu ispod svete slike. Mala Milica popela se na stolicu, zagrlila nježnu majku, gleda ju svojim milim očicama i pita ju sitnim glasićem: „Voliš li ne?" Što osjeća ljubeće srce majke ne da se opisati. To je tako volji osjećaj, koji se ne može odgovorom u riječima iskazati. Vrući cjelov majke na rumeno lišce Miličino, odgovara na upit djeteta. Pa da to nije sreća? Nježan taj prizor prikazuje naša slika. z. B.

Louyot E. Novi kupališni gost.

Tišina vlada morem. Tamo na pličini mirno stoji brodić, kao da se odmara od napora, što ga je svladao boreći se sa uzburkanim morem. Ribari što su lovili ribu odoše na trg, ostadoše sama njihova djeca igrajući se na sitnom pljesku Prazan koš ostao kod njih, njim se igraju tovareći pijesak u nj. Nu eto doskakuta medju djecu mlada švraka, koja je uskočila iz majčina gnijezda. Sada dašto djeca sgrnu oko nje. Ne boji se švrake, već se upušta u igru s djecom. Djevojčica ju draži prstićem, a ptica upušta se u kavgu. Kljuca desno lijevo, krilima maše, što djecu veseli. Na licima djece odrazuje se njihovo veselje. A kad dječarac stavi zgodnu primjetbu, da je to novi kupališni gost, slatko se smiju njegove družice. Valjda će pticu ponijeti kući, gdje će im roditelji reći, da je to tek švraka, ona omražena ptica, što davi tolike korisne ptice pjevice, dok su još u gnijezdu. To će svakako razočarati djecu. Vješta umjetnička ruka slikara prikazala je veselje dječice sa švrakom: tim novim kupališnim gostom. z. B.

U Alpama.

Turistički šport je kod nas gotovo nepoznat i oni prekrasni krajevi naše domovine, što ih imamo, veoma su slabo posjećeni. Ako se n. pr. koji stranac priupita kod stotinu svojih znanaca u Zagrebu o Plitvicama, svaki će mu s najvećim oduševljenjem pripovijedati o naravnim krasotama toga kraja, i divnim igrama vode, o djevičanstvu prašuma itd., a ako koj stranac svoje znance zapita, da li su na Plitvicama bili, većina će mu odgovoriti, da nisu. Nego pustimo Plitvice, pa se sjetimo koliki ljudi već godine i godine u Zagrebu živi, pa još nisu bili na Sljemenu. Pa ipak je pohadjanje ovih mjesta skopčano samo sa malim troškom, a uspon na naša brda bez svake pogibelji. Drugačije je to u alpinskim zemljama. Iz Beča n. pr. odlazi u subotu na večer jedan posebni vlak za drugim, pa nosi stotine i stotine turista u razne krajeve Alpa. Cijelu noć se ti ljudi voze u prenatrpanom željezničkom vlaku; pred zoru već dolaze na mjesta, otkale uspon počimlje, pa se odanle penju na vrhove, tako, da izlaz sunca već mnogoga nagje na granicama vječnoga snijega. Gotovo na sve vrhove vode dobri i nepogibeljni putevi, ali turisti ovim stazama ne idu. Oni si odabiru najpogibeljnije partije, pa se penju u vječnoj opasnosti života, jedan za drugim, privezani na čvrsto uže. Jedan nespretni korak, zrno jedno što se odruni ili komadić leda, koji nije u stanju, da podnese pritisak noge, može biti smrt čitavome društvu vratolomnih turista. Vanredno mnoge nesreće, što se dogagjaju uslijed ovoga športa, dokazuju pogibeljnost ove zabavice, ali ne umanjuju broj posjetnika visokih Alpa. Čovjeka manje zdravih živaca spopada vrtoglavica pri pogledu same slike. Pošto je taj šport najrazvijeniji u mjesecima ljeta i ferija, donosimo našim čitateljima sliku lijepog alpinskog krajobraza, sa odvažnim malim društvom, što teži, da se uspne u modre visine.

Luka u La Valetti na otoku Malti.

Otok Malta nekoč Meletta leži u sredozemnom moru izmedju Sicilije i Afrike. Zaprema 370 četvornih kilometara i broji oko 165 tisuća žitelja. Klima je veoma vruća. Po otoku rodi razno žito, a raste i pamučnjak, šećerna trska i južno voće. Vegetacija je gotovo ista što i u južnoj Italiji a donekle i tropska. Od domaćih životinja ima tamo svake vrsti. Producira se tamo i morska sol, kopa mramor, ubijel i dobar gradjevni kamen. Ribarstvo je takodjer razvijeno. Trgovina je znatna i promet velik, naročito u la valettskoj luci. Glavni grad je La Valetta.

Povijest otoka siže u davnu prošlost. Prvi naseljenici spominju se Feničani. U VIII. stoljeću pr. I. dodjoše onamo i Grci. Oko g. 400. pr. I. osvojiše otok Kartažani, od ovih opet Rimljani za vrijeme kartaških ratova. God. 56. pos. I. propovijedao je kršćanstvo na Malti apoštol sv. Pavao. God. 454. osvojiše otok Vandali, onda Goti a napokon g. 534. spade Malta pod bizantinsko carstvo. God. 904. osvojiše ga Arapi, god. 1090. Normani God. 1284. osvoje otok Španjolci (Aragonci). God. 1525. daruje car Karlo V. Maltu redu Ivanovaca, koji morade pred turskom silom uzmaći s otoka Roda. Od tada se taj red uze nazivati Malteškim redom. Kad su god. 1531. počeli Turci udarati na Maltu, poče vel. meštar reda dizati jake utvrde. God. 1565. opet udariše Turci na Maltu ali budu strašno potučeni. Iza ove pobjede osnuje vel. meštar Ivan de la Valetta jaku utvrdu god. 1566, koja se prozva La Velettom. To je zametak današnjemu glavnom gradu otoka Malte. G. 1788 preda se Malta Napoleonu Bonapartu potonjem francuskom caru, nu već god. 1800. moradoše Francuzi Maltu predati Englezima, koji su otok sa sviju strana blokirali. Po uvjetima mira u Amiensu g. 1802. imala ze Malta povratiti se redu Ivanovaca, ali Engleska to ne učini, te je napokon g. 1814. po pariškom miru dopitana Englezima, koji još i danas ondje gospoduju, i drže jaku posadu u La Valetti.

Naše nam slike prikazuju luku i utvrde grada La Valette. Z. B.

Istraživanja na Karakoramu.

Već od davnih vijekova nastojalo se je vazda, da se prouči najviše gorje svijeta. Himalajsko gorje posjetiše već razne eks-

pedicije naučnjaka, a tako isto djelomice ispitano je i karakoramsko gorje, što se spušta na sjever Himalaji izmedju Afganištana i kitajskoga Turkestana. Tu su najviši vršci svijeta Everest 8840, Chogori 8609 metara visoki. Od god. 1898. pošlo je u Himalaju pet znanstvenih ekspedicija, od kojih prvo mjesto zaprema ona, što su ju učinili odvažni putnici supruzi Workman. Ovima se još pridružiše petorica odvažnih muževa. God. 1906. krenuše na put i dopriješe do visine Karakorama, koje još nije nitko do njih posjetio. Gospodja Workman popela se je na 6400 m. visoki Biafo-Haspar Watershead Peak, koga pokriva snijeg i led. Put ih je vodio preko tvrdjave N a g a k prema granici kitajskoga Turkestana. Pusti ovi krajevi i divlja plemena vrlo su mnogo muka zadavali odvažnim putnicima. Naše nam slike prikazuju prijedjel oko Nagara i most, kakove su mnoge prešli iznad potoka i rijeka. Da prijelazi takovim mostovima nijesu najugodniji, možemo si misliti. Nu sve to može svladati odvažna i čvrsta volja čovjeka, koji želi svojim umom i okom zaviriti u tajne svijeta. Supruzi Workman izvojevase na tom svom putovanju rekord ne samo time, što su doprli u divlje prijedjele Karakorama dalje no itko, već i time, što su polučili znatne znanstvene rezultate. Z. B.

Pad njemačkog državnog kancelara, kneza Bülowa.

General Caprivi i knez Hohenlohe, neposredni nasljednici Bismarckovi, nisu bili u stanju, da se održe na vladi, pa je brzo iza njih došao Bülow; po priznanju najvećeg dijela njemačke štampe, jedan od najdarovitijih diplomata. Bülow je 9 godina bio kancelar, te je vanrednom diplomatskom vještinom znao prekriti, koli poteškoće u nutarnjem razvoju države, toli i pogrješke svoga suverena. Tako se je sam izrazio: da mu je mnoga osnova bila osujećena, te da je većinu svoje snage na to trošio, da izgladi nabore, što mu ih nestrpljiva ruka vladareva, na državnom tijelu zadaje. Već je u novembru bila ozbiljna kancelarska kriza, kad je „Daily Telegraph" otkrio Vilimove razgovore, i njegovo neodgovorno upliťanje u vanjsku politiku, te je Bülow htio, da otstupi.

Položaj Bilowa bio je uzdrman, a konačni pad uskorila je financijalna reforma. — Njemačka ima godišnje do 600 milijuna kruna deficita, koje valja pokriti. Bülow je u tu svrhu izradio zakonsku osnovu, po kojoj bi se ponajprije nasljedni porez znatno povećao, da se tako ne optereti previše klasa malih ljudi. Centrum i Poljaci glasovali su proti osnovi, kako se je i očekivalo; ali opću senzaciju je pobudilo, da je Heydebrandu, vodji konzervativaca uspjelo, da svoju stranku sklone na glasovanje proti kancelaru, gdje je poznato, da je djelovanje njegovo bilo skroz konzervativno. Još je interesantno, da su socijaldemokrati glasovali za osnovu. — Mi donosimo slike paloga kancelara Bülowa i njegova nasljednika Bethmanna-Hollwega, takodjer umjerenoga konzervativca.

SVAŠTICE.

Izložba nadvojvode Karla u Beču.

Na uspomenu pobjede austrijske vojske nad silnim Napoleonom francuskim carem kod Asperna godine 1809., koju je izvojevao nadvojvoda Karlo, priredjena je bila ove godine u Beču ova krasna vojničko-historijska izložba. Prva zamisao ove izložbe potekla je od uprave c. i k. vojnoga muzeja u Beču. Protektorat preuzeo je nadvojvoda Friderik. Najprije se je zamislilo izložbu prirediti samo za god. 1809., nu doskora se je uvidjalo, da je u savezu s ovom godinom još velik niz godina, koje su znamenite po razvoj austrijske vojske. Naročito napredni razvoj austrijske vojne snage od god. 1790.—1847. djelo je slavnog pobjeditelja nadvojvode Karla. Za to evo pristupilo se je, da se izložba priredi u većem opsegu.

Ogromne i dragocjene zbirke prejasne vladalačke naše kuće, mnogih velikaša i plemića, muzeja i privatnika monarkije, ustupljene su za izložbu. I strane vladalačke evropske kuće dale su na izložbu predmete, koji se odnose na taj predmet. Pak i Francuska je ustupila mnogo toga iz svoga vojnog muzeja, i pojedini francuski sabirači pridonesli su koje česa. Ukupni broj izložitelja iznosi 398.

I naša domovina pružila je lijepih predmeta za ovu izložbu. U prvom redu naš kr. zem. arkiv, hrvatski narodni muzej i muzej obrtni u Zagrebu. Dalje izložiše patrijarka Lucijan Bogdanović u Karlovcima, Ladislav grof Eltz i Marija grofica Eltz u Vukovaru, Anka i Vjera grofica Jelačić u Zagrebu, pravoslavna crkvena opština u Karlovcu, kapetan Demeter Nikšić u Otočcu i hrv. ministar u mr. dr. Nikola pl. Tomašić u Zagrebu.

O predmetima ove izložbe, koji se odnose na našu domovinu, govorit ćemo drugom zgodom. z. B.

Žiteljstvo grada Zagreba g. 1846/7.

Te godine brojio je Zagreb 956 kuća, muškaraca: 120 činovnika i odličnika, 454 gradjana, 1989 stanara i potstanara, 832 sina obitelji; 3601 ženu, ukupno 6996 duša. Po dobi bilo je muškaraca do 17 godine 443, oženitih 1253 (od 17—40 g.), iznad 40 godina neoženjenih i obudovljenih 681; katolika 3073, augsburške vjeroispovijesti 32. pravoslavnih 83, židova ispod 17 godina 69. iznad 17—40 godina oženjenih 35, neoženjenih i obudovljenih 53, iznad 40 godina 29. Odsutnih u domovini 10, izvan domovine 3. Prirast bijaše 319 novorodjenih, 8 doseljenika. Umrlo ih 297 a otselilo se 2. z. B.

Nadnaravni pojavi Schumannove duševne bolesti.

Obće je poznato, da je glasoviti glazbenik R o b e r t Š u m a n n bio lud. Nu manje je poznato, kakvi se fenomeni supernormalne psihologije javljahu u toj ludosti. Talijanski muzikolog Enrico Morselli bavio se proučavanjem toga pitanja, te u svojoj nedavnoj raspravi navodi izvadak iz Schumannova pisma, što ga je godine 183[illegible]. pisao iz Praga gdji. Klari Wieck, koja mu je skoro za tim imala postati suprugom: „Moram da vam opišem neki neobični osjećaj, što sam ga nedavno imao. Bilo je to u noći izmedju 24. i 25. ožujka, kad sam bio zaokupljen skladanjem jedne nove skladbe. U njoj imade neki prijelaz, koji mi zadaje mnogo muke. Činilo mi se, kao, da mi netko ponavlja iz dna srca: Addio! Dok sam skladao kompoziciju, vidio sam u duhu mrtvački sprovod, lijes sa nosiljkama i očajna lica. Kad sam svršio, stao sam razmišljati o naslovu i ne dodje mi na um nikakov drugi, nego „Mrtvačka fantazija" (Leichenphantazie). Nije li to čudna stvar? U isti čas bio sam tako duševno uzbudjen, i smućen, da su mi suze navirale na oči. I sutradan stiže Schumannu vijest, da mu je umro brat. Pisac Enrico Morselli, koji ove nadnaravne pojave Schumannova duha tumači njegovom duševnom bolešću i prevelikom osjetljivošću njegovih živaca, pripisuje telepatiji neobični postanak Schumannove „Leichenphantasie", jer da se telepatični kolorit nesumnjivo očituje u dubokoj duševnoj uzbudjenosti i smućenosti glazbotvorčevoj, u njegovoj utvari sprovoda, a naročito u viziji lijesa sa nosiljkama. Schumann je u ostalom bio vatreni i gorljivi špiritista. Sam je pripovijedao jednom prigodom, da je iz eksperimenata sa stolčićem crpao ritam za prve dvije mjere jedne svoje simfonije. Jedanput opet ustao je naglo po noći, da uglazbi po nalogu Schubertova duha svoje neobične varijacije za glasovir. Činilo mu se, kako sam veli, da čuje glasove demona i angjela, te je pisao kao po njihovom nadahnuću. Jedne mu se noći dapače pričinjalo, kako angjeli oko njega prše uz pratnju savršene božanske glazbe. Razlog ovomu pojavu nalazi pisac u Schumannovoj duševnoj bolesti. M. D.

Posljednji dani života Edgara Poea.

Poznato je iz života ovog slavnog englezkog pjesnika, komu se ove godine navršila stogodišnjica rodjenja, da je za posljednjih dana živio u strahovitoj bijedi. Jedan englezki časopis pripovijeda povodom ovogodišnjeg jubileja novih podataka o tom žalosnom stradanju. Ovi su podatci napisani prema memoarima nekog Gabriela Harrisona, koji je bio pjesnikov prijatelj. Taj Harrison bio je oko g. 1840. popularan glumac u Brooklynu, a bavio se je i slikarstvom. Bio je vrlo društven čovjek, te je imao mnogo prijatelja medju umjetnicima i političarima. Ali glumačka plaća bijaše veoma slaba, pa je za to bio prinudjen, da otvori dućančić, u kojem je svačega po malo prodavao. Jedne večeri opazi Harrison iz svoga dućana, kako je neki malen čovjek omašne glave stao pred njegovim staklenim izlogom promatrajući željno izložene smotuljke duhana. Zatim udje u nutra i zapita za cijenu duhana, ali mu se po držanju vidjelo, da nema novaca. Harrison mu pokloni dva smotuljka. Za tri tjedna dodje taj čovjek opet u dućan. Harrison bijaše upravo zabavljen pisanjem jedne pjesme. Neznanac opazi, da se je mučio slaganjem srokova te se ponudi, da će mu ih on napisati. I za kratak čas bila je gotova pjesma od pet strofa. Neznanac ne htjede primiti novaca za plaću, već prihvati ponudjenu mu čašicu kave. Na Harrisonov upit, kako mu je ime, odgovori: „Tadija Perley". Dodje opet na večer iza nekoga vremena. U dućanu je slučajno sjedio Titz-Greene Haleck, tajnik Johna Astova. Ovaj prepozna u Perley-u jadnoga Poea. Njemu to bijaše iz prva neugodno, a zatim se uslobodi i zamoli Harrisona, da mu dopusti ogrijati se kod peći. Priznade, da nema stana, a bilo mu je veoma studeno. Halleck mu ponudi konak za tu noć, a on prihvati. Doskora navali na nj još veća bijeda, Harison je htio da ga fotografiše, ali siromak Poe nije imao nikad pristojna odijela. Medjutim dozvoli Harrisonu, da ga slika uljenom bojom. Jedne večeri šetahu zajedno po Broad-mayn. Najednom uze Poe teturati, a Harrison ga primi pod ruku i povede u obližnju kavanu. Tu mu naruči čašu vina i jedan dvopek; nesretni mu pjesnik zatim izjada, da od predjašnjeg dana ne bijaše još ništa okusio. M. D.

Alfred Tennysson. (Stogodišnjica rodjenja 6./VIII. 1809. – 1909.)

Englezki narod slavi 6. kolovoza o. g. stogodišnjicu rodjenja svoga velikog i obljubljenog pjesnika Alfreda Tennyssona, koji je i u nas poznat sa svoga prekrasnog idilskog epa „Enocha Ardena". Tennysson je uživao najveću čast u englezkoj književnosti, bio je pjesnik englezkog kraljevskog dvora, koji nosi počasni naslov „Poet-laureat" (ovjenčani pjesnik). Alfred Tennysson rodio se 6. kolovoza 1809. u Lincolnschireu kod Somersbya kao sin jednog svećenika. On je već u djetinjstvu pokazivao velik pjesnički talenat, te je kao dječak od pet godina, dok još naravno nije mogao imati pojma o pjesničtvu, prema kazivanju savremenika govorio u stihovima. Pjesnički dar bio je nasljedan u njegovoj porodici, jer mu se je pjesničtvom bavio ne samo otac, već su se u njem pokušavala i mnogobrojna mu braća. Kad mu je bilo dvanaest godina, već je u sav mah pisao pjesme, dapače se je prihvatio i smionog zadatka, da spjeva epos od ništa manje nego 6000 stihova. Sveučilišne nauke slušao je u Cambridgeu, gdje je zajedno sa svojim bratom Charlesom već g. 1827. izdao anonimnu zbirku pjesama „Poems by two brothers". U to doba dobio je za svoju pjesmu „Timbuctoo" akademijsku nagradu „Chancellor-kolajnu." Unatoč svog prvog uspjeha nije ipak Tennysson svojim prvim pjesničkim plodovima osvojio priznanje občinstva, jer mu je savremena kritika prvu zbirku pjesama „Poems chiefly lyrical" (1839.) i drugu „Poems" (1833) vrlo neprijazno ocjenila. Ovaj neuspjeh ozlovolji tako mladog pjesnika, da punih deset godina nije nikakvih pjesama izdao. Tek godine 1842. iza marljiva proučavanja i savjesne spreme usudi se opet izaći u javnost sa dvije oveće zbirke svojih izabranih i popravljenih pjesama, koje doista i nadjoše povoljan odziv u kritike i občinstva. U ovoj zbirci ima već pjesama, koje književna povijest ubraja medju njegova remekdjela. G. 1847. izda pjesničku pripovijest „The Princess a medley", a g. 1850. zbirku pjesama tužaljka lirsko-filozofskog karaktera pod naslovom „In memoriam", koje bijahu posvećene uspomeni umrlog mu druga iz mladosti. Obje ove zbirke izazvaše pravi ushit u pjesničkim krugovima i utvrdiše neosporno književni mu glas. U to doba bila je njegova popularnost već tolika, da ga je iza smrti englezkog dvorskog pjesnika Wordswortha g. 1850 sve mjerodavno javno mnijenje označilo jednoglasno njegovim nasljednikom. I doista kraljica Viktorija, koja je sama osobito cijenila Tennyssonov pjesnički dar, imenova ga na sveopće zadovoljstvo javnosti „Poet-laureatom", kojom je časti englezki dvor od starine odlikovao zaslužne i obljubljene pjesnike. U tom svojstvu spjevao je Tennysson prigodom raznih dvorskih svetkovina i znamenitih dogodjaja u kraljevskoj porodici cijeli niz pjesama prigodnica, koje se smatraju klasičnim uzorima u toj vrsti pjesničtva.

Kao dvorski pjesnik objelodanio je godine 1853. oveće djelo „Maud and other poems" koju nazivlje „monodramom" a g. 1858. izadjoše poznate mu „Kraljevske idile" („The Idylls of the King"), niz pjesničkih pripovijesti, kojima su predmetom bretonske legende o kralju Arthuru. Uz „Enocha Ardena", njegovo najpopularnije i u svijetu najpoznatije djelo, smatraju se „Kraljevske idile" najsavršenijim plodovima njegove muze. Klasični ep „Enoch Arden" izašao je godine 1864. te je već pri svom prvom pojavu osvojio na juriš simpatije čitalačke publike, a u savremenoj kritici iznudio prave himne pohvale i zanosa. Ovo je djelo prevedeno valjda na sve svjetske kulturne jezike, a i naša se književnost ponosi, da taj dragulj poezije ima u prekrasnom prijevodu Zmaja Jovanovića, koji je u ljepoti pjesničkog izražaja dostojni takmac klasičnog izvornika. „Enoch Arden" veličajna je, ganutljiva i duboko potresna tragedija iz života istoimenog bijednog mornara, koja djelomice imade značaj tihe i nježne idile. Sudbina ovog patnika probudjuje sučut u srcu svakog čitaoca, u koga ima iole smisla za čistu i uzvišenu poeziju i za tajne boli ljudske duše. Ovaj se ep može smatrati prototipom Tennyssonova pjesničkog stvaranja, jer sadržaje u sebi sve bogatstvo i sve izvanredne vrline njegove velebne i plemenite poezije.

Uz epsko i lirsko pjesničtvo njegovao je Tennysson dosta obilno i dramsku književnost te je napisao više tragedija. kao primjerice „Queen Mary", „Harold" i „Beckett", koje nisu polučile na pozornici velik uspjeh, ali su primljene poštovanjem, dostojnim tako velikog pjesnika; zatim više igrokaza, kao primjerice „The falcon", „The cup", „The promise of May", koji su se naprotiv mnogo više svidjeti, te doživjeti na englezkim pozornicama mnogo predstava. Nu ni jedno mu dramsko djelo nije steklo priznanja izvan domovine.

Pod konac svoje književne djelatnosti povratio se je Tennysson na polje epike, poimence pjesničke pripovijesti, na kojem je stvorio svoja najljepša i najuspjelija djela.

Književno priznanje nije Tennyssona zapalo odmah u početku njegova rada, već se je morao za nj dugo naprezati i boriti. Tek kao mužu u zreloj dobi nasmiješila mu se je božica slave, ali do konca života. Bit će malo pjesnika u englezkoj književnosti, koji bi u svim slojevima pučanstva uživali tako svestranu popularnost. Već iza godine 1860. imenovaše ga dva od najstarodavnijih englezkih sveučilišta u Oxfordu i Cambridgeu zbog književnih zasluga počasnim doktorom. Englezka kraljica Viktorija, koja mu je kao dvorskomu pjesniku iskazivala osobitu naklonost, ponudila mu je dva puta plemstvo, ali je Tennysson zbog svoga demokratskog mišljenja tu čast svaki put sa zahvalom otklonio. Tek godine 1884. dade se sklonuti, da prihvati naslov baruna od Aldwortha (tako se zove njegov dvorac) i Farringforda te čast peera, s kojom je skopčan naslov lorda i doživotno članstvo u gornjoj kući.

Premda je Tennysson za svojih mladjih godina poznavao brige dapače i stradanje zbog materijalne oskudice, ipak mu je poslije velik uspjeh njegovih djela donio i materijalno bagostanje, kakovo može popularan pjesnik steći samo u bogatoj Englezkoj. Zimi je stanovao u svojoj otmjenoj palači u Londonu, a ljeti na svom imanju Aldworthu, gdje je imao prekrasan dvorac. Bio je ljubimac ne samo naroda, nego i visokog plemstva i kraljevskog dvora, koji ga svi obasipahu nebrojenim dokazima priznanja i milosti. Umro je u Londonu 6. kolovoza 1892. kao starac od 83 godine, te je pokopan u westminsterskoj opatiji uz sjajne počasti, kakove se iskazuju samo dvorskomu pjesniku.

Kao čovjek odlikovao se Tennysson rijetkim vrlinama. Bio je impozantan, visok čovjek sa krasnom, pravom pjesničkom glavom. Kosa mu je bila bujna, tamna i valovita, oči sjajne i crne, čelo visoko i klasično, a imao je osobito lijepu ruku, koja je služila modelom mnogim slikarima. No kako u njega nije bilo taštine, nije svojoj spoljašnosti posvećivao pažnje, kakvu zahtijeva englezka elegancija. Živio je u sretnom i uzornom bračnom životu sa svojom suprugom, koju je mogao oženiti tek iza desetgodišnjih zaruka.

U englezkoj književnosti dosudjuje mu savremena povijest jedno od najsjajnijih i najodličnijih mjesta, smatrajući ga najizrazitijim nacijonalnim predstavnikom pjesničtva u devetnajstom stoljeću, poimence t. zv. Viktorianske epohe. Premda je u epskom i lirskom pjesničtvu stvorio jednako velikih djela, ipak se područje pjesničke pripovijesti može smatrati njegovom klasičnom domovinom. Kao najsjajnije prednosti njegove poezije ističu se poletne i uzvišene pjesničke misli, plemenita, dostojanstvena i zanosno-patetična dikcija, usrdnost i naravnost osjećanja živahno realistično i slikovito prikazivanje prirode i dogadjaja, istančana i duboko proćućena psihologija, bujna i vazda samonikla mašta. a nada sve nedostižno bogatstvo jezika i blistava ljepota ritma, koji se odlikuje pravim glazbenim blagozvučjem. Ova rijetka i dragocjena svojstva sačuvat će najboljim njegovim pjesmotvorima neprolaznu vrijednost u povijesti bogate englezke književnosti. M. D.

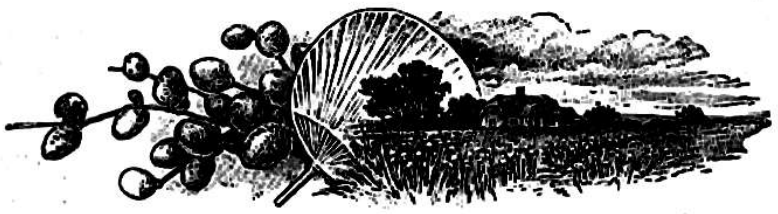

Prva i najstarija tvornica tambura

T. Kovačić

Zagreb, Ilica broj 46.

Ksaverska cesta 10.

preporuča svoj vlastiti proizvod

tambura

Kano i skladište violina, guitara, mandolina, harmonika, flauta, okarina, itd. i sve vrsti žica.

Ignjat Franz

kipar i klesar

Telefon 39. ZAGREB Rainerova ul. 2.

Proizvodnja klesarskih i kiparskih radnja.

—oo—

Mramorna industrija.

—oo—

Najveće skladište

nadgrobnih spomenika

iz svih vrsti mramora, granita, syenita, labradora i t. d.

Kiparske radnje za façade.

Veliko skladište svih vrsti mramornih ploča.

Parna bojadisaona i kemička čistiona odjela

Vilim Ondrušek

Ilica 50 —— ZAGREB, —— Ilica 50

s vlastitoj u tu svrhu novosagradjenoj i moderno uredjenoj radioni preporuča se najtoplije p. n. občinstvu za

kemičko čišćenje odjela

svake vrsti, za gospodje i gospodu,

šastničke odore, skupocjene haljine za dame od svile i čipaka, vrpca i veziva, zavjesa za prozore itd.

Umjetno bojadisanje

svih gore navedenih predmeta u svakoj i trajnoj boji.

Vanjske narudžbe izvršuje najkulantnije, brzo i točno uz poštarsko pouzeće.

Vrlo umjerene cijene.

Privatni

Ženski :: licej ::

trgov. tečaj i škola za kućanstvo škol. sestara

u Trstu.

Prekrasan položaj i krasan izgled na adriju, perivoj sa igralištem, moderno uredjena zgrada, električna razsvjeta, uredjeno kupalište, dvorana za tjelovježbu. Godišnja obskrba 600 K, školarina 160 K za licej, za trgov. školu 100 K za školu za kućanstvo 200 K.

Prospekti na zahtjev

Novom školskom godinom otvorena su četiri prva razreda liceja. Naučni jezik njemački. Osim francezkog, englezkog i talianskog, tečaj za hrvatski i slovenski jezik

---

Najizvrstnije i najbolje tambure

pravi i razašilje

Prva sisačka tvornica tambura

J. Stjepušin

Sisak (Hrvatska)

Odlikovan na Parižkoj izložbi g. 1900 te na Milenijskoj izložbi 1896.

Osim **tamburah i skladba za tambure** imade razna glazbala kao: **gusle, citare, gitare, mandoline, harmonike, okarine** itd. za koje se šalje poseban cienik sa slikami.

Veliki ilustrovani cienik šalje svakomu franko badava.

U istoj tvornici izlazi strukovni tamburaški mjesečnik pod naslovom »TAMBURICA« koji donosi uz pouku i krasne tamburaške skladbe a stoji za godinu samo **8 kruna.**

„AUTOL"

(zakonom zaštićeno) **nenadkriljeno ulje** za

motor-kola motor-kotače i motor-ladje

razašilju jedini tvorničari

H. Moebius & Fils,

Basel (Švicarska).

Skladište u Zagrebu:

Ferd. Budicki, Auto-Garage.

P. n. pretplatnicima!

Prvog srpnja započeo je novi kvartal **„Prosvjete"**, pa umoljavamo sve naše pretplatnike, da odmah pretplatu obnove, da ne trebamo sa opomenama dosadjivati.

Sve one, koji štogod na pretplati duguju, umoljavamo, da to odmah urede i zaostatak pripošalju, da im ne moramo lista obustavljati.

Pretplata za **„Prosvjetu"** s poštom iznosi:

za cielu godinu	K 14·—
„ pol godine	„ 7·—
„ četvrt godine	„ 3·50
„ inozemstvo za cielu godinu	„ 20·—

Pojedini brojevi 60 fil.

Šaljemo na ogled prvi broj »Prosvjete« svakomu koji to zatraži.

Uprava „Prosvjete"

Zagreb, Gajeva ulica br. 7.

Pretplata na „Prosvjetu".

Molimo sve pretplatnike, da pretplatu šalju samo na našu upravu **Gajeva ulica br. 7.**, jer samo u tom slučaju preuzimamo odgovornost za pravodobnu otpremu.

Uprava „Prosvjete".

TISAK ANTUNA SCHOLZA.